Ukraińskie Pismo Podlasia

1 (191) 2024

Cena 6,00 PLN VAT 5%

NAD BUHOM I NARWOJU

www.nadbuhom.pl

НАД БУГОМ І НАРВОЮ

НАД БУГОМ І НАРВОЮ

NAD BUHOM I NARWOJU

№ 1 (191) ЗИМА 2024 ✺ Nr 1 (191) ZIMA 2024

ЗМІСТ НОМЕРА ❖ SPIS TREŚCI

Ю. Гаврилюк, *Підляська «література коренів» – корені підляської літератури* 1
L. Łabowicz, *Wieści nie tylko z podlaskich miast i wsi* 3
(я) *Новорічна зустріч Президента РП з представниками Церков та національних і етнічних меншин* 6
Wystąpienie Grzegorza Kuprianowicza na Spotkaniu Noworocznym Prezydenta 6
(red.), *„Boh sia rożdaje, zirka sijaje”* 7
Є. Жабінська, *Культури меншин збагачують, а не крадуть ідентичність* 10
Co czytać o współczesnej Ukrainie? – Książki Oksany Zabużko 11
Ре-Д., *Космічний конструктор Михайло Яримович – уродженець Білостока, але з тернопільським корінням* 12
JH, *Obraz prawosławnej sieci parafialnej nad Bugiem i Narwią u schyłku XIX w.* 14
L. Łabowicz, *Ilu statystycznych Ukraińców – rezultaty Narodowego Spisu Ludności z 2021 r.* 16
J. Danieluk, *Carska administracja rosyjska wobec nabywców majątków ziemskich ukraińskiego pochodzenia w powiecie bielskim guberni grodzieńskiej w latach 1865-1915* 19
JH, *Topczykały – kryminał z-pered puwtysiaczolitia* 23
К. Конахович, *Міжнародний День Рідної Мови* 27
М. Панфілюк, *Наши поети. Ne zabud'mo naszoji mowy* 27
М. Панфілюк, *Як повстав колхоз у Дубичах Церковних* 28
M. Панфілюк, *Życiorys – moje korotkie żytie* 28
Ju. Hawryluk, *Wyniki spisu powszechnego ludności 1921 roku w powiecie bielskim na tle wcześniejszych badań statystycznych i językoznawczych* 31
A. Kulgawczuk, *O kotach – historyjek kilka* 35
S. Kulik, *Kapliczka ku pamięci pierwszej cerkwi w Dubiczach* 36
Л. Лабович, *Весілє в Курашеві* 37
(ред.), *З організованого життя над Бугом і Нарвою* 40

НАША ОБКЛАДИНКА

Тепло і світло підляської хати: Данило Громацький, картина з циклу «Прості слова» (олія на полотні, 70x80 см).
Стор. II-III: Трохи зими, трохи чуть не весни – у Чижах і Парцьові. Фото Ю. Гаврилюка.
Стор. IV: Микола Пимоненко, Весілля у Київській губернії (1891).

eprasa.pl 8d65bb32e7

Жменька думок упорядника антології україномовного письменства Підляшшя

Підляська «література коренів» — корені підляської літератури

Завдяки публічному завданню «Промоція української мови та культури Підляшшя», яке запланував та здійснив Підляський науковий інститут, у партнерстві з Союзом українців Підляшшя, з'явилася наша перша літературна антологія. Попри її всепідляський характер, найширше репрезентовані уродженці північної частини регіону, до кінця 1990-х років іменованої також Білосточчиною, в більшості народжені у перші три десятиріччя після Другої світової війни, хоч є і старші. Вони ніколи не вчились української мови в школі, не мали також, принаймні в моменті хватання за перо, національно-політичної мотивації – міцно утвердженої української свідомості, від якої дехто залишається далеким також сьогодні. Отже, спонукою була сама мова – мова, що «зрослася вже з нами» (Василь Білокозович), в яку занурений весь світ, тому є вона як моральним наказом[1], так і визволенням творчих сил[2]. Мовляв – література коренів, хоч і запізнена...

Як нічого не буває без причини, так і у цього запізнення причин дуже багато. З одного боку тут чисто географічне віддалення від центрів, у яких протягом XIX – початку XX ст. створювались основи українського національно-культурного життя та відсутність у найближчій околиці науково-освітніх осередків, які могли б сприяти формуванню гурту інтелігенції з українським спрямуванням, чи хоч афірмуючих у своїй суспільній діяльності місцеві говірки та народну культуру. З другого боку – школи для народу, які у більшій кількості почали з'являтися від другої половини XIX ст., та з часом охопили все молоде покоління, повністю ігнорували україномовність учнів, защіплюючи їм навички користування у письмі не рідними мовами – російською, польською, а навіть білоруською[3]. Дещо іншою була ситуація у південній частині Підляшшя, де вже у перших десятиріччях XX ст. з'явилась інтелігенція з українською національною свідомістю, в тому числі й письменники, та під час Першої і Другої світових воєн, а навіть у 1950-х роках, були у шкільництві україномовні елементи. Разом з цим однак у 1860-х – 1940-х роках місцеве україномовне населення було піддане різним формам насильства, які призвели до ще більш руйнівних наслідків. Показує

eprasa.pl 8d65bb32e7

це, між іншим, невелике число південнопідляських авторів, яких твори тут поміщені, зокрема, активних у післявоєнний час.

Сукупність історичних і соціальних факторів, у тому числі й досі ще ґрунтовно не осмислених наукою, призвела до стану, в якому використання україномовними мешканцями Підляшшя у письмі української мови, – чи то в її літературному, чи то в місцевому, говірковому варіанті, – не стала нормою. Тому зі сторінок антології «Країна свойого слова» по-українському промовляє до читачів лише вісім десятків авторів, які подарували нам вірші, оповідання, драми, мемуарні записи та всяке інше, що відповідає поняттю літератури, що нашу картину рідного світу збагачує новими думками, емоціями та знаннями. У когось цей письменницький ужинок з одного колосочка, в інших, хоч немає тут людей, які б жили з літературної творчості, зовсім товстий сніп, зокрема, у членів Національної Спілки письменників України.

Знаменно, що підготовлення й видання цієї першої антології україномовного письменства Підляшшя відбулося завдяки Національному інститутові свободи. Лише ж бо людина вільна – духом і розумом, спроможна відстоювати, незалежно від часу і обставин, своє право творчо користуватися рідною мовою й шанувати таке право в інших, отже, реалізувати аксіоми висказані ще Тарасом Шевченком, років майже двісті тому –

Не дуріте самі себе,
Учітесь, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь,

як і:

Молітесь Богові одному,
Молітесь правді на землі,
А більше на землі нікому
Не поклонітесь.

Попри відстані, Шевченкові слова докотилися й до Підляшшя – не лише надруковані у «Кобзарі», але й перевтілені у народні пісні (дивіться хоч би статтю Людмили Лабович, «Українські авторські пісні у фольклорі Північного Підляшшя», у числі 6 за 2009 рік). До речі, поетові також, як і Підляському науковому інститутові сьогодні, до писання «по-своєму» приходилось заохочувати-припрошувати власних родичів – найдавніший збережений Тарасовий лист, до брата Микити (1839 р.), саме з таким проханням: «напиши до мене так, як я до тебе пишу, не по-московському, а по-нашому... Так нехай же я хоч через папір почую рідне слово» (у листі 25-річного тоді поета, нещодавно визволеного з кріпацької неволі, були ще й слова: «Так от, бач, живу, учусь, нікому не кланяюсь і нікого не боюсь, окроме Бога – велике щастя буть вольним чоловіком»).

Зараз в Україні питання мови, бо українська – мовою свободи, вирішується зброєю в руках українських воїнів, у тому числі й надісланою з Польщі – чи не у відповідь на Шевченкове:

Подай же руку козакові
І серце чистеє подай!

у вірші-посланні «Полякам»? Парафразуючи – відповіддю на заклик «Подай же руку підляшові» є фінансове забезпечення проєкту «Промоція української мови та культури Підляшшя», завдяки якому Підляський науковий інститут провів рідномовні майстер-класи та конкурс «Пішемо по-своєму».

На одній зі сторінок антології поміщено слова, які 125 років тому написав Іван Франко:

Книги – морська глибина:
Хто в них пірне аж до дна,
Той, хоч і труду мав досить,
Дивнії перли виносить[4].

Наші «дивнії перли» – знання про підляський контекст у письменстві колишніх віків, навіть дуже далеких. Бо саме незнання минулого відкриває поле для маніпуляції думками, стає родючим ґрунтом для закорінення в колективній свідомості різного роду курйозів – існують вони зараз, як у свідомості самих підляшан, так і їхніх польських та білоруських сусідів. Щоб підказати, як з цих манівців вибратись, прийшлося суто літературну частину антології попередити прогулянкою вулицями близьких міст – Берестя, Дорогичина, Більська, але й дальшими околицями, які зв'язані з історією україномовців Підляшшя. Бо сьогодення не з'являється нізвідки, так як зерно не проростає на голому камені.

Юрій ГАВРИЛЮК

Фото автора статті

[1] «Kiedyś, będąc piętnastolatką, czytałam Rasuła Gamzatowa. Wtedy to doznałam jakiejś szokującej i palącej świadomości, że oto są ludzie dookoła mnie i mija całe ich życie nie zapisane w tym języku. No i zaczęło się pisanie, utrwalanie świata i języka, który z każdym dniem ginął. Odkryłam głębię tych słów». – Саме так свої мотивації описала Софія Сачко у розмові з польською літературознавицею Тересою Занєвською (1993).

[2] «Я колісь пісала по-пуольську, ще в початковуй школі, потум пробувала по-білоруську. Алє то все не було тоє, все здавалось чужоє. Потум зачала пісати по-нашому і тут однайшлась. Познала, якая наша мова є хороша і зовсі[e]м не убога – як некотори кажут». – З листа Євгенії Жабінської, що був введенням до дебютної публікації її віршів у підляському позацензурному журналі «Основи» (1987).

[3] Курйоз навчання україномовних дітей білоруської мови «як рідної», це наслідок охоплення теренів на правому березі Бугу дією російського політичного концепту, у своїй глибинній суті русифікаторського. В добу Російської імперії (умовний «проэктъ Бѣлоруссія») русифікаторська мета дій державного апарату була явною, після захоплення влади більшовиками прийнята була тактика маскування під сприяння білорусскості – комуністичний «проэкт Западная Белоруссия», у міжвоєнний період реалізований дистанційно, почерез агентуру, зокрема, Комуністичну партію Західної Білорусі, відтак, осінню 1939 року втілений в дію анексією до Білоруської ССР. Попри те, що у 1944 році північнопідляські терени залишилися поза кордонами СССР, певні елементи кремлівської політики, а саме формальне визнання за білорусів і навчання білоруської мови, у добу т.зв. Народної Польщі були й далі реалізовані по відношенні до всього православного східнослов'янського населення Білостоцького воєводства, в тому числі й україномовного, яке в цій конфесійній групі численно переважало.

[4] Одна з 40 «Строф» у збірці «Мій Ізмарагд» (1898), якої заголовок нав'язує до збірника викладених афористично церковних та морально-побутових норм, що склався на Русі у XIII–XIV ст. і поширювався у численних списках до XVIII ст.

eprasa.pl 8d65bb32e7

Wieści nie tylko z podlaskich miast i wsi

SUPRAŚL. 6 grudnia w Supraślu odbyło się przedświąteczne spotkanie przebywających w miasteczku wojennych uchodźców z Ukrainy. Jego program obejmował wspólne ubieranie choinki, dekorowanie pierników oraz śpiewanie kolęd. Było też wspominanie świąt obchodzonych w ojczyźnie. Najmłodszych uczestników odwiedził święty Mikołaj, który obdarował ich słodkimi upominkami.

Spotkanie zorganizowały władze miasta razem z katolicką parafią Najświętszej Marii Panny Królowej Polski w Supraślu.

Obecnie na terytorium miasta i gminy Supraśl przebywa około 400 uchodźców wojennych z Ukrainy. Oprócz pomocy udzielanej przebywającym w Supraślu Ukraińcom, gmina wysyła także pomoc humanitarną na Ukrainę.

HAJNÓWKA. 9 grudnia odbył się wernisaż XXX Jubileuszowego Przeglądu Sztuki Nieprofesjonalnej Ziemi Hajnowskiej. Zaprezentowano na nim prace nagrodzonych artystów, a oprawą artystyczną imprezy był występ Studia Piosenki Estradowej HDK oraz Zespołu Tańca Ludowego „Przepiórka". Uwieńczeniem wernisażu stał się poczęstunek jubileuszowym tortem.

Na przegląd w 2023 r. wpłynęło 86 prac 32 autorów. Komisja zakwalifikowała do wystawy 81 z nich. Prace zostały ocenione w kategoriach: twórcy samorodni, absolwenci średnich szkół artystycznych oraz twórcy niepełnosprawni. Komisja przyznała 15 nagród i 13 wyróżnień.

W kategorii „twórcy niepełnosprawni" wyróżnienia otrzymali: Janusz Lisiewicz, Jan Kalinowski, Sebastian Kowalczuk, Jarosław Studziński, Krzysztof Owerczuk i Wojciech Warawko, a nagrody: Bartosz Szpakowicz, Krzysztof Jurczak i Marek Sakowski. W kategorii „absolwenci średnich szkół artystycznych" nagrodę otrzymała Anna Syrowoj.

W kategorii „twórcy samorodni – techniki inne" wyróżnieniem został nagrodzony Jan Mazanowski. III miejsce zajęła Kamila Muśko-Parfieniuk, a II miejsce – Tamara Kierdelewicz.

W kategorii „twórcy samorodni – rzeźba (i ceramika artystyczna)" wyróżnienia otrzymali Anatol Aleksiejuk, Mieczysław Dudzin oraz Beata Bołtromiuk. III miejsce zajął Mikołaj Jagodnicki (*na zdjęciu – w swojej pracowni*), II miejsce – Paweł Radziwoniuk, zaś I miejsce – Adrian Bienias. W kategorii „twórcy samorodni – rysunek" II miejsce zajęła Zofia Ginszt. Laureatem I miejsca został Jacek Niekrasz. W kategorii „twórcy samorodni – malarstwo" wyróżnienia otrzymali Marta Wilson-Trochimczyk, Emilia Legutko i Michał Nowicki. III miejsce zajął Mikołaj Janowski ze Starego Berezowa, II miejsca ex aequo otrzymali Janusz Kulesza i Mirosław Chilimoniuk, a laureatem I miejsca został Stanisław Poskrobko.

Konkurs odbył się ze środków finansowych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Hajnowskiego Domu Kultury.

BIELSK PODLASKI. 14 grudnia w Szkole Podstawowej nr 4 im. A. Mickiewicza w Bielsku Podlaskim odbył się „Dzień Otwarty", skierowany do dzieci z grup przedszkolnych z miasta i ich rodziców. Jego celem było przybliżenie placówki i zachęcenie do nauki w niej. Podczas spotkania uczniowie pokazali inscenizację przeplataną motywami z codziennego życia szkoły i elementami świąt Bożego Narodzenia, a także zaprezentowali umiejętności wokalne i taneczne. Wystąpiły dzieci uczące się języka ukraińskiego. Odwiedzający szkołę mogli zobaczyć tańce ukraińskie w wykonaniu Ukraińskiego Zespołu Pieśni i Tańca „Ranok" z Bielska Podlaskiego. Następnie odbyły się zajęcia przygotowane przez nauczycieli i uczniów.

Szkoła Podstawowa nr 4 im. A. Mickiewicza w Bielsku Podlaskim jest jedyną placówką w województwie podlaskim, w której funkcjonują oddzielne klasy ukraińskie. W roku szkolnym 2023/2024 języka ukraińskiego jako języka mniejszości narodowej uczy się ponad setka dzieci spośród 684 wszystkich uczniów szkoły. Wielu uczniów klas ukraińskich śpiewa i tańczy w Ukraińskim Zespole Pieśni i Tańca „Ranok", reprezentując szkołę, miasto, a także środowisko ukraińskie na licznych imprezach w regionie i poza nim.

eprasa.pl 8d65bb32e7

BIAŁYSTOK. 15 grudnia we Wschodnioeuropejskiej Akademii Nauk Stosowanych w Białymstoku wystąpiła Iryna Fedyshyn (Ірина Федишин), ukraińska piosenkarka, autorka tekstów i modelka, znana m.in. jako autorka i wykonawczyni piosenki „Ukraina kolęduje" («Україна колядує»). Koncert odbył się w ramach większej trasy koncertowej piosenkarki w Polsce „Ukraina kolęduje" i podobnie jak inne koncerty miał cel charytatywny. W Białymstoku udało się zebrać 5100 €. Środki te zostały przeznaczone na zakup sprzętu, który pomaga ukraińskim żołnierzom w walce o wolność i przyszłość Ukrainy (*patrz na dole*).

CZEREMCHA. 23 grudnia w Gminnym Ośrodku Kultury w Czeremsze odbyły się warsztaty robienia gwiazd kolędniczych. Ich uczestnicy – zarówno dzieci, jak i dorośli – nie tylko robili gwiazdę od postaw, ale też naprawiali stare gwiazdy – oklejali je różnokolorowym papierem, wycinali wycinanki oraz przygotowywali pompony na końce rogów. Tak przygotowane gwiazdy służyły później kolędnikom podczas bożonarodzeniowego kolędowania.

TOPORKI. 27 grudnia w świetlicy wiejskiej w Toporkach (*Toporach*) w gm. Kleszczele odbyły się warsztaty rękodzielnicze „Bożonarodzeniowe ozdoby naszych przodków". Ich uczestnicy wykonywali różne dekoracje świąteczne z papieru, bibuły i słomy, które posłużyły do upiększenia miejscowej świetlicy przed świętami *Ruzdwa* – Bożego Narodzenia. Wśród dominujących ozdób były gwiazdy, także te wykonane tradycyjnym sposobem – ze słomy. Jak przygotować motywy zdobnicze oparte na wzorach dawnych mieszkańców wsi na Podlasiu, pokazywała twórczyni ludowa Zoja Majstrowicz ze wsi Reduty (*Reduty*) w gm. Orla.

BIAŁYSTOK. 30 grudnia w Spilno UNICEF w Centrum Aktywności Społecznej w Białystoku odbyło się podsumowanie działań w ramach projektu Spółdzielni Socjalnej „Sukurs" w Zaściankach. M.in. z programem artystycznym – wierszami i piosenkami, głównie zaś z kolędami i *szczedriwkami*, wystąpiły dzieci biorące udział w projekcie.

Zajęcia w Centrum Spilno UNICEF odbywały się przez ponad rok, do grudnia 2023 r. Skierowane były one głównie do uchodźców wojennych z Ukrainy, ale też Polaków i Białorusinów. W ramach projektu regularnie odbywały się warsztaty rękodzielnicze dla dzieci i młodzieży, próby zespołu „Kałyna" («Калина»), spotkania śpiewacze dla najmłodszych oraz zajęcia teatralne, prowadzone w większości przez instruktorki z Ukrainy.

BIAŁYSTOK. 4 stycznia 2024 r. wojewoda podlaski Jacek Brzozowski powołał kilkunastu pełnomocników, którzy mają mu doradzać m.in. w takich kwestiach, jak problemy osób starszych, profilaktyka chorób zakaźnych czy sprawy mniejszości narodowych i etnicznych. Pełnomocnicy to funkcje społeczne.

Nowo powołanym pełnomocnikiem wojewody do spraw mniejszości narodowych i etnicznych został Marek Masalski, dyrektor Prawosławnego Ośrodka Miłosierdzia „ELEOS" Diecezji Białostocko-Gdańskiej. Kilka lat temu był on już pełnomocnikiem prezydenta Białegostoku, a także marszałka województwa podlaskiego.

Marek Masalski będzie koordynował działania administracji rządowej w relacjach z mniejszościami narodowymi i religijnymi.

BIAŁYSTOK. 11-12 stycznia w Operze i Filharmonii Podlaskiej w Białymstoku odbyły się 42. „Prawosławne Wieczory Kolęd". Występowały na nich chóry i zespoły z Białegostoku, ale też z Wasilkowa, Topilca, Makówki, Studziwód. Pierwszego dnia kolędy śpiewały chóry dziecięce i młodzieżowe, zwłaszcza parafialne. Drugiego dnia zaprezentowali się także dorośli wykonawcy. Organizatorem wydarzenia tradycyjnie była Prawosławna Diecezja Białostocko-Gdańska.

CZEREMCHA. 21 stycznia w Gminnym Ośrodku Kultury w Czeremsze odbył się koncert kolęd. Wystąpiły na nim dzieci z miejscowego Zespołu Szkolno-Przedszkolnego oraz ogniska muzycznego, a także dorośli. Zakolędowali m.in. zespół śpiewaczy z Czeremchy-Wsi, ukraiński zespół folklorystyczny „Hiłoczka" z Czeremchy, chór parafii prawosławnej pw. Matki Bożej Miłującej w Czeremsze, chór parafii prawosławnej pw. św. Barbary w Kuzawie i inni.

Сьогодні поділюся з вами, що для наших захисників вдалося придбати ще 22 автівки (залом це буде вже 182 машини, які від початку війни вдалося передати на передову). Колона розпочинається з автівки, яку я назвала у честь мого брата Романа Климковича, який загинув у бою за Україну – його позивний був «Чех». Все завдяки різдвяному турові «Україна колядує», який відбувся європейськими та українськими містами. Позаду тисячі кілометрів, хвилюючі щоденні зустрічі з глядачами, багато пригод, але головна мотивація – це врятовані життя захисників та наша перемога! Вдячність кожному, хто був на концертах, підтримував і донатив. **Ирина Федишин** (FB)

eprasa.pl 8d65bb32e7

28 stycznia w GOK-u w Czeremsze znów rozbrzmiewały kolędy w różnych językach. Tym razem „Wieczór Kolęd" zorganizował Kościół Zielonoświątkowy w Dubiczach Cerkiewnych.

BIAŁYSTOK. 23 stycznia w Ratuszu – Oddziale Muzeum Podlaskiego w Białymstoku odbył się koncert kolęd w wykonaniu Ensemble QuattroVoce (*na foto*). Rozbrzmiewały na nim kolędy z tradycji zachodniej oraz kolędy wschodniosłowiańskie, w głównej mierze ukraińskie w klasycznym opracowaniu. Były to kompozycje takich kompozytorów ukraińskich, jak: Artemij Wedel, Kyryło Stecenko, Andrij Hnatyszyn, Ołeksandr Koszyć i in.

Ensemble QuattroVoce tworzą profesjonalni śpiewacy związani ze środowiskiem muzycznym Białegostoku: Marta Wróblewska (sopran), Aleksandra Pawluczuk (mezzosopran), Paweł Pecuszok (tenor) oraz Przemysław Kummer (bas/baryton). Razem w kwartecie śpiewają oni od 2011 r., a w swoim repertuarze mają m.in. utwory ukraińskie w klasycznych opracowaniach.

BIAŁYSTOK. 23 stycznia dotychczasowy zastępca prezydenta Białegostoku Adam Musiuk został powołany na stanowisko podlaskiego konserwatora zabytków. Poprzednia podlaska konserwator zabytków prof. Małgorzata Dajnowicz złożyła sama rezygnację z tego stanowiska w połowie grudnia 2023 r.

Adam Musiuk to wykładowca na Wydziale Architektury Politechniki Białostockiej oraz na Uniwersytecie w Białymstoku. W latach 2010-2014 był Radnym Rady Miasta Białystok. Od 1998 r. zajmował się pracami konserwatorsko-budowlanymi przy Monasterze w Supraślu, był też doradcą podczas tworzenia supraskiego Muzeum Ikon. Od 2009 r. prowadzi autorską audycję w Radiu Akadera „Płyty z Górnej Półki".

ZALESZANY. 28 stycznia odbyły się uroczystości upamiętniające 78. rocznicę pacyfikacji cywilnych mieszkańców Zaleszan przez oddział Pogotowia Akcji Specjalnej Narodowego Zjednoczenia Wojskowego pod dowództwem Romualda Rajsa „Burego". Wskutek tych wydarzeń 29 stycznia 1946 r. zginęło 16 prawosławnych mieszkańców wsi, w tym kobiety i dzieci. Przy krzyżach w Zaleszanach tradycyjnie już za niewinnie pomordowanych wspólnie modlili się duchowieństwo, mieszkańcy wsi, w tym potomkowie tych, którzy zginęli po wojnie, oraz samorządowcy.

ORLA. 31 stycznia w wieku 98 lat zmarła Wiera Popławska, znana nie tylko w regionie *wurleńska baba – Waleczka*. Od lat zajmowała się ona zamawianiem różnych chorób, dzięki czemu zyskała popularność nie tylko w swojej rodzinnej miejscowości. Po jej modlitwy jechali chorzy z całego Podlasia, a nawet spoza regionu – codziennie przed jej domem ustawiały się kolejki samochodów z rejestracjami z najróżniejszych zakątków kraju, a nawet z zagranicy. Cierpiący na różne schorzenia szukali u niej ratunku, gdy zawodziła medycyna konwencjonalna.

Waleczku znali wszyscy. Chętnie pisała o niej prasa, także ta ogólnopolska, analizująca fenomen kobiet odczyniających uroki oraz leczących choroby za mocą słów, gestów i modlitwy. Często zjawisko szeptuch przedstawiano w mediach jako lokalną ciekawostkę.

Waleczka bez wątpienia była najsłynniejszą szeptuchą z regionu. Śpiewała też w chórze cerkiewnym parafii prawosławnej pw. św. Michała Archanioła w Orli. Jak napisała na swoim profilu na Facebooku parafia: „Wiera Popławska była najstarszą chórzystką chóru parafialnego w Orli. Swoim śpiewem zaczęła upiększać nabożeństwa jeszcze w okresie przedwojennym i uczęszczała na chór do momentu, póki pozwalało jej na to zdrowie".

1 lutego w cerkwi św. Archanioła Michała w Orli odprawiono panichidę za zmarłą. **2 lutego** Wiera Popławska została pochowana na cmentarzu parafialnym w Orli, gdzie spoczęła w grobie rodzinnym obok męża.

Ludmiła ŁABOWICZ
Fot. Ju. Hawryluk, L. Łabowicz

Орленська церква Св. Михаїла Архангела у нічному світлі
Фото Ю. Гаврилюка

eprasa.pl 8d65bb32e7

Новорічна зустріч Президента РП з представниками Церков та національних і етнічних меншин

Традицією є вже новорічні зустрічі Президента Республіки Польща Анджея Дуди з представниками Церков і релігійних організацій та представниками національних і етнічних меншин у Польщі. Цього року така зустріч відбулася в Президентському палаці у Варшаві 23 січня 2024 року.

Поруч з очільниками та представниками різних Церков та віросповідань, у зустрічі взяло участь кількох членів Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин. Православну Церкву представляли митрополит Варшавський і всієї Польщі Сава та архиєпископ Вроцлавський і Щецінський Юрій. Представником української громади в Польщі на зустрічі з президентом був директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович, водночас співголова Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин та представник української меншини у цій комісії.

Зі словом до присутніх звернувся президент Анджей Дуда. Згодом, за традицією цих зустрічей, з промовами – новорічними побажаннями виступали: Варшавський митрополит Римо-католицької Церкви кардинал Казімєж Нич, голова Польської Екуменічної Ради єпископ Анджей Маліцький, Верховний рабин Польщі Міхаель Шудріх, голова Мусульманського Релігійного Союзу в Республіці Польща муфті Томаш Міськевич та співголова Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин Григорій Купріянович (*промова друкується нижче*).

Під час урочистості виступав хор Варшавсько-Празької римо-католицької кафедри «Musica Sacra» під керівництвом Павла Лукашевського. Після офіційної частини відбувся фуршет, а учасники зустрічі мали нагоду для безпосереднього спілкування. (я)

Wystąpienie Współprzewodniczącego Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych Grzegorza Kuprianowicza na Spotkaniu Noworocznym Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy z przedstawicielami Kościołów i związków wyznaniowych oraz mniejszości narodowych i etnicznych 23 stycznia 2024 roku

Wielce Szanowny Panie Prezydencie wraz z Małżonką,
Eminencjo,
Eminencje i Ekscelencje – zwierzchnicy i przedstawiciele Kościołów i związków wyznaniowych,
Dostojne Panie i Panowie Ministrowie,
Szanowni Państwo,
miniony rok był niezwykle trudnym czasem w naszej wspólnej historii. Z przerażeniem i nadzieją patrzymy na Ukrainę, toczącą walkę z rosyjską agresją, której celem jest przecież zniszczenie państwa i narodu ukraińskiego. Warto przypomnieć, że właśnie wczoraj my, Ukraińcy, świętowaliśmy swoje święto narodowe – Dzień Jedności Ukrainy. Chciałbym w tym miejscu na Pana ręce, Panie Prezydencie, złożyć jeszcze raz wielkie podziękowanie za to ogromne wsparcie, którego dla Ukrainy, dla społeczeństwa ukraińskiego udziela państwo i społeczeństwo polskie. Wszyscy ze smutkiem i żalem śledzimy też wydarzenia na Bliskim Wschodzie – w Izraelu i Strefie Gazy, opłakując niewinne ofiary.

Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce z nadzieją, ale i obawami wchodzą w Nowy 2024 Rok. Jak wszyscy oczekujemy praworządnego i demokratycznego państwa, w którym uwzględnione też będą prawa i potrzeby mniejszości, a jest w tej sferze wiele do zrobienia. Jako dobry prognostyk przyjmujemy fakt, że rozpoczął się proces legislacyjny prowadzący do zakończenia trwającej od 2022 r. prawnej dyskryminacji mniejszości niemieckiej w sferze edukacji.

Rok 2024 to 80. rocznica ustanowienia w Polsce na sowieckich bagnetach reżimu komunistycznego, który popełnił tak wiele zbrodni. Jedną z nierozliczonych, także w kontekście prawnym, zbrodni komunistycznych jest akcja „Wisła", która była brutalną, pacyfikacyjną akcją wysiedleńczą przeprowadzoną według kryterium narodowościowego. Społeczności, które doświadczyły tej zbrodni komunistycznej, bardzo zabolało skandaliczne uzasadnienie decyzji prokuratora Instytutu Pamięci Narodowej o umorzeniu śledztwa w sprawie akcji „Wisła", podjętej kilka miesięcy temu.

Rozpoczynający się rok jest niezwykle ważny dla tych społeczności mniejszościowych w Polsce, których członkowie są wyznawcami Prawosławia, albowiem w tym roku świętujemy 100-lecie autokefalii, czyli kościelnej niezależności, Kościoła prawosławnego w Polsce. Nadanie autokefalii przez Synod Patriarchatu Konstantynopola 11 listopada 1924 r. był zwrotnym wydarzeniem w dziejach społeczności prawosławnej w Rzeczypospolitej, której zdecydowaną większość stanowili wierni należący do mniejszości narodowych. Liczymy, że w rozpoczętych już obchodach tego wspaniałego jubileuszu autokefalii uczestniczyć będzie najwyższy autorytet światowego Prawosławia – Jego Świątobliwość Patriarcha Konstantynopola Bartłomiej, który niespełna dwa lata temu gościł w Polsce także na zaproszenie Pana Prezydenta.

W perspektywie rozpoczynającego się roku wszyscy modlimy się o pokój, o spokojne dni i noce dla ludzi na Ukrainie, w Izraelu, w Strefie Gazy… Oczekujemy spokoju i porozumienia w kraju, aby elity polityczne w dialogu i wzajemnym szacunku znalazły drogę do budowania praworządności i demokratycznego państwa prawa.

I w tym duchu chciałbym przytoczyć słowa najwybitniejszego poety karaimskiego Szymona Kobeckiego, którego 90. rocznica śmierci przypadła kilka miesięcy temu. Jego dramatyczne losy mogą być dla nas symbolem tego, co łączy: urodzony w litewskich Trokach Karaim, który dał początek świeckiej poezji karaimskiej, znakomicie znał kulturę polską, rosyjską i ukraińską, a zmarł w 1933 r. w podkijowskiej wsi w okresie Hołodomoru – Wielkiego Głodu na Ukrainie, największej sowieckiej zbrodni, której 90. rocznicę obchodziliśmy w ubiegłym roku. W jednym ze swych lirycznych utworów pisał on:

Tas'ajtkiańni kajda tapma?...
Nieczyk czychma tiuź joluma?...
Niegia dunjada tirilmia?...
Nieni tirliktia iźlamia?...

Co w tłumaczeniu na język polski znaczy:

Utracone gdzie odnaleźć?
Jak na prawą drogę wyjść?
Po co na tym świecie żyć?
Czego w życiu szukać?*

Panie Prezydencie wraz z Małżonką, życzę Państwu i nam wszystkim, abyśmy w tym Nowym Roku odnaleźli odpowiedzi na te kluczowe dla każdego człowieka pytania. Niech ten Nowy Rok przyniesie Ukrainie pokój i zwycięstwo, które będzie zwycięstwem całego demokratycznego świata. W imieniu mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym chciałbym życzyć Panu Prezydentowi wraz z Małżonką dobrego roku w życiu prywatnym i służbie państwu, niech stanie się on czasem rozwiązywania problemów i budowania.

* Cytat z wiersza Sz. Kobeckiego oraz jego współczesnego tłumaczenia Hanny Pileckiej na podstawie: Sz. Firkowicz, *Bł. p. Szymon Kobecki jako poeta karaimski i wielbiciel Trok*, „Awazymyz", 2023, nr 3-4 (80-81), s. 26.

eprasa.pl 8d65bb32e7

„Boh sia rożdaje, zirka sijaje”

Rokrocznie Związek Ukraińców Podlasia organizuje koncerty kolędnicze oraz konkurs kolęd. W tym roku odbyło się aż sześć „Wieczorów Kolęd”. Jeszcze w grudniu 2023 r. kolędy ukraińskie śpiewano w Czeremsze, a już w styczniu 2024 r. – w Bielsku Podlaskim, Dubnie, Białymstoku, Nurcu Stacji i Milejczycach. Tradycyjnie też w grudniu odbył się Międzyszkolny Konkurs Kolęd „Bóg się rodzi, gwiazda wschodzi”.

Konkurs kolędniczy to cykliczna impreza organizowana przez nauczycieli Szkoły Podstawowej nr 4 im. A. Mickiewicza w Bielsku Podlaskim oraz Związek Ukraińców Podlasia mająca wyłonić najlepszych wykonawców kolęd ukraińskich wśród dzieci i młodzieży uczących się języka ukraińskiego w województwie podlaskim. Kilkanaście edycji konkursu miało charakter międzykulturowy i międzyreligijny, a w zmaganiach brały udział tylko uczniowie z Bielska Podlaskiego, za to z różnych szkół i wykonujący kolędy nie tylko po ukraińsku, ale też po białorusku i po polsku. Stąd też wieloletnia nazwa konkursu – Międzyszkolny Konkurs Kolęd i Pastorałek „Bóg się rodzi, gwiazda wschodzi”. W 2021 r. po raz pierwszy konkurs bożonarodzeniowy odbył się w zmienionej formule jako przedsięwzięcie skierowane wyłącznie do dzieci ze szkół, w których prowadzone są zajęcia z języka ukraińskiego.

Tegoroczny Międzyszkolny Konkurs Kolęd „Bóg się rodzi, gwiazda wschodzi” («Бог ся рождає, зірка сіяє») odbył się 21 grudnia 2023 r. w Bielskim Domu Kultury. Wzięli w nim udział uczniowie ze Szkoły Podstawowej nr 4 im. A. Mickiewicza w Bielsku Podlaskim, z Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Czeremsze oraz z Niepublicznej Szkoły Podstawowej św. św. Cyryla i Metodego w Białymstoku (członkowie szkolnego chóru, w którym śpiewają nie tylko dzieci uczące się języka ukraińskiego, ale też białoruskiego).

Łącznie na scenie wystąpiło 57 dzieci. Oceniało ich jury w składzie: Justyna Porzezińska, Katarzyna Wojewoda i Ihor Fita.

eprasa.pl 8d65bb32e7

eprasa.pl 8d65bb32e7

Po wysłuchaniu 9 prezentacji w wykonaniu najmłodszych w kategorii klasy I-III jury postanowiło przyznać następujące nagrody:

I miejsce – zespół w składzie: Natalia Białokozowicz, Martyna Sacharczuk i Lidia Mielnik

I miejsce – duet w składzie: Laura Pęczek i Anna Kierdelewicz

II miejsce – Daria Sawicka

II miejsce – zespół w składzie: Aleksandra Teleszewska, Lidia Iwaniuk, Melania Perek, Małgorzata Kucharczyk i Sofija Aleksa

III miejsce – zespół w składzie: Maria Dąbrowska, Lena Strelczuk, Urszula Karczewska, Nina Iwaniuk, Borys Morozow i Jan Śliwka

III miejsce – zespół w składzie: Weronika Krutul, Józefina Chmielewska, Hanna Monach i Natalia Stepułkowska

Wyróżnienie – zespół w składzie: Aleksandra Białokozowicz, Julia Iwaniuk, Konrad Seweryn, Iga Matejak i Julia Iwaniuk

Wyróżnienie – zespół w składzie: Marta Kierkowicz, Wiktoria Pytel i Lena Rudkowska

Wyróżnienie – duet w składzie: Zuzanna Mazurek i Julia Budzowski

W kategorii „klasy IV-VI szkoły podstawowej" wysłuchano 8 prezentacji. Jury postanowiło przyznać następujące nagrody:

I miejsce – zespół w składzie: Anna Reszetnikow, Natalia Sawczuk, Agata Reszetnikow, Nikola Hołodok i Laura Bober

I miejsce – Gabriela Ostapkowicz

II miejsce – Nikola Hołodok

II miejsce – zespół w składzie: Urszula Baran, Amelia Budzowski, Julia Kierdelewicz, Katarzyna Parfieniuk i Nina Puszkarewicz

III miejsce – duet w składzie: Ksenia Parfieniuk i Magdalena Martyniuk

III miejsce – Lena Czykwin

III miejsce – zespół w składzie: Julia Monachowicz, Oksana Szumikowska i Wiktoria Czeczuga

Wyróżnienie – duet w składzie: Nina Iwaniuk i Laura Oleksza

W kategorii „klasy VII-VIII szkoły podstawowej" wysłuchano dwóch prezentacji. Jury postanowiło przyznać następujące nagrody:

II miejsce – Gabriel Kierdelewicz

III miejsce – zespół w składzie: Zuzanna Sawicka, Martyna Fiedoruk, Daria Maksimiuk, Damian Syczewski i Alan Moczulski

Międzyszkolny Konkurs Kolęd „Bóg się rodzi, gwiazda wschodzi" odbył się w ramach projektu „Warsztaty kultury ukraińskiej dla dzieci i młodzieży „U źródeł"" dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

(red.)

Fot. Archiwum ZUP

eprasa.pl 8d65bb32e7

Культури меншин збагачують, а не крадуть ідентичність

Читаю «Найдовшу подорож» Оксани Забужко і щось давить, сльози хочуть вирватися з-під вій. Що це? Чутливість? Гнів! Жаль! Безпорадність!

«Kolonialna oświata zawsze jest nastawiona na to, by tubylec lepiej znał kulturę metropolii niż własną i "wykształcony Ukrainiec" wciąż pozostaje pojęciem wcale nie tożsamym z "dobrze znającym ukraińską kulturę/historię": tacy zawsze czuli się wśród nam współczesnych "posiadaczami wiedzy tajemnej..."».

Яке це схоже на мої особисті відчуття, як представника української меншини у Польщі, ще треба би конкретизувати – на Північному Підляшші. Тільки колонізатора треба би замінити на... Польщу (у Забужкової це СССР/Росія). Якщо вже ми мусили бути не поляками, то конче, щоб – не були українцями! Могли стати навіть білорусами, православними поляками, аби не...

Після демократичних змін у Польщі трішки помінялося. В теорії можемо вже і вивчати рідну мову і плекати рідну культуру, навіть нам «дають» на це гроші з державного бюджету! Ось чого ми дочекали!

Ніби все тепер вже можна. Але... чому наша (також і наша!) Вітчизна, тобто Польща, якось не за рідних дітей нас має? Якось гірко...

Факт, ніхто не каже нашим внукам підписувати, як нам колись, зошит до польської мови «język ojczysty», але ще наші діти, бувало, чули від польських ровесників: «Mów po ludzku!». Це вже було за нової демократичної Польщі. Чому так? Чому нові покоління поляків не були навчені, що «інший» не значить «гірший»?

Освіта... Ділянка близька мені, я ж є вчителем. Як гірко дивитися на наших підляських людей різних поколінь, в тому числі й дітей, котрі вже не знають, не розуміють цінності своєї мови, а краще б сказати – своїх предків, іншості.

Мова, цей визначальник нашого зв'язку з минулим... Щораз менше її чути. Для мого покоління вона була ще натуральною. Майже всі діти у 60-ті – 70-ті роки минулого вже, XX століття, нею говорили як першою, рідною, материнською. Польської вчилися щойно в школі. Чи це нам в чомусь заважало? Зрозуміло, що ні! Після першого шоку (як у моєму випадку, що в цій вимріяній школі вчителі говорять до нас по-польському) починали ми її вчитися з нуля і бувало (також як у моєму випадку) вивчали ми її (як сказали мені мої польські подруги на студіях) не гірше, а навіть краще за корінних поляків. Але... не вивчали ми рідної мови в школі. Більшість з мого покоління, а й багато із покоління наших батьків, вивчивши польську мову, розчинялося в польському просторі, якби забуваючи, хто вони і звідки. Бувало, чуючи рідну мову, соромливо ховали погляд і швиденько кінчали розмову, а може хтось впізнає, що і вони з них, цих інших.

Очевидно, були, є і, я впевнена, будуть такі, що не попливуть на цій хвилі. Завжди є горді одиниці, яким не до вподоби таке ставлення до реальності. Це вони почерез самоосвіту стають «володарями таємних знань». Саме так. Але де роль в тому процесі демократичної «Вітчизни не тільки поляків»? Меншини Польщі не з при-

Фото Ю. Гаврилюка

Підлясько-надсянський український ансамбль «Хвиля» на купальській естраді (Дубичі Церковні, 2010)

eprasa.pl 8d65bb32e7

чини особистого вибору стали її громадянами. Ми також тут працюємо на її добробут, вкладаємо свої сили, вміння і знання в її розвиток.

Очевидно, не стане вона нам рідною матусею, але й мачухи бувають різні. Є такі, що замінять рідну маму і їхню ласку, а є і такі, що б'ють по руках (як мою бабу, що в 6 років свого сиротинського життя не була в змозі хліб замісити).

Чому так? Відповідей певно багато. Страх перед втратою своєї польської ідентичності? Імперські тенденції? Чи просто тривіальний страх перед чужим, незнаним? Не нам, меншинам, шукати відповіді на це запитання. На це добре було би, щоб відповіли собі самі поляки.

Дожили ми всі часу (принаймні в нашій частині світу), що можна вільно подорожувати, оселитися в якійбудь державі, якщо є у нас таке бажання, а значить, маємо досвід зіткнення з іншими культурами і мовами. То чому таке дивне ставлення до меншин? Ми ж не іммігранти, це не ми змінювали кордони, це хтось за нас це зробив.

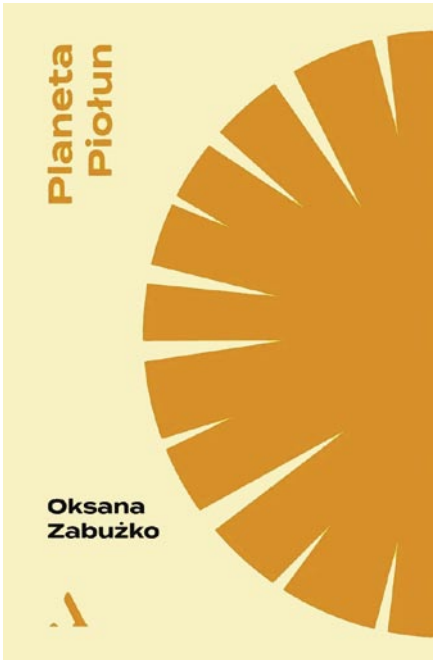
Я знаю, що я є мрійницею і ідеологісткою, що в мене завжди все або нічого. Але чи справді не є осяжним таке, що врешті до нас – меншин Польщі – почнуть ставитися як до простих, звичайних громадян, не пробуючи ділити за етнічним походженням, мовою, віросповіданням. Ми є просто громадянами Польщі.

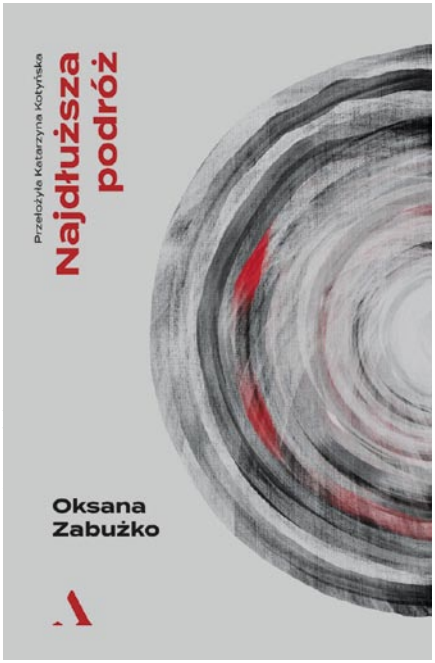
Шкода, що в польській мові «Polak» означає етнічного поляка, а не громадянина Польщі. Тільки «obywatel polski» розширює це звання і на меншини, і на іммігрантів. Чи Польща справді хоче бути ґеттом в Європі? Інші культури збагачують, а не крадуть ідентичність.

Нас не так і багато у Польщі, щоб загрожувати поглинанням культури етнічних поляків. Чому там, де є скупчення меншин, виділяють нам з державного бюджету гроші по ложечці, щоб тільки не дати забагато? Ми також працюємо на цей бюджет, а працювали і наші предки, нащадки яких тепер (дякуючи державній політиці – байдуже, що минулих років) – вже не ідентифікують себе як меншину. Це зубожіння нашого етносу, а не польського. Чи полякам за це соромно?

Co czytać o współczesnej Ukrainie? — Książki Oksany Zabużko

Oksana Zabużko – jedna z czołowych ukraińskich pisarek, autorka ponad dwudziestu książek (poezja, proza, eseistyka, filozofia), laureatka wielu nagród krajowych i zagranicznych. Wykładała na uniwersytetach w USA (Pensylwania, Harvard, Pittsburgh). Jej książki i artykuły zostały przetłumaczone na języki: polski, angielski, francuski, niemiecki, czeski, węgierski, chorwacki, bułgarski, rosyjski, perski. W Polsce ukazały się powieści „Badania terenowe nad ukraińskim seksem" (2003) i „Muzeum porzuconych sekretów" (2012), zbiór opowiadań „Siostro, siostro" (2007), wywiad rzeka „Ukraiński palimpsest. Oksana Zabużko w rozmowie z Izą Chruślińską" (2013) oraz eseje „Planeta Piołun" (2022). W 2013 roku za „Muzeum porzuconych sekretów" otrzymała Nagrodę Literacką „Angelus".

Symbolicznie, 23 lutego 2022 r., w przeddzień rosyjskiej inwazji, ukazała się jej książka „Planeta Piołun" – zbiór esejów wybranych dla polskiego czytelnika, napisanych po zajęciu w 2014 r. Krymu przez Rosjan. W tytułowym eseju opisany jest wpływ katastrofy w Czarnobylskiej Elektrowni Jądrowej z 1986 r. na stosunek Ukraińców do władzy sowieckiej. Była to swoista terapia szokowa pozwalająca odreagować głęboki, przenikający do samych kości wieloletni strach po zorganizowanym przez Stalina w 1933 r. Wielkim Głodzie (Hołodomorze). Czarnobyl otworzył mentalnie drogę do przemian Ukrainy po 1989 r. W innych esejach Zabużko opisuje dzieje Kateryny Biłokur oraz imperialną antyukraińską postawę petersburskiego poety i dysydenta Iosifa Brodskiego, laureata Nagrody Nobla w 1987 r.; daje też swoiste postscriptum do swej książki „Badania terenowe nad ukraińskim seksem".

Kobieta z walizką – Rozmowa z Oksaną Zabużko (www.dwutygodnik.com)

Я не заперечую, що і серед меншини є тенденції, щоб злитися з більшістю, але важливе, яке пояснення причини цього процесу, чи є це їхній вибір, чи теж безвихідь!

І на кінець гіркий висновок – парафразуючи Забужко!

Виедукований підляшук також не є поняттям тотожним з «добре знайючий свою підляську-українську культуру/історію».

Ось і у нас все ще таких людей сприймають як «власників таємних знань».

Євгенія ЖАБІНСЬКА

eprasa.pl 8d65bb32e7

Космічний конструктор Михайло Яримович — уродженець Білостока, але з тернопільським корінням

13 жовтня минулого року родина і друзі відзначали 90-річчя американського інженера-винахідника у галузі літально-космічних дослідів Michael'a Yarymovych'a, отже, народженого у 1933 році у Білостоці українця Михайла Ігоря Яримовича, який зараз проживає в Оспрі (Osprey) на півострові Флорида. Уважні читачі нашого журналу знають його особу зі статті Клима Щербатюка «Супутник до Києва доведе» (2011, № 2), якої заголовок поєднує в собі, відому й на Підляшші, приказку про те, що язик до Києва заведе, та факт, що М. Яримович був причетний до розроблення високоточної супутникової системи навігації GPS (Global Positioning System NAVSTAR).

З професійною біографією уродженця столиці нинішнього Підляського воєводства можна легко ознайомитися завдяки англо- і україномовним статтям у Вікіпедії та на інших сайтах. Актуальну інформацію подає, між іншим, сайт Наукового Товариства ім. Шевченка в Америці, на якому Михайло Яримович – «Член місяця лютого 2023 року». Обмаль відомостей про його родовід, який галицький, хоч прізвище здається вказувати на Більщину, адже родини з таким прізвищем проживають у Орлі (Вуорлі), Дубичах Церковних, Щитах. Саме тому звернулись ми за допомогою до Галини Климук, підляшанки побатькові, яка зараз проживає саме на Флориді та на громадських заходах має нагоду зустрічатися з паном Михайлом, який погодився розповісти дещо з сімейної історії. Вдалося розшукати також деяку інформацію надруковану вже у пресі, зокрема у київській газеті «День».

Виявляється, батько Михайла, Микола Яримович, який народився у 1899 році в Тернополі та у 1918-1919 роках воював у лавах Української Галицької Армії, у 1920-х роках здобув диплом інженера у вільному місті Гданську, де тоді в технічному університеті навчалося багато українців. Повернувшись до Тернополя, створив власну автомобільну школу і саме на одному з водійських курсів познайомився з майбутньою дружиною, на 6 років молодшою Ольгою Кручовою, яка щойно закінчила вчительську школу у Львові. Її батьки у 1900 році виїхали до Сполучених Штатів і Ольга народилась у 1905 році у Нью-Йорку. Але тому, що влітку у Нью-Йорці велика спека, а кондиціонерів ще не було, у 1913 році Катерина Кручова взяла Ольгу і приїхала з нею на літо до Тернополя і там вони залишились на довше, щоб дівчинка могла вчитись в українській школі, а у 1914 році почалась війна. Микола Кручовий весь цей час залишався в Америці, де диригував хором, і до Тернополя повернувся щойно після закінчення війни.

У 1930 році Микола Яримович одружився з Ольгою Кручовою, відтак поселився у Білостоці. Тут народилась донька, яка померла немовлям, а через два

Михайло Яримович в Українському культурному центрі Св. Андрія в Норт-Порт, листопад 2023 р. Фото Галини Климук

Його кар'єра інженера у галузі конструювання космічних апаратів почалася у 1959 році. Уже за три роки Михайло приєднався до Національного управління з аеронавтики і дослідження космічного простору. У той час стартувала програма «Аполлон», метою якої була перша пілотована висадка на Місяць. Яримович став одним із головних системотехніків проєкту.

Михайло Яримович – винахідник в галузі літально-космічних дослідів у США, дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка, почесний член Товариства українських інженерів у Америці. Розпочав свою діяльність у космічній галузі: випробування ракетних головок і управління космічними апаратами для компанії AVCO, пізніше у NASA займався проєктуванням перших провідних систем Apollo.

Як учасник проєкту Apollo, програми пілотованих космічних польотів NASA з метою висадки людини на Місяць, Михайло Яримович був одним із наймолодших інженерів, які закладали основи тієї програми. На той час йому було всього 28 років: «Ми працювали день і ніч, спавши лише по кілька годин, а наші дружини дбали про дітей. Ми мали потрапити на Місяць до кінця десятиліття, швидше за Радянський союз. Врешті-решт, наша команда досягла успіху, а радянська космічна програма провалилася».

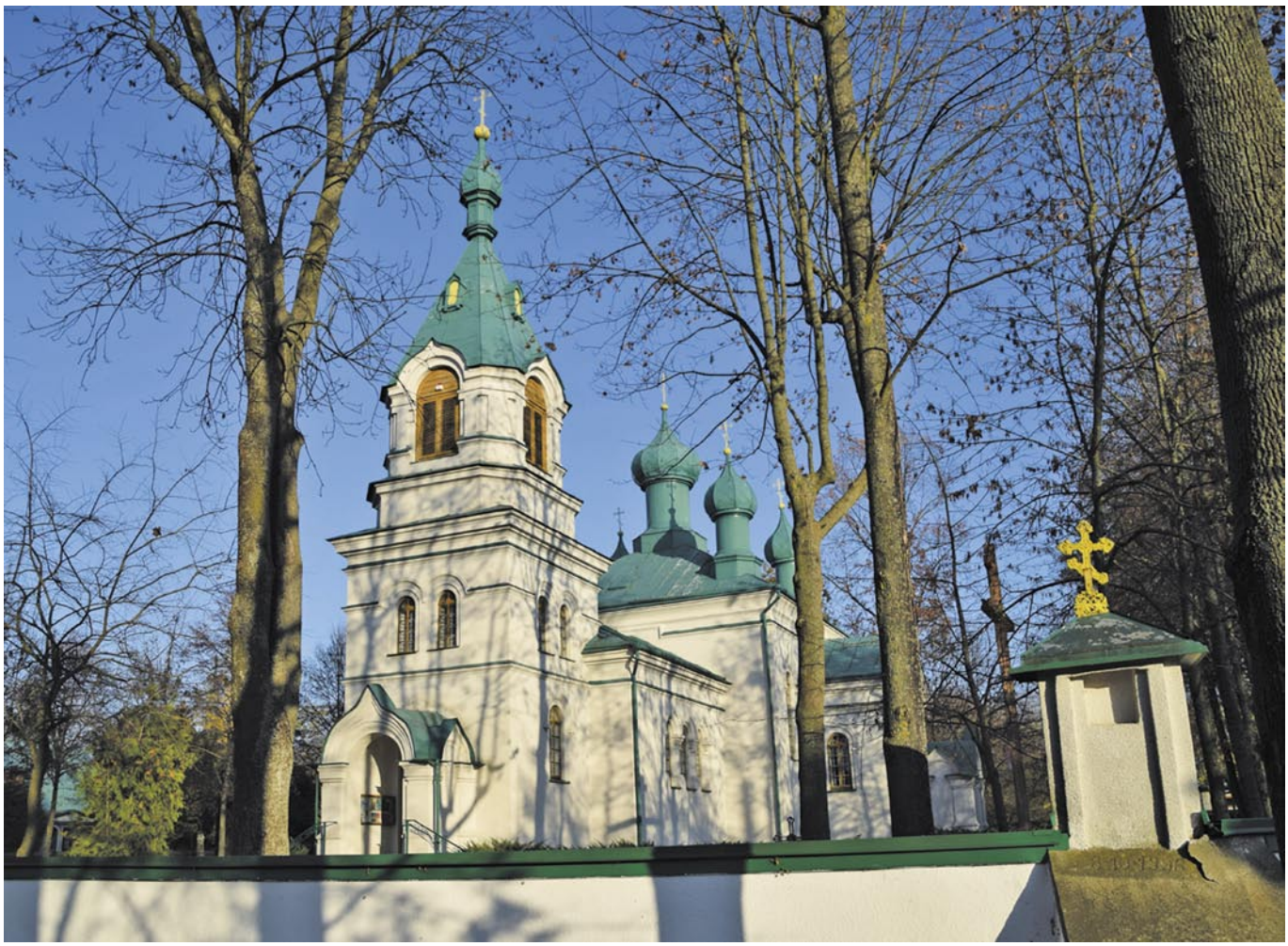
Згодом почав працювати у Міністерстві оборони США, де брав участь у розробках нових космічних проектів – Space Shuttle і GPS. У 1970-му обіймав посаду директора Дорадчої групи аерокосмічних дослідів та розвитку при НАТО в Парижі, згодом він став головним науковцем Повітряних сил США у Вашингтоні. У 1977-му році Михайло Яримович став віцепрезидентом з питань космічної та оборонної інженерії протиракетних носіїв у компанії Rockwell International. Свою технічну кар'єру закінчив у 1998 році у фірмі Boeing як віцепрезидент з міжнародних технологій. (ucu.edu.ua)

eprasa.pl 8d65bb32e7

роки син Михайло, який згадує, що батько знайшов тут роботу «при автомобілях»: «Так як в мій час важливою була й надалі є будівля ракет, то в тамтой час, молодості батька, таким технічним викликом було авто». Згодом Микола Яримович працював у Кракові і Кєльцах, й саме тут, у т.зв. Генеральній губернії, сім'я прожила перші роки німецької окупації. Коли однак, після нападу гітлерівського Райху на сталінський Союз, до ГГ була приєднана й Галичина, Яримовичі переїхали у 1942 році до Львова, де Михайло міг вчитися рідною мовою. Влітку 1944 року, коли наближалась Червона армія, знов прийшлося покидати рідні сторони та їхати на захід. Перші післявоєнні роки родина перебувала у Німеччині й саме там, у Берліні, Михайло закінчив гімназію. Після переїзду у 1951 році до США навчався у Нью-Йоркському університеті, отримуючи звання бакалавра наук з аерокосмічної інженерії (1955 р.), відтак у Колумбійському університеті (магістр наук з інженерної механіки – 1956 р.; доктор інженерних наук – 1969 р.).

Тому, за словами самого Михайла Яримовича: «Вся моя україномовна та українська культурна освіта складалася з двох років навчання в українській школі і того, чого мене навчили батьки». Це вже висказання з інтерв'ю поміщеного на згаданому вище сайті НТШ в Америці, якого членом став також Михайло: «Саме через вплив і керівництво мого батька я приєднався до НТШ. З дитинства я цікавився космічними технологіями і виступив з кількома доповідями в Товаристві. Для мене тоді НТШ було єдиним науковим осередком в українському середовищі в центрі Нью-Йорка. Пізніше я дізнався про УВАН, що згодом також зробило мене повноправним членом цієї організації. Я був також президентом групи, яка згодом стала спонсором кафедри українських студій у Гарварді».

Також сьогодні, будучи, звісно, пенсіонером, Михайло Яримович не полишає громадської активності – між іншим, виступає з доповідями про космічну інженерію в Українському культурному центрі Св. Андрія в Норт-Порт. Саме в цьому місті на східному узбережжі Флориди, над Мексиканською затокою, у 1970-х роках почала формуватися сильна українська громада. Сюди почали прибувати сім'ї з Північної Америки і навіть з Каліфорнії, які завершили свою кар'єру і шукали комфортнішого клімату. Більшість оселилися поблизу знаменитого «озера молодості» у Warm Mineral Springs. Варто згадати, що Дарія Томашовська, голова діючого тут Українсько-американського клубу південно-західної Флориди, є онукою уродженки південно-підляської Білої Юлії Кур'янюк. **Ре-Д.**

Парафіяльна церква Св. Безсрібників Косми і Даміана в Риболах. Фото Ю. Гаврилюка

eprasa.pl 8d65bb32e7

Obraz prawosławnej sieci parafialnej nad Bugiem i Narwią u schyłku XIX w.

Parafia Ryboły
Kaniuki, Pawły, Pleski, Ryboły, Wojszki

Ryboły – obecnie wieś w powiecie białostockim, w gminie Zabłudów.

1 (13, w XX i XXI w. – 14) lipca: Swjatych bezsrebrennikuw i czudotworciuw Kośmy i Damjana
[Święto obchodzone] We wsi Rybołach, powiat i dekanat bielski, w cerkwi parafialnej (*zdjęcie na poprzedniej stronie*). Cerkiew murowana z dzwonnicą nad kruchtą (prytwor), w murowanym ogrodzeniu. Zbudowana w latach 1873-1878 ze środków rządu rosyjskiego i parafian. W odległości 19 wiorst od Bielska. 3685 parafian (1845 mężczyzn i 1840 kobiet) w 8 miejscowościach: Ryboły, Wojszki, *Zajączki**, Kaniuki, Pawły, Ploski (Pleski), *Rzepniki* i *Tryczówka*; najbardziej oddalona Tryczówka – 7 wiorst. Trzy cmentarne cerkwie filialne – w Rybołach (św. Heorhija), koło Pawłów (św. Ioana Bohosłowa) i koło Plosków (Preobrażenija Hospodnioho); w Wojszkach murowana kaplica św. Michajiła Archanheła o pięknej architekturze, w murowanym ogrodzeniu, wzniesiona w 1863 roku na mocy rozporządzenia hrabiego Michaiła Nikołajewicza Murawiowa dla uczczenia pamięci żołnierzy rosyjskich, którzy polegli w czasie potyczki nad rzeką Narwią w pobliżu tej wsi podczas buntu w latach 1863-1864. W parafii istnieje bractwo (od 1890 r.)

69. Ryboły (gw. *r'yboły*, gen. *r'ybołóy* || *-łu* || *-łów*, loc. *u r'ybołach*, adi. *r'ybołoyśki* || *-śki*), woj. białostockie, gm. Zabłudów, ok. 25 km na południe od Białegostoku przy szosie Białystok – Bielsk Podlaski, mieszkańców 698, domów 206, zabudowa zwarta. We wsi jest szkoła z nauką języka białoruskiego. Wyznanie prawosławne (1 rodzina katolicka), cerkiew na miejscu.

Dawna wieś chłopów królewskich w starostwie bielskim. Pierwotnie może osada rybaków zamku bielskiego, zapewne pochodzi z XV w. Ok. 1500 r. osadzona na 86 włókach dostała nazwę Antonowicze – tak w 1562 r. (PKGE II 482; LWP XVI 50), nazwa ta się nie utrzymała, choć jeszcze w 1628 r. Antony alias Ryboły (Rkps tzw. ML IV B 7, k. 351). Bardzo zniszczona w czasie najazdu szwedzkiego, ponownie zasiedlona, liczyła w 1790 r. 92 dymy (Rkps DA-11630, k. 302). Cerkiew była już w XVI w. (LWP XVI 50). W XVIII w. na części włók chłopskich założono folwark (Rkps A-1661 s. 20). Na skutek ewakuacji 1915 r. niemal wszyscy mieszkańcy przez kilka lat przebywali w Rosji.

Podstawowym środkiem porozumiewania się mieszkańców między sobą jest gwara o cechach ukraińskich.

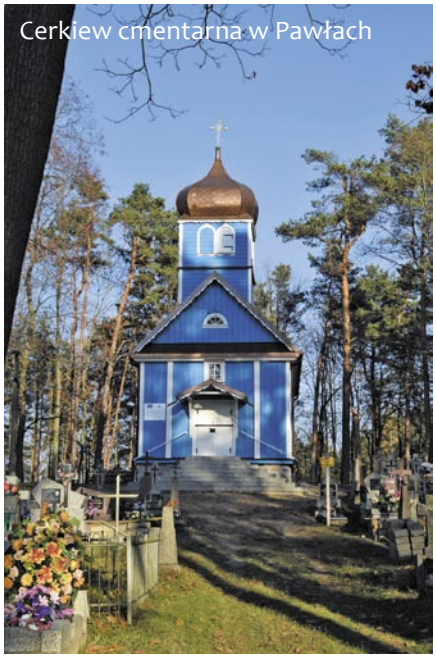
Informatorzy: Głafira Krasowska, ur. 1910; Natalia Aleksiejuk, ur. ok. 1878; Bazyli Łukianiuk, ur. 1896; Maria Omielianiuk, ur. 1902; Kliment Omielianiuk, ur. 1899; Mikołaj Łukaszuk, ur. 1921; Olga Michaluk, ur. 1895; Lidia Michaluk, ur. 1949, Bazyli Szpilewski, ur. 1894; Fiodor Szwajka, ur. 1893; Natalia Świrydan, ur. 1902; Maria Aleksiejuk, ur. 1904; Andrzej Omielaniuk, ur. 1892.

Badania przeprowadzili za pomocą kwestionariusza DABM S. Glinka i E. Smułkowa w 1956 r., za pomocą kwestionariusza AGWB M. Kondratiuk w 1967 r., uzupełniła I. Sawicka w 1972 r.

Opis wsi Ryboły w I tomie „Atlasu gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny" wydanego przez Instytut Słowianoznawstwa Polskiej Akademii Nauk (Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1980)

Kontynuujemy rozpoczęte w numerze 5/2022 omawianie opisu parafii prawosławnych (i należących do nich świątyń) w gub. grodzieńskiej, opublikowanego przez biskupa Josifa (Sokołowa) w dziele „Grodnienskij prawosławno-cerkownyj kalendar' ili Prawosławije w Brestsko-Grodnienskoj ziemle w konce XIX wieka" (Woroneż 1899 r.). Autor, w latach 1891-1897 wikariusz eparchii wileńskiej z tytułem biskupa brzeskiego, podaje spisy miejscowości należących do parafii, liczbę wiernych, uposażenie kleru, często też opisuje przedmioty kultu, znajdujące się w cerkwiach i kaplicach. Interesujące są też informacje o okolicznościach budowy poszczególnych świątyń, ukazują bowiem społeczno-polityczne uwarunkowania, które wpływały na życie religijne wiernych Cerkwi wschodniej w XVIII – XIX w. Bp Iosif opisywał świątynie parafialne i filialne wg świąt cerkiewnych, w naszej publikacji pogrupowaliśmy je wg istniejących wówczas parafii.

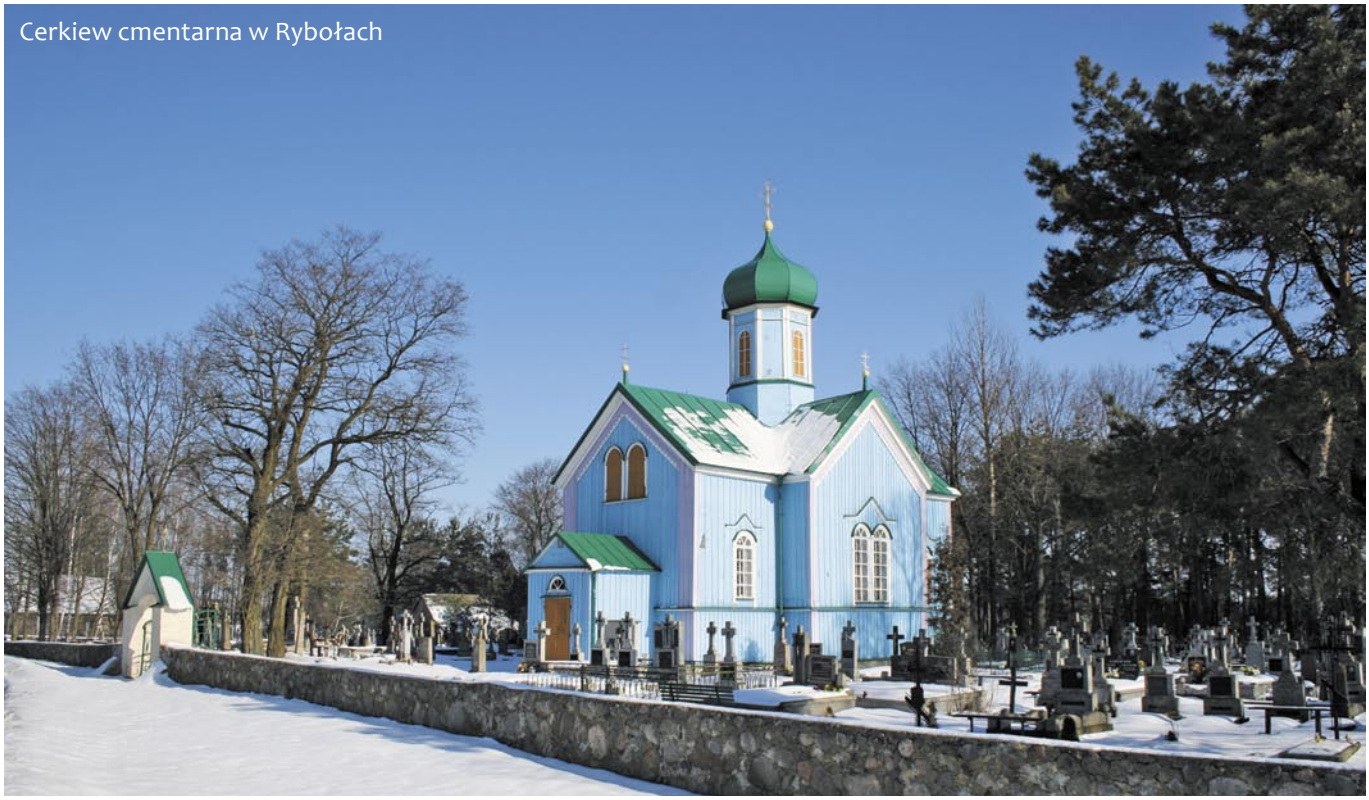

Cerkiew cmentarna w Pawłach

Była cerkiew cmentarna (obecnie parafialna) w Ploskach (Pleskach)

Cerkiew cmentarna w Rybołach

i rada cerkiewno-opiekuńcza (od 1870 r.); 5 szkół cerkiewnych (od 1885 r.): w Wojszkach, Zajączkach, Kaniukach, Pawłach i Ploskach – 147 uczniów i 69 uczennic; szkoła ludowa w Rybołach – 175 uczniów i 87 uczennic. Kler parafialny składa się z dwóch osób – duchownego i psalmisty; płacę stanowi 286 rubli 8 kopiejek oraz odsetki od kwitu na 100 rubli, zapisanego przez byłego duchownego tutejszej cerkwi Josifa Horiako na modlitwy za jego duszę, a także 68 rubli 62 kopiejek, otrzymanych za grunty przejęte pod drogę żelazną. Ziemi cerkiewnej użytkowanej przez kler 90 dziesięcin i 2 setne: siedzibnej 4,87 dziesięciny, ornej 46,54 dziesięciny, łąk kośnych 15,13 dziesięciny, pastwisk 10,57 dziesięciny i byle jakiej 12,91 dziesięciny. W czasie dobroczynnego dla kraju zarządu hrabiego Michaiła Nikołajewicza Murawiowa działki z gruntami znajdujące się w miejscach odległych od miejsca zamieszkania kleru zamieniono na położone bliżej. W wojszkowskiej kaplicy Michajłowskiej 6 (18, w XX – XXI w. 19) września, podczas świętowania „cuda św. archistratega Michała w Choniach", po liturgii w cerkwi parafialnej odbywa się uroczysta służba wieczorna, zaś po niej podczas molebnia czytany jest przed znajdującą się tam św. ikoną archistratega Michała akatyst ku czci tego archistratega wojska niebiańskiego i wielka panichida po „bolarinie Michaile s podwiżniki jego doblestnymi". Św. ikona Archanioła Michajiła – w metalowej pozłacanej ryzie, za szkłem.

* *Kursywą oznaczono wsie poza obszarem występowania gwar języka ukraińskiego.*

Zakończenie na str. 17

eprasa.pl 8d65bb32e7

Ilu statystycznych Ukraińców — rezultaty Narodowego Spisu Ludności z 2021 r.

27 listopada 2023 r. na stronie Głównego Urzędu Statystycznego pojawiło się opracowanie przedstawiające wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021, który został przeprowadzony w dniach 1 kwietnia – 30 września 2021 r. Publikacja jest opracowaniem dotyczącym stanu i struktury demograficznej ludności, wzbogaconym o charakterystykę społeczną w zakresie kraju urodzenia oraz posiadanego obywatelstwa, przynależności narodowo-etnicznej i wyznaniowej, poziomu wykształcenia, a także niepełnosprawności.

Jeśli chodzi o przynależność narodowo-etniczną i wyznaniową, to wg danych udostępnionych przez GUS Ukraińcy są na czwartym miejscu pod względem liczebności ludności niepolskiej zamieszkującej Polskę (po Ślązakach, Kaszubach i Niemcach), tuż przed Białorusinami. **W spisie z 2021 r. narodowość ukraińską zadeklarowało 82 440 osób**, z czego 64 909 osób wskazało narodowość ukraińską jako pierwszą, 45 777 osób – jako jedyną. Jako drugą narodowość ukraińską zadeklarowało 17 531 osób. Narodowość białoruską wskazało 56 607 osób, zaś łemkowską – 13 607 mieszkańców Polski.

Jeśli chodzi o Ukraińców w Polsce, to w porównaniu ze spisem z 2011 r. nastąpił wzrost liczebności tej społeczności – z 51 001 do 82 440 osób (+61,6 proc.). Podobnie jest z Białorusinami, których liczba wzrosła o 21 proc. – z 46 787 do 56 607 osób. Jednak, jak zauważają autorzy opracowania: „Przedstawione wyżej opisy zmian stanów liczebnych zbiorowości etnicznych mają charakter wstępny i wskazują jedynie na potrzebę prowadzenia dalszych analiz, uwzględniających pogłębione przekroje i badanie stwierdzonych zmian w relacji do takich zmiennych, jak np. kraj urodzenia, obywatelstwo, miejsce przebywania oraz historia migracyjna osób".

Ludność o innych niż polska identyfikacjach narodowo-etnicznych skoncentrowana jest przede wszystkim w województwie śląskim, a także w województwach: pomorskim, opolskim, mazowieckim, dolnośląskim oraz podlaskim. W Podlaskiem osoby o identyfikacjach niepolskich stanowią wg danych spisu z 2021 r. jedynie 3,7 proc.

Język ukraiński w kontaktach domowych zadeklarowało 55 104 mieszkańców Polski, w tym 7 992 osób podało ten język jako jedyny. Więcej niż jednego języka używa 47 112 osób deklarujących język ukraiński jako język kontaktów domowych (45 882 spośród tych osób używa razem z ukraińskim języka polskiego).

eprasa.pl 8d65bb32e7

Według danych spisowych językami niepolskimi, którymi ludność Polski posługuje się najczęściej w kontaktach domowych, są: angielski, śląski, niemiecki, kaszubski, rosyjski i ukraiński.

Język białoruski jako język kontaktów domowych zadeklarowało 17 325 osób, z czego dla 1 654 osób jest to jedyny język kontaktów domowych.

W porównaniu ze spisem z 2011 r., liczba osób posługujących się językiem ukraińskim wzrosła ponad dwukrotnie – z 24 539 do 55 104 osób. Natomiast znacznie zmalała liczba mieszkańców Polski posługujących się językiem białoruskim – z 26 448 do 17 325 (-34,5 proc.).

Pytanie o przynależność wyznaniową zadano w 2021 r. po raz drugi w powojennej historii spisów powszechnych. **Przynależność do Kościoła prawosławnego zadeklarowało 151 648, a do Kościoła greckokatolickiego – 33 209 mieszkańców Polski**. Najliczniejsza w grupie wyznań nie należących do Kościoła rzymskokatolickiego jest społeczność wiernych Kościoła prawosławnego, jednak jest to grupa stanowiąca zaledwie 0,4 proc. ludności kraju. Według wyników NSP 2021 Kościół prawosławny utrzymał stan liczebny wiernych sprzed 10 lat, a udział wiernych prawosławia w ogólnej zbiorowości osób określających swój status wyznaniowy wzrósł o 0,06 p.p.

Bardziej szczegółowe dane odnośnie struktury narodowo-etnicznej można znaleźć w opublikowanych na stronie Głównego Urzędu Statystycznego „Tablicach z ostatecznymi danymi w zakresie przynależności narodowo-etnicznej, języka używanego w domu oraz przynależności do wyznania religijnego" oraz w pliku dodanym na stronie GUS 20 grudnia 2023 r. „Przynależność narodowo-etniczna – dane NSP 2021 dla kraju i jednostek podziału terytorialnego".

Jeśli chodzi o podział na województwa, to według spisu **w województwie podlaskim narodowość ukraińską zadeklarowało 2 148 osób**. Warto przypomnieć, że w spisie z 2002 r. narodowość ukraińską deklarowało 1 441 Podlasian, a w 2011 r. – 2 686. Widać więc, że w porównaniu ze spisem sprzed 10 lat liczba statystycznych Ukraińców w Podlaskiem zmalała o 20 proc.

Narodowość białoruską w ostatnim spisie zadeklarowało 23 242 osób. Oznacza to znaczny spadek w porównaniu z poprzednim spisem. W 2011 r. jako Białorusini określało się 39 105 mieszkańców województwa podlaskiego, a więc liczba statystycznych Białorusinów zmalała w ciągu 10 lat aż o 40,6 proc.

Jako ciekawostkę można podać, że w województwie podlaskim trzy osoby podały narodowość bojkowską, chachłaską (taki „termin" znalazł się w materiałach spisowych) – osiem osób, łemkowską – aż 100 osób, podlaską – 56 osób, rusińską – 290, a słowiańską – 14. „Różne inne regionalne lub lokalne" przynależności narodowo-etniczne podały 34 osoby.

Język ukraiński jako język używany w kontaktach domowych podało w 2021 r. 1 325 mieszkańców województwa podlaskiego. W 2011 r. język ten jako język kontaktów w domu deklarowało 1 206 osób z regionu.

Język białoruski w ostatnim spisie zadeklarowało 13 089 Podlasian, mniej niż w 2011 r., kiedy to język białoruski podało 15 059 osób.

Można tutaj dodać, że mieszkańcy województwa podlaskiego deklarowali takie ciekawe języki kontaktów domowych (określenia z materiałów spisowych): gwary podlaskie (polsko-białorusko-ukraińskie) – aż 3 641 osób, język łemkowski – 21 osób, język ruski – 274, różne inne gwary regionalne i lokalne – 336 osób.

Jeśli chodzi o przynależność religijną, to **prawosławnych wg spisu w Podlaskiem jest 95 677, a grekokatolików – 412**.

Dość ciekawie przedstawiają się dane dla poszczególnych powiatów i gmin w województwie podlaskim.

W powiecie białostockim w 2021 r. mieszkało 2 437 statystycznych Białorusinów i 184 statystycznych Ukraińców. W powiecie bielskim jako Białorusini zadeklarowały się 5 274 osoby, a jako Ukraińcy – 428. W powiecie hajnowskim mieszka wg spisu 7 475 osób narodowości białoruskiej i 428 – ukraińskiej (dokładnie tyle samo, co w powiecie bielskim). W powiecie siemiatyckim z białoruską przynależnością narodową utożsamiło się 599 osób, a z przynależnością ukraińską – jedynie 117. W Białymstoku jako Białorusini zadeklarowały się 6 443 osoby, a jako Ukraińcy – 724.

Jeśli chodzi o gminy, to tutaj dane wyglądają następująco:

- gmina miejska Bielsk Podlaski: Białorusini – 2 781, Ukraińcy – 278,
- gmina wiejska Bielsk Podlaski: Białorusini – 1 303, Ukraińcy – 75,
- gmina Boćki: Białorusini – 142, Ukraińcy – 26,
- gmina Orla: Białorusini – 1 011, Ukraińcy – 36,
- gmina miejska Hajnówka: Białorusini – 2 875, Ukraińcy – 132,
- gmina Czeremcha: Białorusini – 244, Ukraińcy – 91,
- gmina Czyże: Białorusini – 802, Ukraińcy – 40,
- gmina Dubicze Cerkiewne: Białorusini – 572, Ukraińcy – 43,
- gmina wiejska Hajnówka: Białorusini – 827, Ukraińcy – 22,
- gmina miejsko-wiejska Kleszczele: Białorusini – 514, Ukraińcy – 56,
- gmina Narew: Białorusini – 870, Ukraińcy – 34,
- gmina miejska Siemiatycze: Białorusini – 162, Ukraińcy – 39 (mniej niż osób z narodowością belgijską – 73 osoby),
- gmina miejsko-wiejska Drohiczyn: Białorusini – 26, Ukraińcy – brak,
- gmina Mielnik: Białorusini – 68, Ukraińcy – 12,
- gmina Milejczyce: Białorusini – 45, Ukraińcy – 15,
- gmina Nurzec-Stacja: Białorusini – 176, Ukraińcy – 29,
- gmina wiejska Siemiatycze: Białorusini – 81, Ukraińcy – 16.

Porównując dane z poprzedniego spisu, widać, że w wielu miejscowościach drastycznie spadła liczba osób deklarujących białoruską przynależność narodową. Jak pokazują dane spisowe, odchodzenie od określania się jako Białorusini nie oznacza jednak pójścia w stronę ukraińskiej tożsamości narodowej, ale w stronę deklarowania polskości. Widać to zwłaszcza na przykładzie dwóch gmin, w których ludność posługuje się gwarami ukraińskimi, ale które uznawane były

eprasa.pl 8d65bb32e7

dotychczas za swego rodzaju bastiony tzw. białoruskiej mniejszości narodowej, a więc Czyże i Dubicze Cerkiewne. W pierwszej z nich w 2011 r. było aż 81,81 proc. statystycznych Białorusinów. 10 lat później narodowość białoruską wpisało 42,59 proc. Ukraińcy w tej gminie to jedynie 2,12 proc. Za to **aż 60,44 proc. mieszkańców gminy Czyże w deklaracji spisowej wpisało już narodowość polską** (jako jedyną lub też z inną narodowością).

W gminie Dubicze Cerkiewne w 2011 r. jako Białorusini deklarowało się 81,33 proc. mieszkańców, w 2021 r. – już tylko 40,77 proc. Ukraińcy w gminie, w której odbywa się największy festiwal Związku Ukraińców Podlasia, a więc „Na Iwana, na Kupała", to jedynie 3,06 proc. **Aż 76,91 proc. mieszkańców gminy Dubicze Cerkiewne zadeklarowało polską przynależność narodową**.

W gminie Orla, gdzie wprowadzono tablice z napisami z języku białoruskim, białoruską przynależność narodową w spisie w 2021 r. zadeklarowało 39,58 proc. mieszkańców.

Przedstawione powyżej dane wymagają dokładniejszego opracowania i zinterpretowania. Widać jednak, że rezultaty Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021 nie nastrajają optymistycznie, jeśli chodzi o kwestie związane z przynależnością etniczno-narodową. Spadła liczba statystycznych Ukraińców w województwie podlaskim, w dodatku coraz więcej mieszkańców regionu, także wsi niemalże w stu procentach zamieszkanych przez prawosławnych, którzy wciąż porozumiewają się gwarami ukraińskimi, zaczyna deklarować polską przynależność narodową.

Największym skupiskiem Ukraińców na Podlasiu nadal pozostaje główne miasto regionu, a więc Białystok (724 deklaracje), a powiatami z największą liczbą osób deklarujących ukraińską przynależność narodową są powiat bielski i hajnowski (po 428 statystycznych Ukraińców). Spośród gmin miejskich najwięcej Ukraińców wg spisu mieszka w gminie Bielsk Podlaski (278), a spośród gmin wiejskich – w Czeremsze (91).

Ludmiła ŁABOWICZ
Fot. Ju. Hawryluka

Parafia Ryboły

Zakończenie ze str. 14

23 kwietnia (5, w XX i XXI w. – 6 maja): Swjatoho welikomuczenika Heorhija Pobidonoscia
[Święto obchodzone] Koło wsi Ryboły, w filialnej cerkwi cmentarnej. Cerkiew drewniana, wzniesiona w 1875 roku przez parafian z materiałów byłych cerkwi – parafialnej rybołowskiej i zlikwidowanej kożańskiej.

Kaplica w Wojszkach, w XX w. przekształcona w część ołtarzową cerkwi filialnej

8 (20, w XX i XXI w. – 21) maja: Swjatoho apostoła i ewanhelista Ioanna Bohosłowa
[Święto obchodzone] We wsi Pawły, w filialnej cerkwi cmentarnej. Cerkiew drewniana, wzniesiona w 1822 roku przez miejscowych włościan. W odległości 3 wiorst od cerkwi parafialnej.

6 (18, w XX i XXI w. – 19) sierpnia: Preobrażenije Hospodnie
[Święto obchodzone] We wsi Ploski (Pleski), w filialnej cerkwi cmentarnej. Cerkiew drewniana, nie wiadomo przez kogo i kiedy zbudowana. W odległości 5 wiorst od cerkwi parafialnej.

Opr. i fot. JH

Miary rosyjskie
1 wiorsta = 1 066,79 m
1 dziesięcina skarbowa = 10 925 m^2

eprasa.pl 8d65bb32e7

Carska administracja rosyjska wobec nabywców majątków ziemskich ukraińskiego pochodzenia w powiecie bielskim guberni grodzieńskiej w latach 1865–1915

Stłumienie powstania styczniowego przyczyniło się do zmiany polityki własnościowo-narodowościowej administracji carskiej na obszarze zachodnich guberni Cesarstwa Rosyjskiego. W 1865 r. powołano specjalną komisję, w której zasiadali m.in. generał-gubernator wileński Konstantin von Kaufman, generał-gubernator kijowski Aleksander Bezak, minister dóbr państwowych Aleksander Zielenoj. Komisja zajmowała się kwestiami zasiedlenia południowych i północno-zachodnich guberni ludnością rosyjską. Jej działalność opierała się na raportach składanych w tej sprawie przez generałów-gubernatorów. Członkowie komisji stwierdzili, że wśród dziesięciu milionów mieszkańców zachodnich guberni ludność małoruska (ukraińska), białoruska i litewska włościańskiego pochodzenia miała zdecydowaną przewagę liczebną. Z kolei osoby polskiego pochodzenia będące w większości obywatelami ziemskimi i mieszczanami, pomimo że stanowiły niewielki odsetek, były największymi właścicielami ziemskimi. Komisja sugerowała wprowadzenie prawnych ograniczeń w możliwości zakupu nieruchomości polskim obywatelom ziemskim oraz zapewnienie dogodnych warunków osadnictwu rosyjskiemu. Generał-gubernator wileński Kaufman w wystosowanym do ministra Zielenoja memoriale stwierdzał, że nabywcami gruntów powinni zostać wyłącznie Rosjanie. Efektem prac komisji było opracowanie ukazu, podpisanego przez Aleksandra II 10 grudnia 1865 r. Nowe przepisy zakazywały nabywania przez Polaków w dziewięciu guberniach Kraju Zachodniego, a więc i w guberni grodzieńskiej, majątków ziemskich. Prawo do uczestnictwa w obrocie handlowym nieruchomościami przyznano wyłącznie „ludności pochodzenia rosyjskiego". Decyzję o pochodzeniu każdego nabywcy podejmował osobiście generał-gubernator albo podlegli mu gubernatorzy, którzy mieli prawo wydać świadectwo zezwalające na zakup majątku. Od 1865 r. każda transakcja handlowa kupna-sprzedaży nieruchomości ziemskich lub inna forma zmiany własności wymagała zezwolenia gubernatora grodzieńskiego oraz naczelnika Kraju Północno-Zachodniego (generała-gubernatora), w którego granicach położona była gubernia grodzieńska.

Wnioski w sprawie zakupu bądź sprzedaży nieruchomości wpływały do kancelarii gubernialnej. Potencjalni nabywcy przechodzili weryfikację poprzez wypełnianie specjalnych formularzy informacyjnych (*сведения*) zawierających następujące dane:

— miejsce zamieszkania wnioskodawców (gubernia, powiat i gmina);

— imię i nazwisko osób zgłaszających chęć nabycia nieruchomości;

— narodowość (pochodzenie) wnioskodawcy;

— język używany w codziennej komunikacji;

— oświadczenie wnioskodawcy o przynależności narodowej;

— oświadczenie o narodowości pozostałych nabywców złożone przez ich przedstawiciela;

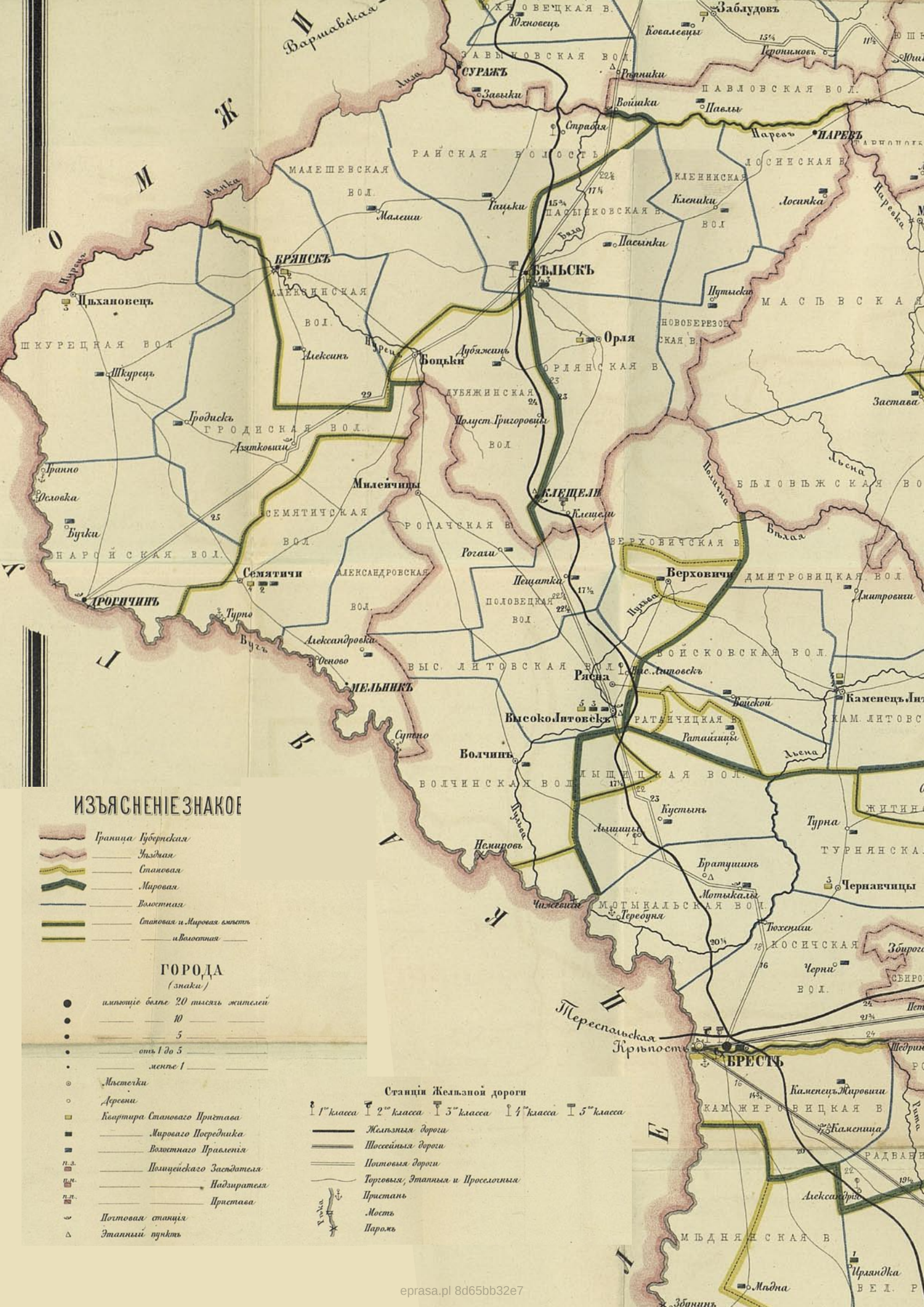
— wyznanie nabywców.

Przed omówieniem problematyki związanej z zasadami określania przez urzędników narodowości nabywców nieruchomości, chciałbym zaprezentować wyniki spisu powszechnego z 1897 r. oraz metodologię, która posłużyła administracji rosyjskiej do wyłonienia poszczególnych grup narodowych zamieszkujących m.in. powiat (*уезд*) bielski.

Podstawowym kryterium, które decydowało o narodowości uczestników spisu, był język, którym posługiwali się na co dzień (*родной язык*). Wyniki spisu skategoryzowały mieszkańców powiatu do określonych grup społecznych, narodowościowych i wyznaniowych. Powiat bielski zamieszkiwało 64 256 osób (39,1%) posługujących się językiem ukraińskim (tzw. narzeczem małoruskim). Rosyjscy urzędnicy język „małoruski" razem z językami białoruskim i „wielkoruskim" zakwalifikowali do grupy „języków rosyjskich". W powiecie bielskim według danych spisowych „językami rosyjskimi" posługiwało się 82 082 osób, co stanowiło 49,9% wszystkich mieszkańców powiatu. Liczba ta w znacznym stopniu pokrywa się z odsetkiem wiernych Cerkwi prawosławnej (79 003 os. / 48%). Spośród pozostałych ośmiu powiatów guberni grodzieńskiej osoby używające gwar ukraińskich dominowały w powiatach brzeskim (140 561 os. / 64%) i kobryńskim (146 789 os. / 79%). Rezultaty spisu odzwierciedlały dominującą w XIX w. w Imperium Rosyjskim ideologię rosyjskiego nacjonalizmu opartą na koncepcji jedności ziem ruskich pod przywództwem Petersburga oraz negowanie istnienia odrębnego narodu ukraińskiego. Dla administracji rosyjskiej gwarowy język ukraiński był dogodnym narzędziem, który władza chciała wykorzystać na potrzeby polityki narodowościowej poprzez zawyżanie liczby ludności ukraińskiej czy białoruskiej (utożsamianej z rosyjskim kręgiem etnicznym) przy jednoczesnym zaniżaniu liczebności ludności polskiej wyznania rzymskokatolickiego.

Należy również dodać, że włościanie ukraińskiego pochodzenia zamieszkujący gubernię grodzieńską byli podatni na politykę rusyfikacyjną. Głównym narzędziem wykorzystywanym do ich asymilacji była Cerkiew prawosławna. Obrządek prawosławny odrodzony w 1839 r. i podporządkowany Świątobliwemu Synodowi w Petersburgu miał rosyjski charakter i był ostoją samodzierżawia na prowincji. W latach 80. XIX stulecia w środowisku wiejskim

eprasa.pl 8d65bb32e7

ИЗЪЯСНЕНІЕ ЗНАКОВ
Граница Губернская
Уездная
Становая
Мировая
Волостная
Становая и Мировая вместе
и Волостная
ГОРОДА
(знаки)
имѣющіе болѣе 20 тысячъ жителей
10
5
отъ 1 до 5
менѣе 1
Мѣстечки
Деревни
Квартира Становаго Пристава
Мироваго Посредника
Волостнаго Правленія
Полицейскаго Засѣдателя
Надзирателя
Пристава
Почтовая станція
Этапный пунктъ
Станціи Желѣзной дороги
1го класса
2го класса
3го класса
4го класса
5го класса
Желѣзныя дороги
Шоссейныя дороги
Почтовыя дороги
Торговыя, Этапныя и Проселочныя
Пристань
Мостъ
Паромъ
Варшавская
Жиздра
Малеша
Неруссъ
Мѣлка
Лиза
Зыбь
Ипуть
Снопоть
Сожъ
Терешпольская Крѣпость
БРЯНСКЪ
СУРАЖЪ
ВѢЛЬСКЪ
ГРОДИЧИНЪ
МЕЛЬНИКЪ
КЛЕЩЕЛИ
ВЫСОКОЛИТОВСКЪ
БРЕСТЪ
Заблудовъ
Ковалевцы
Гершимовъ
Ропники
Завыки
Войлака
Павлы
Страдня
Паревъ
ПАРЕВЪ
Малеши
Гацьки
Кленики
Лосинка
Пасынки
Щитыки
Орля
Цьхановецъ
Шкурецъ
Алексинъ
Боцьки
Дубяжинъ
Гродискъ
Дятковичи
Полуст Григоровичи
Милейчицы
Клещели
Рогачи
Семятичи
Пещатки
Верховичи
Дмитровичи
Турно
Александровка
Осново
Рясна
Высок Литовскъ
Войской
Каменецъ Литовскъ
Ратайчицы
Сутно
Волчинъ
Кустынь
Турна
Немировъ
Братушинъ
Мотыкалы
Чернавчицы
Чижевичи
Теребуня
Тюхиничи
Черни
Каменецъ Жировичи
Каменица
Александрія
Мѣдна
Ирлянка
Збининъ
ГРАНКО
Юсловка
Буки
Продиска
Дятковичи
Шкурецъ
Юховецъ
Ковалевцы
Гершимовъ
Ропники
Завыки
Войлака
Павлы
Страдня
Паревъ
Малеши
Гацьки
Кленики
Лосинка
Пасынки
Щитыки
Орля
Цьхановецъ
Шкурецъ
Алексинъ
Боцьки
Дубяжинъ
Гродискъ
Дятковичи
Полуст Григоровичи
Милейчицы
Клещели
Рогачи
Семятичи
Пещатки
Верховичи
Дмитровичи
Турно
Александровка
Осново
Рясна
Высок Литовскъ
Войской
Каменецъ Литовскъ
Ратайчицы
Сутно
Волчинъ
Кустынь
Турна
Немировъ
Братушинъ
Мотыкалы
Чернавчицы
Чижевичи
Теребуня
Тюхиничи
Черни
Каменецъ Жировичи
Каменица
Александрія
Мѣдна
Ирлянка
Збининъ
Застава
Бѣлая
Лѣсна
Льна
Пульва
Пружана
Ясельда
Ясельдица
Мухавецъ
Лесная
Ольса
Ольшанка
Ольшанка
Ольшанка

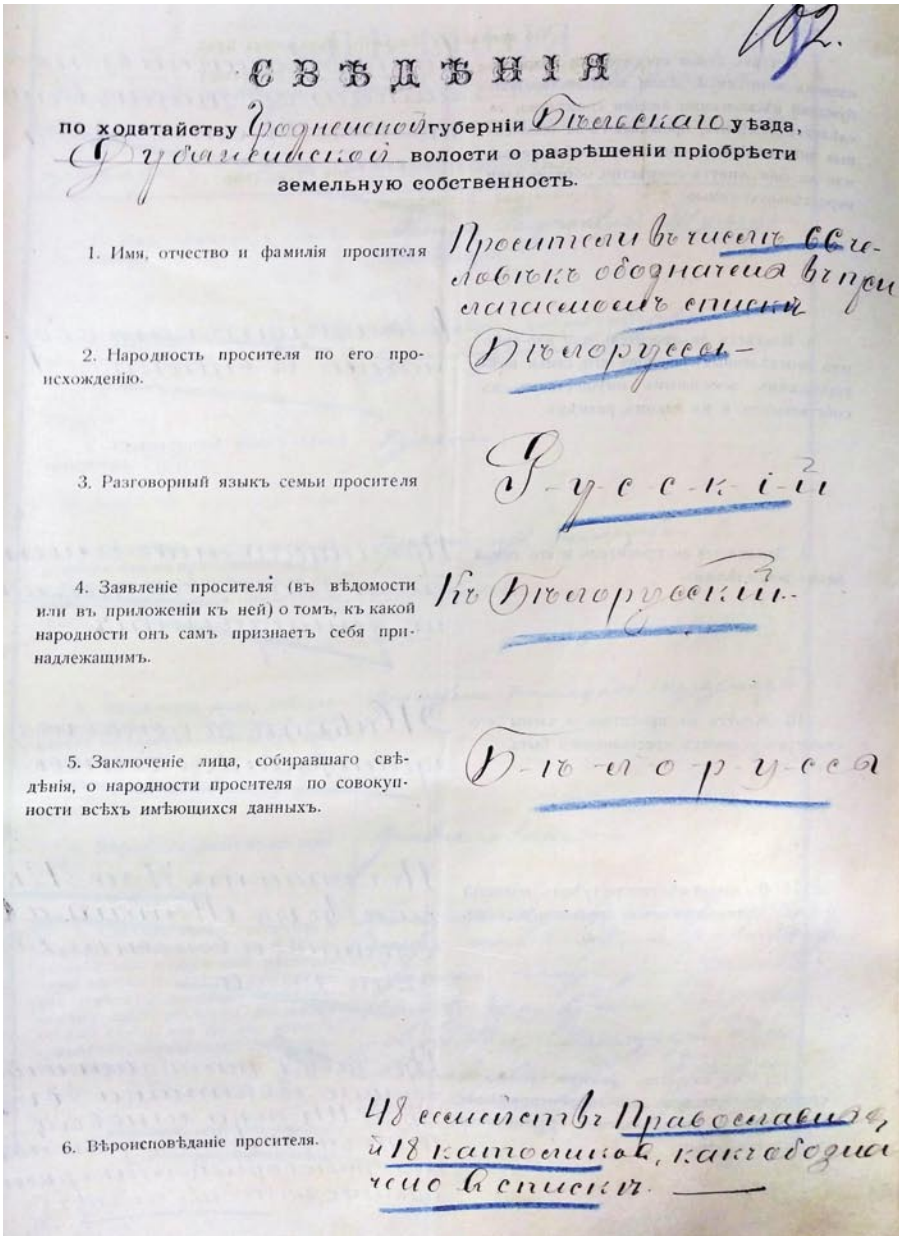
zaczęły funkcjonować tzw. jednoklasowe szkoły gramoty, podporządkowane miejscowym parafiom, gdzie nauczano m.in. języka rosyjskiego oraz cerkiewnosłowiańskiego. Cerkiewne szkoły elementarne oprócz roli oświatowej miały kształtować lojalnych wobec caratu mieszkańców wsi i miasteczek.

Wyniki spisu powszechnego w powiecie bielskim potwierdziły kilkusetletnią obecność osadnictwa pochodzenia północnoukraińskiego. Ludność ukraińska zasiedlała wschodnie obszary ziemi bielskiej już od X w., kiedy obszar ten znalazł się w granicach Rusi Kijowskiej. Puszcza Bielska była objęta głównie wpływem ludności nadbużańskiej. W ciągu XV w. osadnictwo idące od Brześcia dotarło do Bociek. Pomiara włóczna przeprowadzona w I połowie XVI w. umocniła ilościowo i terytorialnie osadnictwo ruskie nadbużańskie aż poza rzekę Narew, do granic Puszczy Wołpiańskiej (Jałowskiej). W utworzonym w 1842 roku *uezde* bielskim, który włączono do guberni grodzieńskiej, zachodnia granica występowania gwar ukraińskich przebiegała wzdłuż linii łączącej Drohiczyn – Grodzisk – Malesze – Strabla. Z kolei na północy powiatu sięgała za rzekę Narew.

Na przykładzie obrotu handlowego nieruchomościami ziemskimi chciałbym pokazać, jak carscy urzędnicy wykorzystywali kryteria narodowościowe do wydawania zezwoleń na zakup bądź sprzedaż użytków rolnych.

Zamieszczamy tu fragment formularza, który został sporządzony w 1908 r. w kancelarii gubernatora grodzieńskiego i dotyczył zezwolenia na sprzedaż uroczyska leśnego Myticzko (położonego w *волости* dubiażyńskiej) 66-osobowemu Knorydzkiemu Towarzystwu Włościańskiemu (zdjęcie 1). Właścicielami rewiru leśnego byli Jewgraf i Piotr Szulcowie (spadkobiercy leśniczego bielskiego Edwarda Georga Szulca). Wszystkie rubryki formularza były wypełniane przez pracowników gubernialnego zarządu dóbr państwowych, gdyż wnioskodawcy byli niepiśmienni, o

Fragment mapy administracyjnej guberni grodzieńskiej sporządzonej przez Gubernialny Komitet Statystyczny w 1871 r., obejmujący powiat bielski. Źródło: *Карта административного деления и путей сообщения*, [w:] *Памятная книжка Гродненской Губернии на 1871 год. Адрес–Календарь*, Часть 2-я.

СВѢДѢНІЯ

по ходатайству Гродненской губерніи Бѣльскаго уѣзда, Суражковской волости о разрѣшеніи пріобрѣсти земельную собственность.

1. Имя, отчество и фамилія просителя — Прописаны в числе сословіе обозначена в прилагаемомъ спискѣ

2. Народность просителя по его происхожденію. — Бѣлорусъ

3. Разговорный языкъ семьи просителя — Русскій

4. Заявленіе просителя (въ вѣдомости или въ приложеніи къ ней) о томъ, къ какой народности онъ самъ признаетъ себя принадлежащимъ. — Къ Бѣлорусскій

5. Заключеніе лица, собиравшаго свѣдѣнія, о народности просителя по совокупности всѣхъ имѣющихся данныхъ. — Бѣлорусъ

6. Вѣроисповѣданіе просителя. — 48 единовѣр. Православ., 18 католиковъ, какъ обозначено в спискѣ.

Zdjęcie 1. Formularz informacyjny sporządzany w kancelarii gubernialnej zawierający dane m.in. o narodowości i wyznaniu nabywców uroczyska leśnego Myticzko (*волость* dubiażyńska). Z zasobu Litewskiego Państwowego Archiwum Historycznego w Wilnie, Kancelaria generała-gubernatora wileńskiego, f. 378, ap. 116, 1908 r., b. 231, k. 102.

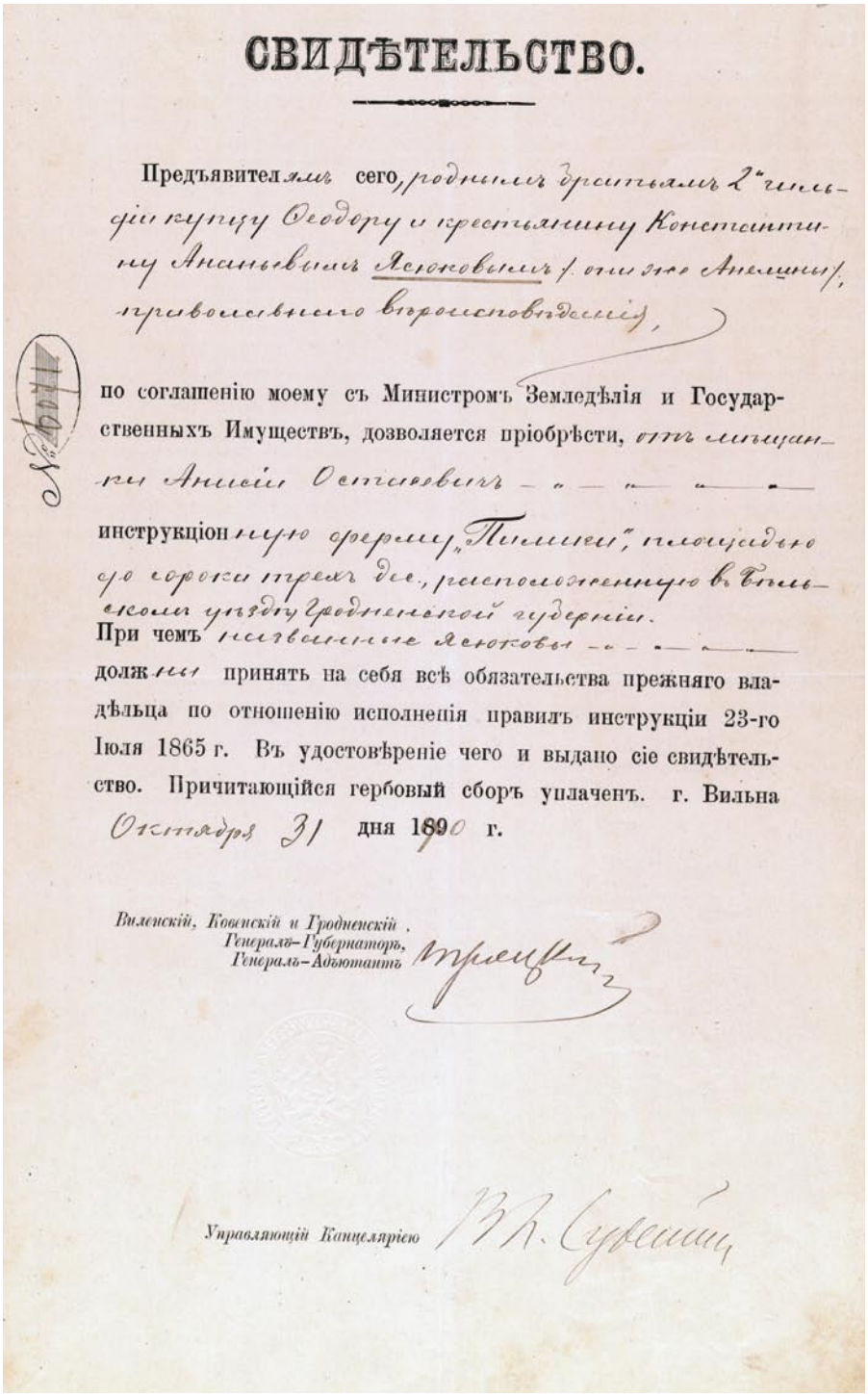
czym świadczy dokumentacja kancelaryjna. W rubrykach dotyczących narodowości urzędnicy przypisali mieszkańcom Knoryd białoruskie pochodzenie. Z kolei w części poświęconej językowi używanemu na co dzień wpisany został język rosyjski. Urzędnicy nie doprecyzowali, o którą „odmianę" języka rosyjskiego chodzi („małoruską", białoruską czy „wielkoruską"). Dane zamieszczone w formularzu świadczą o tym, że pracownicy kancelarii wypełniali dokumentację według uznania. Nie posiłkowali się danymi spisowymi, co może świadczyć o ich indolencji. Należy dodać, że do narodowości białoruskiej zaliczyli również osiemnastu rzymskokatolickich mieszkańców Knoryd. Podobna tendencja występowała w powiecie sokólskim, gdzie wszystkich katolików posługujących się dialektem białoruskim zakwalifikowano do Białorusinów, w ten sposób zawyżając ilość „żywiołu rosyjskiego" zamieszkującego Sokólszczyznę (wg danych spisowych powiat sokólski zamieszkiwało 83,9% Białorusinów, spośród których 85% stanowili katolicy).

Dalszym etapem procedury urzędowej związanej z obrotem handlowym nieruchomością było wysłanie wniosku do kancelarii generała-gubernatora wileńskiego, a stąd do Ministerstwa Dóbr Państwowych w Petersburgu. Na podstawie decyzji władz ministe-

eprasa.pl 8d65bb32e7

rialnych generał-gubernator wileński wydawał świadectwo zezwalające na zakup lub sprzedaż działki gruntu. Dokument miał formę indywidualnego dyplomu wystawionego nabywcy (lub nabywcom). Na akcie widniały imiona i nazwiska kupujących, ich stan społeczny oraz wyznanie. Ponadto zamieszczano podstawę prawną (decyzja ministra dóbr państwowych), nazwę majątku (lub działki), powierzchnię, dane sprzedawcy, zobowiązania prawne ciążące na kupującym, a także potwierdzenie uregulowania opłat skarbowych. Świadectwo własnoręcznym podpisem uwierzytelniał generał-gubernator (zdjęcie 2). W dokumencie pomijano informację o narodowości uczestników transakcji. Pomimo że wcześniej wypełniano deklarację narodowościową, to głównym czynnikiem decydującym o wydawaniu pozwolenia na zakup nieruchomości było wyznanie nabywcy. Do 1905 r. tylko prawosławni mogli zakupywać nieruchomości należące do właścicieli polskich lub rosyjskich. Omówiony wcześniej formularz informacyjny zawierający deklarację narodowościową pełnił funkcję statystyczno-kontrolną. Z jednej strony miał nie dopuścić do powiększenia stanu posiadania przez polską szlachtę, a z drugiej kompletował dane o strukturze narodowościowej właścicieli majątków ziemskich w zachodnich guberniach. Niestety nie zachowało się świadectwo zezwalające mieszkańcom Knoryd na zakup Myticzka. Obok zamieszczono jako przykład inne świadectwo, które zostało wystawione 31 października 1900 r. przez generała-gubernatora wileńskiego Witalija Trockiego, zezwalające braciom Fiodorowi i Konstantemu Jasiukom na zakup od Anisji Ostasiewicz (wdowy po Pawle Ostasiewiczu, burmistrzu Bielska w latach 1865-1867) byłej państwowej fermy Piliki.

Reasumując, rosyjska polityka narodowościowa prowadzona w II połowie XIX w., która wyodrębniła tzw. ludność małoruską, miała wyłącznie na celu zawyżenie tzw. żywiołu rosyjskiego na obszarze zachodnich guberni i tym samym usankcjonowanie przynależności tego obszaru do Cesarstwa Rosyjskiego. Ukraińcy, określani w dokumentacji urzędowej

СВИДѢТЕЛЬСТВО.

Предъявитель сего, родные крестьяне 2-й гильдии купцы Феодору и крестьянину Константину Ананьевичу Ясюковичу (они же Анелцы), православнаго вероисповѣданія,

по соглашенію моему съ Министромъ Земледѣлія и Государственныхъ Имуществъ, дозволяется пріобрѣсти, отъ мѣщанки Анисіи Остасевич — — —

Topczykały — kryminał z-pered puwtysiaczolitia

Fot. Ju. Hawryluka

Muhoch naszych ludy dobre znaje, szczo oficijnoju mowoju w derżawi „welikich kniaziuw lituwśkich, ruśkich, żomojtśkich i inych", w skoroczeni widomuj jak Welikie Kniaziuwstwo Lituwśkie, buła mowa ruśka, szczo wela swuj poczatok szcze z czasu Kijuwśkoji Rusi. Same teju mowoju pysany buli dokumenty, jakije odnosiaćcia j do istoriji Bilśka, Kliszczel, Milejczyć, Narwy, Wurli. Znajemo jich odnak najczastij z jichnioho wpisu do knih tzw. Lituwśkoji metryki, jakije buli swoho rodu oficijnym archiwom dokumentuw jak centralnoji (hospodarśkoji – welikokniaziuwśkoji) włady, tak i prywatnych osobuw – bojaruw/szlachty, miszczan, duchowenstwa. Dokument niszczywsia, horiw u pożarowi czy propadaw z inszoji pryczyny, ale zapis w metryci ostawaw j można buło wziaty z jeji powноprawny wypys. Ne wsi odnak dokumenty zustriła takaja neszczasna dola – prykładom je spisany na perhamenti akt, zhudno z jakim wołyński welmoża Bohusz Bohowytynowycz staw własnykom seła Topczykały.

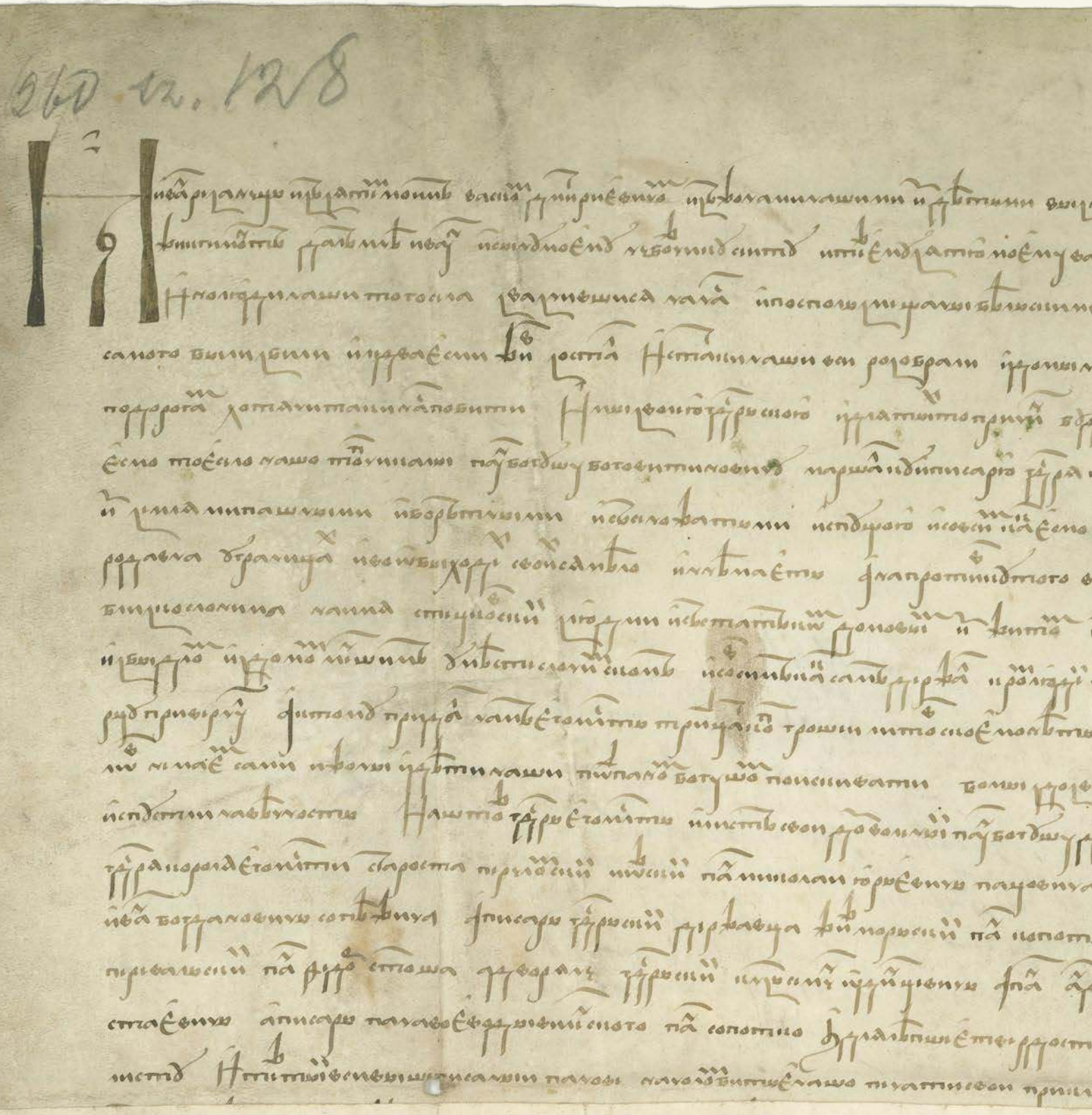
Dokumentowi, jakij zberehaje Archiwum Główne Akt Dawnych u Warszawi (Zbiór Dokumentów Pergaminowych, № 7456), archiwisty dali takij opis: „Iwan Riezaniec z zięciem Waśkiem Dmitrowiczem [„Wasko Dmitrijewicz"] oświadcza, że wieś Topczykały w powiecie bielskim, którą otrzymał od króla Zygmunta on, jego syn i zięć, w związku z napaścią mieszkańców tejże wsi i mieszczan bielskich, w wyniku której jego syn został zabity, on sam ranny, a zabudowania spalone, zamienia te dobra z Bohuszem Bohowitynowiczem, marszałkiem i pisarzem królewskim, starostą dowkowskim [*dowgowskim*], na dwór zwany Steckowski koło Słonimia oraz dom w Słonimie (z dodatkiem 30 kop groszy, konia i sukna)". Zapisana kirylicznymy bukwamy data „od sotworynia swita" rozszyfrowana tut jak „1513.08.28 lub 1512.08.29". Okrum tekstu na arkuszowi rozmirom 37,2 na 37,8 cm, znachodiaćcia peczati osobuw, kotory buli swidkamy transakciji, czerez pasok paperu odtisniany u zelonum woskowi.

Treba szcze skazaty, szczo siuju transakciju poperedżuje, zachowany same jak zapis u knyzi Lituwśkoji metryki, prywilej welikoho kniazia Żygimonta (Staroho) z 1507 roku, jakim

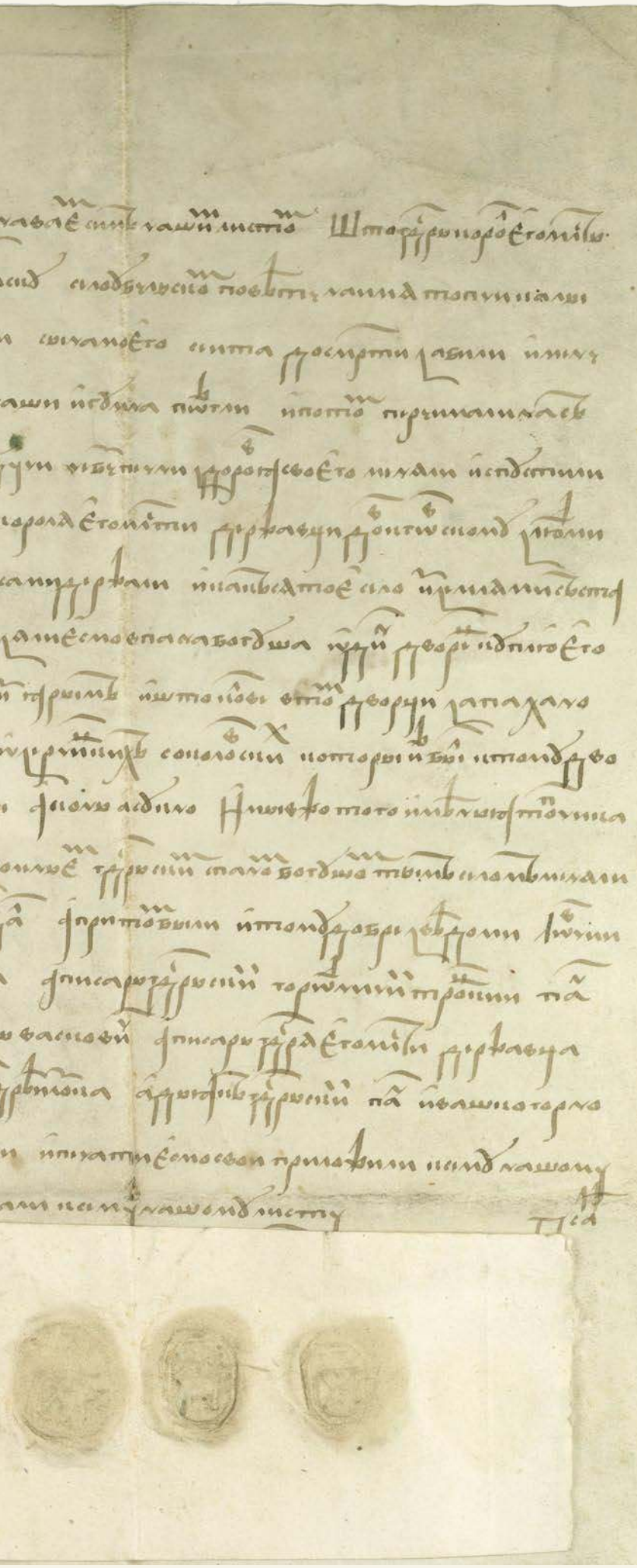

Poniattie pro toje, jak wyhladali żyteli mist i sełuw w czasi bliźkomu do podij u Topczykałach, dajut hrafiki, jakiji buli publikowany u wydaniach drukarni Peczerśkoho monastyra u Kijowi. Chocz ilustraciji majut relihijny charakter, jichni awtory welikoju miroju oddawali w jich realiji swoho czasu. Tut ilustracija z „Triodi postowoji" (1627 r.), na 26 stor. ilustraciji z „Besid Ioanna Zołotoustoho" (1624 r.).

eprasa.pl 8d65bb32e7

eprasa.pl 8d65bb32e7

Я, Иван Резанєць, изъ братом моимъ Васком Дмитриєвичом, изъ жонами нашими и з дѣтьми, вызнаваєм симъ нашим листом, што господарь корол єго милость Жикгимонт далъ мнѣ, Ивану, и сыну моєму, небожчику Сеиту, и теж єму, зятю моєму Васку, село у Бєльском повѣтє на имя Топчикалы. Ино люди наши того села звазнившися на нас и посполь з мещаны бѣльскими сына моєго Сеита до смерти забили и менє самого были збили и ледва єсми жив зостал. И статки наши вси розобрали и домы наши и гумна пожгли и потом перєимали насъ по дорогам, хотячи таки нас побити. И мы, з волею господарьскою и для тых то причин, будучи небєзпечни здоровя своєго, меняли и спустили єсмо тоє село нашо Топчикалы пану Богушу Боговитиновичу, маршалку и писарю господаря короля єго милости, державци довкговскому, з людми и з землями пашными и бортными и съ сеножатьми и с пущою и со всим, как єсмо сами держали и какъ ся тоє село и з землями съ стародавна у границах и во обыходех своих ся мѣло и нынѣ маєть. А на противку того взяли єсмо в пана Богуша один дворец, куплю єго близко Слонима, на имя Стецковскии з людми и съ статком домовым и з житом и з ярымъ, и што колве в том дворци запахано, и з быдлом, и з домом меншимъ у мѣсте Слонимскомъ, и со всимъ, как самъ держал, кром людеи озерницкихъ соколовских, которыи ж был к тому дворцу привернул. А к тому придал намъ єго милость тридцат коп гроши литовскоє монѣты, а конь, а сукно. И мы вжо того имѣнья Топчикалов не маєм сами и жоны и дѣти наши под паном Богушом поискивати, бо мы з дозволением господарьским с паном Богушом тымъ селомъ меняли и спустили на вѣчность. На што ж господарь єго милость и лист свои дозволеныи пану Богушу дал. А при том были и тому добре звидоми ловчии господаря короля єго милости староста перєломскии и ожскии пан Миколаи Юрьєвич Пацовича, а писарь господарскии городничии троцкии пан Иван Богдановичь Сопѣжича, а писарь господарскии державца жижморскии пан Копоть Васкович, а писарь господарскии єго милости, державца перевальскии пан Федор Святоша, а дворянє господарскии князь Семєн Одинцевичь, а пан Андрѣй Лозка, а дьякъ господарскии пан Ивашко Горностаєвичь, а писарь пана воєводы виленского пан Сопотко. А для лѣпшеє твердости и печати єсмо свои приложили к сему нашому листу. И теж тыи вси выше писаныи панове на чолом битьє нашо печати свои приклали к сему ж нашому листу. Писан въ Краковѣ, лѣта ≠ѕ̄ [*сім тисяч*] двадцат первого, мѣсеца августа к̑ф̄ [29] день индикт є̑ї̑[15].

eprasa.pl 8d65bb32e7

wun pudtwerdżuje zroblane joho bratom i poperednikom, wlk. kn. Oleksandrom, nadanie Jeśkowi Iwanowiczowi wujtowstwa u Bilśkowomu powiti na sztyroch żerebjach Koszeluwśkich, dwoch żerebjach Werweczyćkich i na Topczykalśkomu lisi. Jeśko Iwanowicz, jakij buw pysarom troćkoho wojewody Mykołaja Mykołajowycza Radywyła, miw nadanu jomu zemlu zahospodarowati – rozmiryty na wołoki i osadyty misto z prychożymy wulnymy lud´my. Nadanie miło buty „na wiecznost´", wse ż potum wlk. kn. Oleksander „Topczykalśku puszczu" Jeśkowi zabraw i daw Petrowi Fursowi.

Jak seło Topczykały popało w ruki Iwana Rezancia, ne znajemo, musiw wun odnak topczykalciam mucno dopeczy, bo jak czytajemo u publikowanomu tut dokumenti: „Ino ludi naszi toho seła zwazniwszysia na nas i pospol z miszczany bilskimi syna mojeho Seita do smerti zabili i mene samoho byli zbili i ledwa jesmi żyw ostał. I statki naszi wsi rozobrali i domy naszi i humna pożhli i potom pereimali nas po doroham, chotiaczy taki nas pobiti".

Można buty pewnym, szczo konflikt wynyk na ekonomicznomu grunti, adże w seredniowiczowi, jak w ruśku, tak i w ruśko-lituwśku dobu, wsia zemla uważałaś za kniażu własnost´ i kniaź jejiny czastki nadaw swojim zasłużanym bojaram, szczo stawali takim sposobom zemjanamy – szlachtoju posesjonatamy. Nadana mohła buty abo pustowszczyna, znaczyt szcze nezaselany grunt, abo z sełamy i prożywajuczymy w jich ludyma, kotory stawali prymusowymy robutnikamy na pańskomu polowi. Zhadka pro spalany domy i humna (miscia dla składania i obmołotu zbuża) pudkazuje, szczo Iwan Rezaneć orhanizowaw folwarok, tomu można zdohadatyś, szczo bezposerednioju pryczynoju konfliktu mohła buty ne ono sprawa prymuszuwania do praci w jomu, ale j sproba zahrabastyty pud folwarok grunty samych topczykalciuw, a nawet´ bilszczan, szczo tłumaczyło by jichniu spuwuczast´ u rozprawi z Rezanciamy. Odnak toje, szczo topczykalci z bilszczanamy wyryszyli sprawu „po kozaćkomu", skunczyłosia tym, szczo Topczykały popali w ruki mucnijszoho feodała, jakim buw Bohowytynowycz, kotory posli szcze odkupyw od Jeśka Iwanowycza Koszeli z Werwoczkamy. Wsi tyji seła wujszli u skład osnowanoji Bohowytynowyczom Orlenśkoji wołosti, do jakoji prybuli szcze osadnyki z bulsz południennych terenuw, jak okolici Kamencia i z Wołyni, naslidkom czoho w takich sełach, jak Topczykały, Mytłaszy, Koszeli, Krywjatyczy i w samuj Wurli mowa wże „bulsz twerda" niż pud samym Bilśkom i w inszych sełach koliśnioho Bilśkowoho starostwa i lisnyctwa, szczo teper w gmynach Bilśk, Narwa, Czyży.

Sam dokument pysany wyraznym poczerkom, ale – tak by skazaty – bez konkretnoji ortohrafiji, szczo pokazuje chocz by chaotyczne wykorystanie bukw 'ѣ' (jat'), 'е', 'є'. Dla prykładu: „у Бєльском повѣтє", „мещаны бѣльскими", chocz prawylny zapys powynion mity formu „у Бѣльском повѣтѣ", „мѣщаны бѣльскими". Toje płutanie bukw 'ѣ', 'е', 'є' pudkazuje, szczo pysar, jakij u Krakowi skław dokument, pochodyw z terenu, de rozmownoju mowoju buła biłoruśka. I szcze odna ortohraficzna, a własztywo paleohraficzna, cikawynka – w publikacijach, de piszećcia pro poczatki Orlenśkoji wołosti, imje zabitoho topczykalciamy i bilszczanamy syna Rezancia podajećcia jak „Kita", tut odnak wyrazno napysano „Seita". **JH**

eprasa.pl 8d65bb32e7

21 лютого: Міжнародний День Рідної Мови

Катерина Конахович
IV клас*

Міжнародний День Рідної Мови

21 лютого святкуємо Міжнародний День Рідної Мови
Святкувати його повинні всі
від малого до великого
Всі букви вживаймо,
Щоб жодна з нашої абетки не пропала,
Нових слів не шукаймо
Щоб жодні водою не залилися
Лукі, а може й лайки?
Все-таки це з англійської
а не з української казки!
Українська мова – одна з найгарніших мов світу,
Тож пишайтеся тим, що можете цією користуватися
Бо ти не ряба корова,
Що їй треба філософствувати.
Українське мовлення протягом століть
У ньому в запасі різні слова –
хто тренує їхні вимови
він це легко проводить розмови.

Люблин, 26 лютого 2023 р.

* Міжкласова група навчання української мови як мови національної меншини при Початковій школі № 33 імені 27-ї Волинської Дивізії Піхоти Армії Крайової в Любліні.

Твори були надіслані на Підляський літературний конкурс «Пішемо по-свойому».

Оксана Федько

Микола Панфілюк

Наши поети

І в нашуй ґміни
Живут славни поети.
Вони якби зліплєни з інший гліни
І тримаються своєї думкі і мети.
Вони потрап'ят у час складно сказати,
Такім чином свуой дар оддавати.
Хто їх слухає,
То на вітьор, що чує – не дмухає.
Булі поети, що повмиралі
І некоторим свуой дар роздавалі,
А то булі цікави анекдоти і жарти
І найліепшої оцієнкі дісяй так варти.
Хай дісяй поети своїе віерши пішут на папери,
Прославляючи свуой народ, як і віеру.
– Тиє, що живут!
І свою пошану, талєнт, любов нам оддадут.
Хай живут наши поети!
Щасліво і тримаючись віери і мети.
І ми тогди не пропадем, і будем жити,
Бо шлях нам буде одкрити.
І коб Буог нам в туом допомуог,
Бо приде час: переступим Його віечни поруог.
Будем Йому віерно служити! Пока на землі
І руодним, і Божим словом дорожити!
В наши дні!

Ne zabud´mo naszoji mowy

Ne zabud´mo naszoji mowy,
Jak i pudlaśkoji rozmowy,
Bo my ukrajinci i biłorusy,
A znaczyt: wirny i ne trusy,
Bo rudna mowa to nasz dar!
Jijie ne zniszczyt wujna-pożar,
Bo wona pochodyt wnet od Boha,
A to znaczyt: wirna nasza tut doroha!
Ne lekajteś jeju howoryty,
A budem szanowaty i chwality
Tohdy nas poszanujut, jak wirny narod
I ne zahine i nasz rod!
Bud´mo, jak patrioty, ne słowom, a czynom,
A Biłostuczczyna, Pudlasze – nasza Otczyna!
Howorite usiudy po swojuj howurci,
Jak prosty narod, tak i naukuwci.
I tohdy nychto ne nakine nam czużoje jarmo,
I nykoli na upadem, i ne pujdemo na dno!

eprasa.pl 8d65bb32e7

Як повстав колхоз у Дубичах Церковних

Наши люде до його не рваліся, бо віᵉдалі і чулі, як живут колхознікі в Совіᵉтськум Союзі. І чулі, як у час колєктивізації у тридцятих годах померло там з голоду мільйони і мільйони людей. А найбуольш в Україні. Хотя у нас люде жилі біᵉдно, алє дружно, і голода не було.

А село було спалєно на початку Другої войни 1941 року. І треба було наново будоватися. І земля була у полосках і у мнугох місцях. У селіᵉ було оно п'ять комуністичних сімейств. І вони булі охотни на колхоз, а ще кілька господаруов, якіє міᵉлі мнуого землііᵉ і не моглі одкарашкатись од велікіх податкув і обов'язкових поставок для держави, як: збуоже, м'ясо і молоко. І цікаво, і сміᵉшно.

У нас жив добри коваль і вуон добри чоловіᵉк: Симон Корх. І у його було мнуого землііᵉ. І вуон так само хотиᵉв колхоза. А у нас уже існувала ґмина і пуочта. А повсталі вони в 1951 рокови. І наш славни коваль Симон почті кажди день біᵉгав до ґмини і з порога вигукував до ґминникув — працовнікув чисто по-росіїські: «Да почему вы колхоза не делаете? Я вас буду судить...».

«Ах так», — подумалі — і хіба сказалі у ґмини: «Тут жартув нема, бо Симон готов нас судити і щось треба робити». А з вишейших орґанув партії приходят до нашеї ячейкі понаґлєня раз за разом: «Робіᵉте колхоз — *спулдзєльню продукцийну*».

Ну, і в осень 1952 року орґанізуют у Дубичах Церковних колхоз. Записалосьо у його 10 сімейств, у тому ліку штири з партійного круга комуністув. А одьон партійни, Яшка Григорук, не записався в колхоз, кажучи: «Як буде 30 члонкув *спулдзєльні*, то я запишуся і буду 31-им члонком». І його викінулі з партії. І наветь забавно: в туой справі найбуольш приложився його тесть. А то був чоловіᵉк найбуольш заанґажовани у справах колхоза і партійних, *дзялач* і чоловіᵉк ґрамотни. І зятя не пошкодовав. Значит, справа партійна важніᵉйша од сімᵉйної. Посля того тесть вибрався до Біᵉльська і там побудовав файни дуом, бо сам був добри майстер і столяр.

Życiorys — moje korotkie żytie

Ja rodywsia 7 stycznia 1943 roku w Dubyczach Cerkownych. Moji bat´ki Uładymyr i Marija. Miw szcze sestru Nadiu. To buw tiażki czas nymećkoji okupaciji. Ale lude naszy jakimś czudom dowidalisia, szczo nymci poterpili krach pud Stalinhradom. I duchom ne pali, i widali, szczo woroha pohoniat i nastane insza włast´. I tak stałosia. Jak pomniu z małych lit, my wsi żyli bidno, ale z hołodu ne umyrali. I pomahali odyn druhomu w bidy. A disiaj toho nema, a to welmy szkoda. Szczo ż, nasze seło buło spalene w perszy dni wujny i treba buło odbudowatysia, i stawaty na nohi, chto jak muh. A hospodaryli tak jak koliś, na ryskach (szachownyciach) i pomniu, jak szcze serpom żali żyto.

1 wereśnia 1950 roku ja puszow do perszoji klasy pudstawowoji szkoły w swojum seli. A szkoła, szcze carśka, ocaliła, i szcze diś stojit, jak zabytok. Uczywsia dobre i perechodyw z klasy w druhu klasu. I pry konci szkulnoho roku zawsze dustawaw knyżnu nahorodu. Wesnoju 1953 roku moji bat´ki wstupili w kołchoz i to ne po swojuj woli. Ja z natury buw nesmiły i razny bujki mni buli woroży i ja jich unykaw. Bo udaryty kułakom swoho kolegu to dla mene buła ostatnia odraza. I ciłe swoje żytie ja ny z kim ne bywsia. A ja sered swojich koleg, i tut ja ne chwalusia, buw najduższy. I tak czas lityw i ja welmy lubyw czytaty razny knyżki. Ja prosto za jimy propadaw i zbyraw jich sobi jak muh i kuplaw w knyharniach, chocz z hroszom buło tiażko.

24 serpnia 1956 roku ja miw tiażki wypadok na kołchoznum poli, de traktoryst z kliszczeluwśkoho POM-u żaw snopowjazałkoju pszenyciu, tut, bliźko domu. Ja skoczyw na zaczep i moji szyroki nahawyci popali w toj wałok, jakij ruszaje w chud ciłu maszynu. I mene poczało „mołotyty", i szczastie: w ułamok sekundy traktoryst ohlanuwsia i w mih zatormozyw, i zahasyw traktora. Ja ocaliw i to buła Boża wola, chocz z ludej mało chto wiryw, szczo ja budu żyty. Toho wypadku ny czut´ ne pomniu. Operaciju robyw sławny chirurh Niekrasz w hajnuwśkomu szpitali. To buła operacija mojeji hołowy. Wona udałasia, ale mowu ja stratyw, bo bulsz niczoho. Ale doktory bat´kam kazali, szczo mowa bude mni z czasom woroczatysia. I tak stałoś.

Do siomoji klasy poszow czerez odyn ruk. I czomuś wże ne prykładawsia do nauki należno. A to buła moja pomyłka, bo kob prykładawsia tak, jak koliś, to buw by jak ne perszy, to druhi uczeń siomoji klasy, tohdy ostatnioji. I po zakunczyniu szkoły dalij ne puszow do serednioji. A to buła znow moja pomyłka, bo koli b puszow, to i kunczyw by. Po kilkoch litach w naszuj szkoli ja puszow i tut ja wże pryłożywsia. A taja szkoła buła dwochlitnia i ja jeji zakunczyw z welmy dobrymy ocinkamy. Ale do technikum rolniczoho ne puszow. Tut znow moja pomyłka, bo na pewno joho kunczyw by. Szczo ż – czołowik żywe na odnych pomyłkach i to ne joho wola, a Boża!

U toj czas do mojeji chaty prychodyła biłostućka hazeta „Niwa", jakuju ja sprahło czytaw i w skorum czasi staw jiji stałym korespondentom i moji notatki i publikaciji buli drukowany czut´ ne w kożdum nomerowi „Niwy". I na zjizdach korespondentuw toji hazety ja poznaw hramotnoho i dobroho czołowika: Iwana Kiryziuka. My stali druziami i to wun mene zapoznaw z ukrajińskim ruchom w Pulszczy. A z „Niwy" ja bulsz nauczywsia biłoruśkoji mowy, niż nas uczyli w szkoli, a uczyli aby jak.

Tak prochodyła moja mołodost´ i kawalirka.

eprasa.pl 8d65bb32e7

По кількох міᵉсяцях три колхозникі утеклі з колхоза, а весною 1953 року і наш славни Симон Корх, той, котори міᵉв «судити» ґмину, так само утюок. Бо вуон думав: «Здам свою землю пуд колхоз і хай дурніᵉ колхознікі над єю горуют, а я буду собіᵉ лопати в кузні і на хліᵉб зароблю». Алє вишло інакш, бо бригадір колхоза Панас Іванюк його чуть не налупив за тоє, що не становиться на роботу в полі, кажучи: «Ти, онучо, я маю твою землю обробляти і горбовати? Ти твоя мать...», – і посипалісь файни словця.

Муой батько колхоза не терпіᵉв і совєтув завше називав лгунами і в совіᵉтські рай не виїхав так, як його брати, аж трох (моїᵉ дядькі). Алє і вуон був вимушани записатися і уступити у колхоз. А була причина: батько довіᵉдався, що широкі пляц — *сєдліско* по його братах, якія виїхалі у Росію, комуністи переписалі для сусиᵉда, які тайком поспишив у колхоз. Ах так? А ми жилі серед села і пляц узкі і мокри. І тут батько розбирає хатинку і перевозит дилі на батькуовщину, на пляц моїх дядькуов, а його братуов. І миᵉв складати, а то було якраз 5 марца 1953 року. Пришлі двоє незнакомих з ґмини, кажучи: «То не твоє, а сусиᵉда... І колі запишешся і уступиш у колхоз — буде твоє». І батько рад-неволя уступив у колхоз.

А як жилося у їм? Голода не було, алє там у нашум колхозі одбиваліся «циркі і театри». Бо биліся, свариліся і мириліся. І то кругом, і наветь баби з ревності за чуби браліся. А 24 сєрпня 1955 року я миᵉв тяжкі випадок, бо пудліᵉз пуд колхозну снопов'язалку і чудом оцаліᵉв. То Божа ласка!

І наш колхоз розвалівся у паздзєрніку 1956 року – тогди, колі до владзи дойшов Уладислав Ґомулка.

Микола ПАНФІЛЮК

Текст надісланий на Підляський літературний конкурс «Пішемо по-свойому» (автор отримав відзнаку «За занурення в історію регіону»).

Будинок старої школи в Дубичах Церковних. Фото Ю. Гаврилюка

2 weresnia 1965 roku ja staw praciowaty listonoszom na puczty, jakaja miła miscie w naszum seli, bo buła i gmyna. Ale dali mny warunok: musysz nauczytysia pocztowoji buhalteriji i zastupaty szczo druhu subotu (a suboty buli tohdy roboczy) naczalnyka, bo wun uczyćcia w technikum łonczności u Warszawi i w tyje suboty joho w nas nema. I toj warunok ja wykonaw i muh zastupaty naczalnyka ne hursz od joho samoho. I tut ja znow ne chwalusia.

Jak listonosz welmy mnuho wypisuwaw hazet i, widomo, „Niwy" i miw prykładno do 300 pudpiszczykuw teji hazety. To buw rekord. Miw za toje razny nahorody i dyplomy. Chotia u serci miw poczutie, szczo nasza mowa, jakoju my howorym i korystajemsia: wona ukrajińska!

Na poczatku misiacia lutoho 1966 roku ja ożenywsia i moja żunka-drużyna Ania z domu Troc z poradocznoji simji-rodyny. Wona i chorosza, i praciowyta, a jiji mama – Mańka rodom z Wytowa i wona koliśnia susidka naszoji sławnoji Leokadiji Sajewycz. Zabywsia skazaty i toje: moja Ania – drużyna i żunka, pochodyt i rodyłasia w Rudutach (Orlańska gmyna). Urodylisia nam dwoje dytok – syn Uładymir i doczka Bożena. I majem wże wnuku. A czas lityt.

A samy – de my ne buli, usiudy howorym na pudlaśkuj howurci, tj. ukrajińskuj. To nas pudnymaje uhoru i to dla nas honor i szczastie. I my toje poszanowanie i prawdu – budemo trymatysia i ne pochitnemsia. Wże ja 20 lit na pensiji, a na puczty praciowaw 37 lit. Teper wulny czas i odpoczywajem, a dytki naszy: syn Uładymir prożywaje w Biłostoci (Hrabuwka), a doczka Bożena w Szczytni. I ziat´, chocz wun i polak z cześkim rodowodom, welmy lubyt kinofilm „Taras Bulba" z powisti M. Hohola (maje toj film nahrany na kasety). A M. Hohol to ukrajiński klasyk, any czut´ ne russki. Takaja prawda!

Микола ПАНФІЛЮК

Автобіографічна нотатка написана після Підляського літературного конкурсу «Пішемо по-свойому».

eprasa.pl 8d65bb32e7

Mapa etnograficzna dołączona do dzieła zbiorowego „Polska. Obrazy i opisy" (Lwów 1906).

eprasa.pl 8d65bb32e7

Wyniki spisu powszechnego ludności 1921 roku w powiecie bielskim na tle wcześniejszych badań statystycznych i językoznawczych

Należące obecnie do woj. podlaskiego tereny zamieszkane przez ludność ukraińskojęzyczną od lat 40. XIX w. do lat 50. XX w. znajdowały się w składzie pow. bielskiego. Właśnie tej jednostki administracyjnej dotyczą dane statystyczne zebrane podczas trzech spisów powszechnych (1897, 1921, 1931), jak też pozyskane w inny sposób – przez duchowieństwo, administrację, a nawet od poborowych wcielanych do armii rosyjskiej.

Pierwsze dane statystyczne, w których posługiwano się kryterium wyznaniowym, pozyskane zostały w okresie przynależności do Królestwa Prus (1795-1807), gdy obszar ten był jeszcze podzielony pomiędzy trzy powiaty – bielski, drohiczyński i suraski. Wg tych danych ok. 1800 r. mieszkało tu ponad 40 tys. wiernych Cerkwi wschodnich, a więc wg ówczesnej terminologii Rusinów – 42,1 tys. greko-unitów oraz 1,5 tys. prawosławnych (parafie w Bielsku i Drohiczynie)[1]. Również w statystykach rosyjskich mamy początkowo wyłącznie dane o składzie wyznaniowym i społecznym, jednak dane z lat 40. XIX w., które na podstawie materiałów Narodowego Archiwum Białorusi w Grodnie opublikował Hienadź Siemianczuk, okazują się dla nas nieprzydatne, podają bowiem liczbę ludności katolickiej bez rozróżnienia obrządków[2]. Niebawem, w latach 1857-1858, dokonana została próba pozyskania danych nie tylko o składzie wyznaniowym, ale też etnicznym, której inicjatorem był jeden z założycieli Cesarskiego Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego (Императорское Русское Географическое Общество) Piotr Keppen (notabene – z pochodzenia Niemiec, jednak urodzony w Charkowie, gdzie też ukończył uniwersytet). Był to swego rodzaju spis ludności, przeprowadzony jednak nie bezpośrednio w terenie, lecz w formie ankiet, wypełnianych przez duchowieństwo parafialne, a więc w domyśle na tyle zorientowane w sprawach swoich wiernych, aby móc wiarygodnie odpowiedzieć na pytanie: „Какого племени прихожане (великорусы, белорусы, мордва и пр.)”[3]. Gdy spojrzymy na opublikowane w 1861 r. rezultaty tego badania otrzymane na terenie tzw. Kraju Zachodniego, to w świetle obecnej wiedzy wyglądają one dość kuriozalnie. W liczącej wówczas 789,6 tys. mieszkańców gub. grodzieńskiej najwięcej miałoby być Litwinów – 201,9 tys., przy czym w zdecydowanej większości wyznających prawosławie – 130,7 tys. (rzymskich katolików – 71,2 tys.). W dalszej kolejności mieli tu mieszkać Polacy – 193,2 tys. (0,7 tys. praw., reszta rz.-kat.), Wielkorosjanie – 132, 3 tys. (praw.), Małorosjanie – 98,9 tys. (praw.), Żydzi – 94,2 tys., Jaćwingowie – 30,9 tys. (praw.!), Białorusowie – 25,9 tys. (21,1 tys. praw. oraz 1,8 tys. rz.-kat.), Niemcy – 5,6 tys. (1,1 tys. rz.-kat. oraz 4,5 tys. protest.), Bużanie – 5,5 tys. (praw.) i Tatarzy – 1,25 tys. (mahometanie)[4].

Wg danych dla poszczególnych powiatów, które w tej publikacji obejmują tylko ludność prawosławną i rzymskokatolicką, w pow. bielskim najliczniejsi mieli być wśród niej Polacy – 45,1 tys., prawie wszyscy wyznania rzymskokatolickiego (44,5 tys., plus 0,6 tys. praw.), a dalej „plemiona” w całości prawosławne: Wielkorosjanie – 35,4 tys., Małorosjanie – 4,2 tys. i Jaćwingowie – 3,7 tys.[5] Jednak w przypadku pow. bielskiego, w którym ludność autochtoniczna była prawie że wyłącznie polsko- i ukraińskojęzyczna (zamieszkany przez ludność białoruskojęzyczną teren ob. gmin Białowieża i Narewka został do niego przyłączony już w XX w.), owa, na pierwszy rzut oka niedorzeczność, nie jest przeszkodą w interpretacji tych danych zgodnie z terminologią współczesną. Doszukanie się dziesiątek tysięcy Wielkorosjan, jak też wskrzeszenie kilku tysięcy wymarłych Jaćwingów, którzy zresztą na tym terenie nigdy nie mieszkali, możemy w pierwszym przypadku traktować jako dostosowanie się prawosławnych proboszczów do instrukcji, która na pierwszym miejscu wymieniała Wielkorosjan, w drugim zaś jako skutek powszechnego w ówczesnej historiografii mitu o wczesnośredniowiecznej Jaćwieży – sięgającej do Bugu i ze stolicą w Drohiczynie. Zatem ogólną liczbę prawosławnych w pow. bielskim, wynoszącą 43,9 tys. możemy uznać za przybliżoną liczbę ludności etnograficznie ukraińskiej. Co więcej – dane tego „spisu parafialnego” pokazują, że miejscowe duchowieństwo stosunkowo dobrze orientowało się w kwestii zasięgu obszaru ukraińsko- i białoruskojęzycznego, gdyż teren, na którym w znacznej liczbie wymieniono Małorosjan, a więc pow. bielski, brzeski, kobryński i prużański, jest ogólnie zgodny z terenem, gdzie późniejsze ba-

[1] Wąsicki Jan, *Ziemie polskie pod zaborem pruskim. Prusy Nowowschodnie (Neuostpreussen) 1795-1806*, Poznań 1963, s. 230-232.

[2] Семянчук Генадзь, *Знойдзенае в архіве*, – „Ніва”, Беласток, 1999, № 52, с. 10; 2000, № 2, с. 10. W rzeczywistości są to więc dane sprzed 1839 roku, w którym dokonane zostało włączenie ludności grecko-unickiej w struktury rosyjskiej Cerkwi prawosławnej.

[3] Терешкович П.В., *Население Беларуси на рубеже 1850-1860 годов. Этнические, социальные, конфессиальные и региональные параметры*, – „Вестник Полоцкого государственного университета”, Полоцк, 2006, № 1, с. 11.

[4] Лебедкин Михаил *состоящий при Центральном статистическом комитете*, *О расселении племен Западного края Российской империи*, – „Записки Императорского Русского географического общества”, кн. 3, Санкт-Петербург 1861, с. 145.

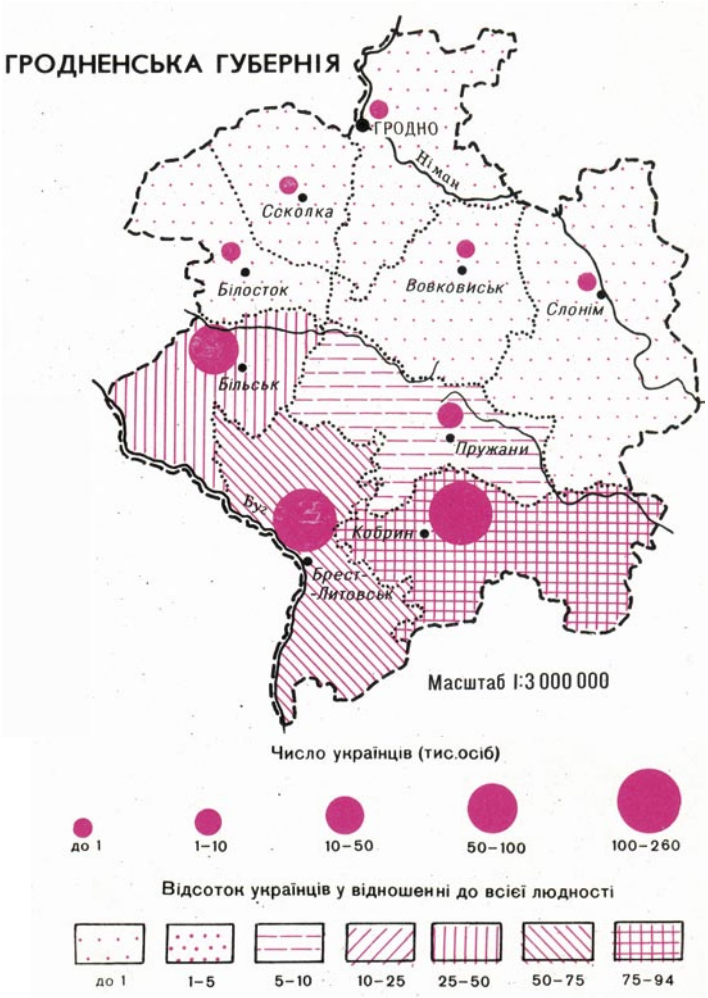
[5] Tamże, s. 153.

eprasa.pl 8d65bb32e7

dania językoznawcze pokazały występowanie gwar ukraińskich (w pozostałych powiatach Małorosjanie nie zostali wymienieni – poza pow. wołkowyskim, gdzie miało ich mieszkać tylko 15)[6].

W latach 70. XIX w. kolejny uczony rosyjski, również niemieckiego pochodzenia, Aleksander F. Rittich, opracował tabele statystyczne z danymi o języku męskiej części ludności, ukazujące identyczny obraz stosunków etnograficznych na terenie gub. grodzieńskiej – w czterech wymienionych wcześniej powiatach dominującą grupę mieli stanowić mężczyźni posługujący się „małorusskim narieczijem", a więc językiem ukraińskim[7].

Rozwój badań ludoznawczych w ciągu II poł. XIX w., zwłaszcza językoznawstwa, pozwolił w przededniu I wojny światowej dość dokładnie ustalić ukształtowane w poprzednich wiekach stosunki etnograficzne w południowej części gub. grodzieńskiej. Ich obraz kartograficzny ukazuje szereg map, z których najbardziej reprezentatywne dla poszczególnych okresów i dziedzin badań są dzieła Rodericha von Erckerta[8] (Родерих Еркерт), Pawła Czubyńskoho i Kostia Mychalczuka[9], Aleksandra Ritticha[10], Jefima Karskiego[11] i Moskiewskiej Komisji Dialektologicznej[12]. Wprawdzie poszczególne języki wschodniosłowiańskie i ich nosicieli przedstawiano wówczas jako „narzecza" i „plemiona", jednak rozgraniczenia pomiędzy nimi były przedstawiane w sposób dość obiektywny, gdyż Bielsk, jak też Brześć, Prużany, Kobryń i Pińsk umiejscawiane były na terenie językowo, a więc i etnograficznie ukraińskim. Słuszność przyjętych wówczas kryteriów potwierdziły badania prowadzone w ostatnich dziesięcioleciach zarówno na terenie obecnego woj. podlaskiego Rzeczpospolitej Polskiej[13], jak też na terenie obwodu brzeskiego Republiki Białoruś[14]. Wadą tych dawnych map (poza mapą Czubińskiego i Michalczuka), jest rozgraniczenie gwar ukraińskich i białoruskich wzdłuż biegu Narwi, co odcinało położony na północnym jej brzegu ukraińskojęzyczny skrawek pow. bielskiego. Najprawdopodobniej właśnie

Graficzne przedstawienie wyników spisu powszechnego z 1897 roku w gub. grodzieńskiej na stronach w publikacji „Ukrajinci. Schidna diaspora. Atlas" (Kijów 1992)

ludność tych kilku wsi, tworzących gminę wiejską Pawły[15], została potraktowana jako białoruskojęzyczna przy publikacji wyników przeprowadzonego w 1897 r. pierwszego spisu powszechnego ludności Imperium Rosyjskiego (Pierwaja wsieobszczaja pierepiś nasielenija Rossijskoj impierii), zgodnie z którymi pow. bielski miało zamieszkiwać ok. 8 tys. Białorusinów „po rodnomu jazyku". Nie

[6] Tamże, s. 152-154. Spośród tych czterech powiatów Białorusinów wymieniono w dwóch, przy czym w stosunkowo niewielkiej liczbie – 1,2 tys. w pow. brzeskim i 2,6 tys. w pow. kobryńskim.

[7] Риттих А. Ф., *Племенной состав контингентов Русской армии и мужского населения Европейской России*, Санкт-Петербург 1875, с. 155-156. Innych „русских наречий" w tych powiatach, oprócz „малорусского", nie wymienia się. W powiecie bielskim męska część ludności, która trafiła do tej statystyki, to „малорусы" – 33,4 тис., „мазуры" (поляки) – 14,4 тис., євреї – 4,9 тис., німці – 0,2 тис. та двох татарів.

[8] *Этнографический обзор*, [в:] Эркерт Р. Ф., *Этнографический атлас западнорусских губерний и соседних областей*. Санкт-Петербург, 1863.

[9] *Карта южно-русских наречий сост. в 1871 г.* („карту составил по указанию П.П. Чубинского и К.П. Михальчука частный землемер К.Л. Маржецкий") – pierwsza mapa gwar ukraińskich, opublikowana wraz z rozprawą Kostia Mychalczuka *Наречия, поднаречия и говоры Южной России в связи с наречиями Галичины* [w:] *Труды этнографическо-статистической экспедиціи въ Западно-Русскій край*, т. VII, Санкт-Петербург, 1872.

[10] Риттих А. Ф., *Этнографическая карта Европейской России*, Санкт-Петербург, 1875.

[11] *Этнографическая карта белорусского племени составл. в 1903 г. Белорусские говоры*, [в:] Карский Е. Ф., *Белоруссы*, т. I: *Введение в изучение языка и народной словесности*, Варшава 1903 (2 вид.: Вильно 1904); *Этнографическая карта белорусского племени составл. в 1917 г.*, [в:] Карский Е. Ф., *Этнографическая карта белорусского племени*, Петербург 1917. Wariant bardziej uogólniony: Карский Е. Ф., *Русская диалектология. Очерк литературного русского произношения и народной речи великорусской (южновеликорусских и северновеликорусских говоров), белорусской и малорусской (украинского языка)*, Ленинград 1924.

[12] Дурново Н.Н., Соколов Н.Н., Ушаков Д.Н., *Диалектологическая карта русского языка в Европе составлена членами Московской диалектологической комиссии, состоящей при Отделении русского языка и словесности Императорской Академии наук*, Петроград 1914. Розповсюджувалась у комплекті з: Дурново Н.Н., Соколов Н.Н., Ушаков Д.Н., *Опыт диалектологической карты русского языка в Европе с приложением очерка русской диалектологии*, Москва 1915.

[13] Np. wydany przez Polską Akademię Nauk *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny*, t. I, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1980, s. 123 oraz prace Michała Sajewicza, np. *O białorusko-ukraińskiej granicy językowej na Białostocczyźnie*, – „Rozprawy Slawistyczne UMCS", 12: *Ze studiów nad gwarami wschodniosłowiańskimi w Polsce*, Lublin 1997, s. 100-106.

[14] *Дыялекталагічны атлас беларускай мовы*, Мінск 1963, całość map językowych; *Лінгвістычная геаграфія і групоўка беларускіх гаворак*, Мінск 1969, карта № 75: *Групоўка дыялектаў на тэрыторыі Беларусі*; *Беларуская мова. Энцыклапедыя*, Мінск 1994, с. 218-219. Pod wpływem przymusu politycznego, wynikłego jeszcze w okresie stalinowskim i zachowującego swoje znaczenie także w postsowieckiej Republice Białoruś, obszar występowania języka ukraińskiego w mińskich publikacjach dialektologicznych określany jest jako „Палеская група гаворак", „Палескія (заходнепалескія) гаворкі" itp.

[15] Położone na północnym brzegu Narwi parafie z cerkwiami w Puchłach, Rybołach i Trześciance liczyły w tym czasie 7,5 tys. wiernych. — Jurij Hawryluk, *Obraz prawosławnej sieci parafialnej nad Bugiem i Narwią u schyłku XIX w.*, — «Над Бугом і Нарвою», 2022, № 5, с. 25 (dane za publikacją: *Гродненский православно-церковный календарь или Православие в Брестско-Гродненской земле в конце XIX века* епископа Иосифа, т. I, Воронеж 1899).

eprasa.pl 8d65bb32e7

jest to jednak możliwe do sprawdzenia bez dotarcia do spisowych archiwaliów, gdyż dane dotyczące języka opublikowane zostały jedynie dla guberni i powiatów. Wynika z nich, że wśród około 26 mln mieszkańców Imperium Rosyjskiego, dla których językiem ojczystym był ukraiński („małorusskoje narieczije"), znajdowała się też dość pokaźna, bo co najmniej 360-tysięczna rzesza mieszkańców gub. grodzieńskiej, skupiona w pow. bielskim, brzeskim, kobryńskim i prużańskim[16]. Wg tych danych w pow. bielskim, przez środek którego przebiegała ukraińsko-polska granica językowa, zamieszkiwało 64,3 tys. osób posługujących się językiem ukraińskim (39,1% ogółu mieszkańców powiatu). Na kolejnych miejscach znajdowała się ludność, dla której językiem ojczystym miał być polski – 57,3 tys. (34,9%), żydowski (jidysz) – 24,5 tys. (14,9%), rosyjski – 9,8 tys. (5,9%) i białoruski – 8,1 tys. (4,9%). Innymi językami, głównie niemieckim, w rodzinnym gronie posługiwało się na tym terenie około 500 osób. Jak już wspomniałem, na terenie ówczesnego pow. bielskiego wsi białoruskojęzycznych praktycznie nie było, trudno też znaleźć uzasadnienie dla tak znacznego grona osób rzeczywiście rosyjskojęzycznych, można zatem uznać, że podział liczącej 82,2 tys. rzeszy „russkojazycznych" na poszczególne „narieczija" nie był zbyt dokładny. Liczba ta jednak niewiele odbiega od liczby ludności prawosławnej w powiecie – 79,4 tys., chociaż nieco ją przewyższa, podczas gdy liczba ludności polskojęzycznej jest nieco niższa niż liczebność ludności rzymskokatolickiej, wynosząca 60,0 tys. Daje to pewną podstawę do zarzucania manipulacji, lecz faktem jest, że typowa dla tego terenu korelacja wyznania i języka ojczystego jest w ogólnych zarysach zachowana. Oczywiście Pierwszy Powszechny Spis Ludności Imperium Rosyjskiego, posługujący się kryterium języka ojczystego, nie wnosił niczego nowego w kwestii granic obszarów etnicznych w tzw. Rosji Zachodniej, gdyż były one już opisane przez językoznawców, etnografów i historyków. Pozwolił on jednak w miarę dokładnie (na ile to było możliwe w sytuacji politycznej panującej w państwie carów) określić liczbę ludności posługującej się poszczególnymi językami narodowymi.

Tym bardziej niespodziewane są szczegółowe wyniki przeprowadzonego we wrześniu 1921 r. pierwszego powszechnego spisu ludności Polski, albowiem zgodnie z nimi ludność ukraińska na terenie pow. bielskiego, powiększonego już o fragment pow. brzeskiego z Milejczycami, prawie że znikła – rachmistrze spisowi mieli tu naliczyć zaledwie 24 „Rusinów", jak wówczas urzędowo określano Ukraińców. Wyniki spisu w skali powiatu przedstawiono w sposób następujący:

Narodowości :
Polacy – 83,4 tys.
Białorusini – 39,5 tys.
Niemcy – 0,1 tys.
Żydzi – 25,3 tys.
Pozostali – 2,1 tys.
(1,0 tys. Rosjan i 24 Rusinów).

Wyznania:
Rzymskokatolickie – 64,3 tys.
Prawosławne – 48,7 tys.
Ewangelickie – 0,1 tys.
Inne chrześcijańskie – 0,1 tys.
(w tym 23 grecko-katolickie)[17].

Liczba „Rusinów" jest tu praktycznie tożsama z liczbą greko-katolików, a więc osób pochodzących zapewne z Galicji. Można by więc wysnuć wniosek, że nikt z prawosławnych ukraińskojęzycznych autochtonów pow. bielskiego nie obstawał przy narodowości ukraińskiej lub „małoruskiej", czyli „rusińskiej". Podczas spisu miano oczywiście ustalać narodowość ankietowanych, a nie ich język, jednak teza, że wśród ludności prawosławnej, ćwierć wieku wcześniej określanej jako „małoruska/małorosyjska" rozwinęła się wyłącznie narodowa świadomość białoruska lub polska nie wydaje się w żaden sposób wiarygodna[18]. Możliwe że badania materiałów archiwalnych pozwolą ustalić, w jaki sposób zostały osiągnięte takie właśnie rezultaty. Na – mówiąc delikatnie – umowny charakter danych z rubryki narodowościowej wskazują zresztą wyniki dla poszczególnych miejscowości, mające świadczyć, że w niektórych wsiach (w tym także całkowicie jednorodnych pod względem wyznania!) ich prawosławni mieszkańcy, a więc przez kilkadziesiąt lat wychowywani przez rosyjską Cerkiew i rosyjską szkołę, mieli jak jeden mąż poczuć się Polakami[19].

Wyniki spisu spotkały się zresztą z krytyką polskich naukowców, zorientowanych w stosunkach etnicznych na tych terenach. Np. Leon Wasilewski, autor wcześniej już znany z licznych publikacji omawiających kwestie narodowościowe na tzw. Litwie[20], do której zaliczano cały obszar dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego, w tym całą gub. grodzieńską, w 1927 r. pisał: „Przy pobieżnym już przeglądzie wyników spisu uderza nas dziwnie wysoka cyfra prawosławnych Polaków w Nowogródzkiem, Białostockiem i na Polesiu oraz w ogóle mętność danych narodowościowych tego ostatniego województwa. Ludność najniewątpliwiej posługująca się gwarami języka ukraińskiego w pow. brzeskim, pińskim, drohiczyńskim, kobryńskim podawała się za białoruską. Tak samo w woj. białostockim Ukraińcy pow. bielskiego znaleźli się w rubryce Białorusinów"[21]. W innej publikacji L. Wasilewski podawał dokładny opis ukraińskiego obszaru etnicznego w granicach państwa polskiego: „Ludność ukraińska mieszka faktycznie we wszystkich powiatach województw – wołyńskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego; w powiatach Bóbrka, Brzozów, Dobromil, Drohobycz, Gródek Jagielloński, Jarosław, Jaworów, Krosno, Lisko, Lubaczów (Cieszanów), Lwów m., Lwów

[16] *Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г.*, т. XI: *Гродненская губерния*, Санкт-Петербург 1904, c. IV, VI, табл. XIII: *Распределение населения по родному языку*, c. 102-103. Ogółem w całej, liczącej wówczas 9 powiatów i 1.603,4 tys. mieszkańców, guberni grodzieńskiej zapisano 362,5 tys. osób, których językiem ojczystym był ukraiński, z tym że w powiatach grodzieńskim, sokólskim, białostockim, wołkowyskim i słonimskim ich liczba była niewielka (razem około 2 tys.). Największą grupą językową byli tu oczywiście Białorusini, których w całej guberni naliczono 705 tysięcy.

[17] *Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników Pierwszego Powszechnego Spisu Ludności z dn. 30 września 1921 r. i innych źródeł urzędowych*, t. V: *Województwo białostockie*, Warszawa 1924, *Tablica wojewódzka*.

[18] Omówienie sytuacji politycznej w okresie poprzedzającym spis: Hawryluk Jerzy, *„Kraje ruskie Bielsk, Mielnik, Drohiczyn". Rusini-Ukraińcy na Podlaszu – fakty i kontrowersje*, Kraków 1999, s. 86-112.

[19] Tamże, s. 19-27. Porównaj z: Plewa Jerzy, *Pierwsze spisy powszechne na terenie obecnej gminy Czyże*, – «Над Бугом і Нарвою», Більськ, 2021, № 4, c. 8-10.

[20] Np. *Litwa i jej ludy*, Warszawa 1907; *Litwa i Białoruś. Przeszłość – teraźniejszość – tendencje rozwojowe*, Kraków 1912; *Kresy Wschodnie – Litwa i Białoruś. Podlasie i Chełmszczyzna. Galicja Wschodnia. Ukraina*, Warszawa 1917.

[21] Wasilewski L., *Istotna liczba Ukraińców w Polsce*, „Sprawy Narodowościowe", 1927, № 3, s. 230.

eprasa.pl 8d65bb32e7

pow., Łańcut, Mościska, Przemyśl, Przeworsk, Rawa Ruska, Rudki, Sambor, Sanok, Sokal, St. Sambor, Strzyżów i Żółkiew – województwa lwowskiego; w pow. Biała, Biłgoraj, Chełm, Hrubieszów, Konstantynów, Krasnystaw, Tomaszów, Włodawa – woj. lubelskiego; pow. Brześć, Drohiczyn, Kamień Koszyrski, Kobryń, Łuniniec, Pińsk, Prużana, Sarny, Stolin – woj. poleskiego; w pow. Gorlice, Grybów, Jasło, Nowy Sącz – woj. krakowskiego. Tu trzeba dodać jeszcze pow. Bielsk z woj. białostockiego, wykazujący 30,5% Białorusinów, będących w rzeczywistości Ukraińcami językowo"[22]. Zbieżne stanowisko w sprawie stosunków narodowościowych na terenie Północnego Podlasia i Polesia zajmował inny ówczesny badacz z Instytutu Spraw Narodowościowych Alfons Krysiński, stwierdzając, że mają rację „badacze ukraińscy głosząc o ukraińskim charakterze Polesia i pow. bielskiego" i gdy chodzi o ludność prawosławną pow. bielskiego, brzeskiego, kobryńskiego, drohiczyńskiego, pińskiego i stolińskiego, „to powinna być ona w imię słuszności uznana za przeważnie, choć dotychczas podświadomie, ukraińską"[23].

W tym stanie „ukraińskiej podświadomości" prawosławni mieszkańcy pow. bielskiego, do którego w 1922 r. dołączono szereg ukraińskojęzycznych, ale też i białoruskojęzycznych miejscowości dawnego pow. prużańskiego, w tym Hajnówkę (właśnie przekształcała się z leśnej wsi w dynamicznie rozwijającą się osadę przemysłową), pozostawali także w następnym dziesięcioleciu. Pokazują to wyniki spisu powszechnego, przeprowadzonego w 1931 r., gdy okazało się, że gotowych obstawać przy określeniu swego ojczystego języka jako ukraińskiego było zaledwie 1.777 osób, poza tym 302 osoby miały deklarować *język ruski*, a więc w danym wypadku też ukraiński, tylko że z bardziej tradycyjną nazwą (w sumie 2.079). W skali powiatu, liczącego wówczas 204,4 tys. mieszkańców, najliczniejszą grupą była ludność z językiem ojczystym polskim – 111,4 tys., następna po niej zaś miałaby być ludność z językiem białoruskim – 57,8 tys., jidysz – 16,4 tys., rosyjskim – 12,5 tys., hebrajskim – 1,9 tys.[24]. Ludności wyznania prawosławnego w powiecie zarejestrowano 91,4 tys.[25], zaś osób z ojczystymi językami z grupy wschodniosłowiańskiej miało być 72,4 tys., trudno jednak uznać za przekonujące domniemanie istnienia około 20-tysięcznej populacji polskojęzycznych prawosławnych, tak samo zresztą, jak zadziwia statystyczne istnienie kilkunastotysięcznej rzeszy rosyjskojęzycznych migrantów. Tym bardziej nie mogło tu być prawie 60 tys. osób posługujących się językiem białoruskim. Trzeba jednak przyznać, że niezależnie od tego, jak tendencyjne były dane spisowe, utrwalenie przez nie przekonania o nieistnieniu w pow. bielskim „problemu ukraińskiego", w połączeniu z rzeczywistym brakiem na tym terenie działań ukraińskich w skali mogącej zmienić ten obraz, uchroniło miejscową ludność ukraińską od stosowania przez władze przymusu podczas powojennego przesiedlenia do ZSRR, a także przed akcją „Wisła". Paradoksalnie więc starania mające na celu zapobiegać rozwojowi ukraińskiej świadomości narodowej, których odbiciem niewątpliwie były wyniki spisów powszechnych z lat 1921 i 1931, przyczyniły się do zachowania tradycyjnej struktury etnicznej regionu, co pół wieku później zaowocowało przebudzeniem na tym terenie właśnie nowoczesnej świadomości ukraińskiej.

Jurij HAWRYLUK

[22] Tenże, *Sprawy narodowościowe w teorii i życiu*, Warszawa – Kraków 1929, s. 88-89.
[23] Krysiński Alfons, *Liczba i rozmieszczenie Ukraińców Polsce*, Warszawa 1928, s. 33.
[24] *Drugi Powszechny Spis Ludności z dn. 9. XII 1931 r. Mieszkania i gospodarstwa domowe, ludność, stosunki zawodowe. Województwo białostockie*, Warszawa 1938, tabl. 12: *Ludność według płci i języka ojczystego*, s. 30.
[25] Tamże, tabl. 11: *Ludność według płci i wyznania*, s. 27.

eprasa.pl 8d65bb32e7

O kotach – historyjek kilka

Madżiarka

W skromnej chatynce na końcu wsi mieszkało bezdzietne małżeństwo. Wokół domy miały już okna trójdzielne, a w owej chałupince otwór okienny był podzielony na sześć małych okienek. Takich chat we wsi prawie nie było. Gospodarz, Roman Worobij, po powrocie z *bieżeństwa*, widząc posesję kompletnie zrujnowaną, zdecydował się na emigrację zarobkową i wylądował w Ameryce. Pracował w hucie żelaza w Cleveland. Niewiele zarobił. Przywiózł jakieś dolary, patefon i młodą żonę. Słabo mówiła miejscową gwarą, ale dało się zrozumieć. Potocznie nazywano ją Romaniszką (od imienia męża) lub Madżiarką. Czy była Węgierką? Myślę, że pochodziła z terenów Górnych Węgier (Słowacji), a właściwie już Czechosłowacji, zamieszkanych przez mniejszość węgierską, a ta wyznawała katolicyzm. Młoda żona Romana była natomiast prawosławna, co wskazuje na to, że pochodziła z Łemków, na południe od Karpat zwanych Rusnakami. Kilka razy po wojnie (II światowej) odwiedzała siostrę, przechodząc przez tzw. zieloną granicę. To kolejny dowód, że od granicy do rodzinnego domu daleko nie miała. Najwięcej zajmował przejazd przez Polskę. Ktoś mi mówił i chyba miał rację, że pochodziła z okolic Bardejova. Język Łemków jest dla nas zrozumiały, ale pewne cechy są dla naszego ucha nowe i dziwnie brzmiące. Gdy dodać do tego hungaryzmy, można się domyślić, jak mogło powstać przezwisko Madżiarka. Julia, bo tak miała na imię, nie mogła mieć dzieci, ale była to raczej „wina" Romana. Jego zamężna młodsza siostra też była bezdzietna. Jakiś feler genetyczny. Współcześni medycy chyba znaliby przyczynę, ale to było jakieś 60-70 lat temu. Za to Pan Bóg wynagrodził im długowiecznością. Dożyli 91-92 lat.

Julia cały swój instynkt macierzyński przelała na koty. W jej obejściu było ich zawsze kilkanaście, a czasami nawet do dwudziestu. Gospodarze, którzy nie mieli sumienia topić małe kocięta, skrycie jej podrzucali. Mój ojciec też tak raz zrobił, ale nie bezpośrednio. Na podwórku już były trzy koty, a tu kotka urodziła kolejne dwa.

– *Bude jak u Romaniszky* – powiedział.

Gdy kociaki troszkę podrosły, idąc na *weczorky*, wziął je za pazuchę i po wejściu do domu rodziny w ciemnych sieniach wypuścił je na ziemię. Przy otwieraniu drzwi do głównej izby kociaki smyknęły do jasno oświetlonego pomieszczenia.

– *O, jaky u was choroszy kotyky.*

– *To ne naszy, chtoś pudkynuw.*

Jakiś czas potem, jadąc na pole, zobaczył je na płocie Romaniszky. Odchowane, wykarmione. Prawdopodobnie rodzinka podrzuciła je pod właściwy adres, a daleko nie było, tylko kilka domów.

Wróćmy do patefonu. Młodzież, chcąc posłuchać muzyki, zbierała się u Romana i ostrzyła na marmurku gramofonowe igły, aby patefon nie chrypiał. Co prawda nie rozumiano ani słowa, ale gospodarz tłumaczył i ogólnie zapoznawał z treścią piosenek.

„Ja jomu myszi łapaju..."

Kolejna historia zdarzyła się później. W gospodarstwie znów pojawiły się kocięta. To była rozrywka dla dzieci spędzających lato u babci. Wakacje się skończyły, a po podwórku latały cztery koty, dwa dorosłe i dwa mniejsze. Jednego młodszego zaniosłem ciotce w sąsiedniej wiosce, a drugiego wywiozłem do teścia, w okolice Bielska. Po jakimś czasie zaglądam do teściów.

– *Jak tam kotyk? Żywe?*

A teść na to:

– *Żywe. Ja jomu myszi łapaju.*

Odwróciły się role. Teść zastawiał pułapki w chlewie czy stodole, a upolowane myszy oddawał kotu. Rajskie życie.

Військові котики – прямо із Фейсбука

eprasa.pl 8d65bb32e7

Kreska

Ktoś podrzucił śliczną kotkę pod drzwi mojego mieszkania. Córka, wtedy 10-latka, uprosiła:

– *Zostawmy tego kociaka.*

– *Zgoda*.

Kotka była w czarno-białe łaty, z ogonem puszystym jak u persa. Na nosie miała biały pasek, stąd nazwaliśmy ją Kreska. Była zbyt energiczna jak na nasze warunki: strącała doniczki z kwiatkami, wspinała się po zasłonach, po wymknięciu się na balkon znikała na długie godziny, a wracała około trzeciej nad ranem, bębniąc łapkami w szyby drzwi balkonowych, żeby ją wpuścić, i tym samym budziła domowników. Zapadła decyzja – zsyłka na wieś. Ciężko adaptowała się w nowym otoczeniu. Chwiała się, idąc między rządkami ziemniaków. Ale nie za długo zrobił się z niej drapieżnik. Wszystkie gryzonie znikły z obejścia, nawet szczury. Ale tych nie jadła. Zwierzę instynktownie wiedziało o strychninie. Na podwórze przyciągała upolowane zające, kuropatwy, a małe psy szerokim łukiem omijały posesję. Raz osobiście widziałem, jak „jedzie" na małym przerażonym piesku. Kiedyś przyszli znajomi z pekińczykiem, którego uwiązali do płotu. Nim się spostrzegliśmy, a na piszczącym piesku siedziała Kreska. Wyrwany, na rękach, drżał jak liść osiki, a wokół krążył kot ze zjeżoną sierścią i wygiętym w kabłąk grzbietem.

Ale po kilku latach życie kotki zakończyło się tragicznie. Duży pies sąsiada pędził za nią od 10-15 metrów i gdyby nie jadący traktor, udałoby się jej znaleźć schronienie na brzozie. A tak odbiła się od przedniego koła, a wilczur ją dopadł i wyrwał wnętrzności. Córce, aby nie powodować traumy, nie mówiliśmy prawdy przez parę lat.

– *Chyba poszła do sąsiadów szukać lepszego życia.*

Bury kotek

Ostatnio, gdy jesteśmy na wsi, przychodzi do nas kot sąsiadki. Co za pieszczoch! Co za łasuch! Specjalnie z myślą o nim robimy przed wyjazdem zakupy. Najbardziej lubi kiełbasę i to taki kawałek 10-15 centymetrów. Po uporaniu się z nim, prosi o jeszcze. Jadłby i jadłby, bez końca. Gdzie to w nim się mieści? Po obiadku sam wskakuje na kolana i domaga się głaskania. Nie można spokojnie zjeść kiełbaski z ogniska, bo zaraz siada naprzeciwko, przymilnie patrzy w oczy, pomiaukuje i macha łapką: – *Daj!* I chociaż przed chwilą swoje zjadł, rzuca się mu kawałek.

Arkadiusz KULGAWCZUK

Kapliczka ku pamięci pierwszej cerkwi w Dubiczach

Kapliczka została zbudowana w 2017 roku w celu ochrony kamienno-metalowego krzyża upamiętniającego pierwszą cerkiew w Dubiczach Cerkiewnych (*Dubyczach Cerkownych*). Krzyż został ustawiony w 1902 roku. Obecnie w tym miejscu powstało osiedle domków letniskowych i krzyż zniknął z krajobrazu. W latach 70. XX w. stał na polu ornym i był widoczny z daleka. Pan Mikołaj Korch z Kraśkowszczyzny (Korchi) postanowił uchronić to miejsce od zapomnienia i na własny koszt obudował kamienny krzyż piękną kapliczką. Od kilku lat odbywają się tu uroczystości religijne, zakończenie obchodu pól.

Wokół cerkwi był cmentarz, gdyż ludzie, którzy kopali doły pod fundamenty czy szamba, wykopywali ludzkie kości.

Sławomir KULIK

eprasa.pl 8d65bb32e7

«Хоч би й за вола, аби дієвкою не била»…

Весілє в Курашеві

Чверть століття тому досить інтенсивно вела я записи традиційної весільної обрядовості на території цілого Підляшшя. Це був час, коли жили ще представники покоління народженого у довоєнні роки, та було багато співаків, від яких можна було записати просто сотні пісень. Це стосувалося також весільного репертуару.

Ще у 1999 р., разом з Галиною Похилевич з Інституту народознавства Національної академії наук у Львові, під час наукової експедиції, вдалося записати, м.інш., багато весільних пісень і приспівок, які потім були поміщені в книзі «Традиційні пісні українців Північного Підляшшя». У наступних роках продовжувала я записи весільної обрядовості, між іншими, спробувала досить детально описати весілля двох віддалених від себе сіл – Черемхи-села і Курашева в ґм. Чижі. У Черемсі-селі вдалося записати 64 весільних пісень і приспівок. З черги – у Курашеві ще більше, бо аж 79 творів, часто коротеньких, проте цікавих і оригінальних. Великою несподіванкою було те, що в тих двох селах не повторилася ні одна пісня, хоча весільна схема та всі весільні обряди – такі ж самі!

Як виглядало колись весілля в Черемсі, було описане і надруковане у числах № 2, 3 і 5/2018 «Над Бугом і Нарвою» («Ой буде, буде ту[и]й буяронці…». Весільє в Черемсі-Селі). Зараз пропонуємо детальний опис традиційного весілля села Курашева. Записи були проведені в 1999-2004 рр. Про весілля розповідали та виконували весільний репертуар три жінки з Курашева: Марія Яконюк (1932 р. н.), Ніна Григорук (1940 р. н.) і Марія Іванюк (1925 р. н.), а також одна з села Чижі, але родом з Курашева – Марія Іванюк (1931 р. н.). На жаль, сьогодні з талановитих жінок живе тільки наймолодша із них – Ніна Григорук.

Опис весілля переданий словами самих жінок – говіркою села Курашева, хоча й з мовними впливами сусідніх сіл (це видно, зокрема в піснях). Збережено точну мову, разом з поодинокими русизмами та не такими ще повсюдними, але все таки присутніми полонізмами. На увагу заслуговують давніші, часто вже призабуті слова (жоловіця, нескоромни день, шельпонуті і ін.).

Те, що розповіли курашанки, це досить детальне відтворення всіх етапів обрядового дійства з піснями і приспівками, якими супроводжувався кожен обряд. Цінне, зокрема, те, що жінки відтворили коровайні пісні (раніше допитавши іще старіших від себе). Уже чверть століття тому, коли вела я фольклорні записи, у ґміні Чижі ніхто зі співачок не пам'ятав коровайного репертуару. Зараз проведення такого повного запису весілля – неможливе. У майбутньому варто було б іще опрацювати нотний запис співочого репертуару, який понад 20 років тому виконали співачки з Курашева, щоб опис весільного дійства одного підляського села був повним і цілісним.

Курашанки Марія Яконюк (1932 р. н.), Марія Іванюк (1925 р. н.) і Ніна Григорук (1940 р. н.), які розовідали про весілля та виконували весільний репертуар. Фото Л. Лабович

Допити. Дівоснубе

Весіля робілісь найлєпі зімою колісь, бо не било льодуовок, жадних замражарок, то пшеважнє весіля робіліся в месніці, або по Покрові, а ще й на Клєчанє колісь било. Билі приказкі: «Покрова діевка готова», до Покрови треба, «а по Дмітри то вже ... витри», помуост там чи што дієвкою витри.

Як довгі месніці, то заходіт дієвчина до церкви, становіться на колієна, на початок месніць, і просіт Бога: «Господі, дай мніе вже такого, коб і гожи бив, і мондри», і так помалу христіться. Ну, алє вже як кунчаються месніці, то заходіт до церкви і вже вона тогди хутко христіться: «Господі, дай мніе, коб сякі-такі, аби бив». Так хутко-хутко христіться, коб якій-лєнь бив. То ж не гонор бив, як уже двадцеть міне, вже ж хучией треба било замуж вийті. «Хоч би й за вола, аби дієвкою не била».

Колісь оддавалі в шиснадцеть, сімнадцеть ліет. Випхнут замуж і всьо. В шиснадцеть ліет ніхто не питав нікого, оно батькі десь там вип'ют в якуойся чужуой гостіні, погостят: «В мене є син». – «У мене дочка». – «Всьо. Оженімо». А чи тиї діеті мают якуюсь нажечону чи нажечоного, то там вони, як то батькі... Оно так – ага, поля мнуого, ще чогось мнуого пообіцяло одне другому. Батькі раз узялі і оддалі замуж.

eprasa.pl 8d65bb32e7

Найпе́руч то до́пити. Приходят, питаються стари[е]йши люде, своякі хлопця: «Ти, коб у свати до твоєї дочкі...» – «О, приходь». Без допитув ніхто не йшов у свати. Як і хлопець до ді[е]вчини ще троху ходів, але вся равно ідут питаються: «Чи можна привесті у свати?».

Приведут у сва́ти. Хлопець, той ці[е]ли молодий, што хоче женітіся, брав чи свого шваґра, чи сусі[е]да, стари[е]йшого – маршалка брав. Маршалок мусів биті мондри[е]йши, такій, коб добре умі[е]в говориті. Не бралі билє-кого, но такого, што надається на маршалка. Вуон нераз тридцеть пар оженіт, тридцеть разуов – нераз хваляться.

У свати ї[е]халі пшеважнє в суботу, а не в неді[е]лю. А лади то все в четвер. В п'ятніцю ні[е]. Субота, второк, четвер – як кому випадає. То такіє вже нескоромни дні[е]. Ввечери.

Кажут: «Дівоснубе ї[е]дут, бо шиткі мальовани, як зімою, і з шелєстунамі куонь». То вже кажут: «Куди дівоснубе ж поїї[е]халі?». Вибігают.

Як прии[е]дут коньом, а молодьожи у селі[е] мнуого било, то зараз пуд окно бігут. А ще там накідают усякіх деркачуов, порваного обув'я, коб вив'юз за село, коб всі[е] замуж виходілі.

Як хтось трошку забабони знав, то так: вуйшлі і питаються: «Можна чи ні[е]?». То як скажут «можна», то одразу ідут, а як ще хтось скаже «не можна», то стоят, вже коб не переходіті без питаня за бальок чомся. А што воно означало? Чи то весі[е]лє розкідається, як перейті?

Приходят, приносят пувлітра. «Ми пришлі до вас купіті тюолку, може є до проданя?». Там уже жартовалі: «Ні[е], нема». – «Ні[е], є, нам люде казалі». Так жартуют. «Ну, добре, буде, згодімся, то сядайте». – «Ні[е], ідем ми до хліва». – «Чого до хліва? Вперуч за стуол. Маєм!». А вона в прісті[е]нкові, тая вже ді[е]вка.

Вже ж приходіт тая ді[е]вчина, сядают за стуол хутенько. Його, хлопця, в куткові садов'ят, їїе коло його, і маршалок сядає.

Як то колісь било, ще й на петельні ієчню ї[е]лі, не то што з пувміска, но ще з петельні. Не так як тепер, што треба ще сі[е]м салаток усякіх зробіті.

Маршалок і молодий приносят бутель гори[е]лкі. Став'ят, і там договоруються, п'ют.

Мало било так, што хлопець не подобається. Батькі хутко ж хочут оддаті дочку, бо то гонор оддаті йї[е] в шиснадцеть лі[е]т чи в сімнадцеть. Одразу зав'яжут сві[е]т, випхнут і всьо. А што мі[е]лі колісь ді[е]ті до ґадкі? Не подобається ді[е]вчині, штось там ще фучит, то накричит, нагучит маті. Бо маті понімала, што може биті добре за тим хлопцьом.

Як мі[е]ла якуюсь ваду ді[е]вчина, чи штось там, то вже там ії[е] маті говорила: «Ти там не сіди, ти іді принось, ти там пувміскі принось». А котора ді[е]вчина в порадку, то вона сядала, жартовала, з їмі сіді[е]ла. Ві[е]далі, што прийдут у свати, то всьо на поліці там за фіранкою у матери вже било.

Колісь ролю грав посаг. Било гектар поля, то всякі йшлі.

Випілі, вже мама поставіла, і остається маршалок, уже говорит з батькамі. А молодуой, ді[е]вчині, треба з молодим пуйті до інного покоя, тож поговориті. Як подобається, то вийдут, молодия знайдут темат, поговорат, посідят.

Шлюбні фотографії курашівських пар, зібрані уродженим курашем Юрієм Плевою

eprasa.pl 8d65bb32e7

Обманувалі, алє десь воно вельмі хутко ішло на язикі, на пльоткі і вже його вієдалі, того хлопця. У чужих чоботах приїехав, то вже после всіе вієдалі, што вуон такіє шити офіцеркі міев. То вже каже: «Ой, в якіх вуон чоботах гожих приїжджав», а вже за тиждень вієдалі, што вуон у чиїхся приїжджав. Такіє колісь люде билі несекретни.

Як свати од'їжджалі, то дієвчина пуд порог замітала. Як той хлопець мондри, то дівіться, што як мете вже вона до порога, то вуон подобається юой. Алє ще вони з хати не вишлі, а вона вже мете до пліти, то значиться згориєло весієлє. Як вона до порога мете, то буде весієлє, то вона, значиться, пуойде з хати. А вже як до пліти, то всьо, згориєло «на паневці» весієлє, як то тепер кажут.

Розгляди

Як батькі по сватах не роздумаліся, то треба ж било їехаті у четвер у розгляди, колі там молодий запрошував, алє пшеважнє їехалі в четвер чомся. І лади билі у четвер. Чомся так усе било.

І вже на тих сватах молодий запрошує, колі коб приїехалі в розгляди. То як бив якійся бідніейши, то ще од сусідув понаводів зо дві корови, то зо двоє коні до себе в тиє розгляди, як ще мілі приїехаті батькі молодої.

А як приїехав у свати і не сподобалась дієвчина, не запрошує у розгляди.

В розгляди пуд вечур їехалі. Серед дня ніхто не їехав у розгляди. І на лади, і в розгляди. Вже в розгляди то їехалі би то пуд вечур, управівшися.

У розгляди їехалі батько з матерою молодої, а ніе, то ще бралі когось для свідка, такого чужого: чи хрищоного, чи брата, чи сестру батькі свою якуюсь. Як куди. Як богатши хлопець, то запросіт: «Ще когось возьмієте». Чи може вельмі хітри маршалок, то берут ще третього свідка. Алє пшеважнє батькі їдут. Нераз є потаємно, не знают, ніхто в селіе не знає, што поїехалі в розгляди. Бо каже: «От, може весієлє розкрунеться, то не треба, жеб дуже зналі». Алє про дівоснубе то мусілі знаті, ціеле село мусіло.

Дієвчина в розгляди не їехала. Би то не можна било. Чи забабони, чи не забабони, алє дієвчина не їехала. Десь як которась кудись поїехала, то вже в недієлю аж церква ворошилась: «Вона ж, – кажут, – поїехала в розгляди!».

По хлівах ходілі, хату всю поодчиняют, а як хто такі толкови, розумновати, то й не заглєдає. Алє обводят кружка. Хтось каже: «А там, не пуйду до вас по хлівах». – «Алє ходіете, алє ходіте». Як ліетом, то напевно показувалі куолькі поля, зімою то ніе. Такіє буольш толкови, з розумом, то признаваліся, што вони бієдни.

Вже як міела гектар поля дієвчина якаясь, то вона і кульгава, і якая там би не била, і горбата, то пуойде, за полє. А колісь кажут: «Ой хтось богати, бо має дванадцеть гектарув поля», а в його в хаті «смруд, бруд і нендза» било, бо так у всіех било, алє поля в його било і било піруог з чого напечи. І то вже лічилося богати люде.

В розглядах договарувалися на лади, говорилося про посаг.

На розглядах, то там вже нікого нема. Там уже но батькі, маршалок, а вже так о не склікалі. То на лади склічут хрищоних, сусідув, то залєжит, хто бідніейши, то менч. Алє ладуов то вже два столи, три столи. То вже велікі билі лади.

Лади

То в молодої било, алє договоруваліся в розглядах. Приходят но стариейши – куми, хрищони, сусіеде, може якая сестра з чоловіеком. Алє то найбліжша родзіна.

Говорилі про посаг і про весіелє – про гроши все говорилі. Вперуч може там трошку випілі, стукалісь. Билі «затаргі», што навет кулакамі ще білісь.

Заповедь

Лади в четвер, то вже в недіелю на заповедь дают. То так же ж нераз било, што свати в суботу, розгляди заразкі у второк, і лади у четвер, і в другу недіелю весіелє. Переіеде по сьолах, не найде хлопець діевчини, а тут вже месніці кунець. Вже сяя згоджується і за тиждень весіелє.

А то десь і тепер ще є у нєкоторих – каже: «Як заповедь читається, то коб найлєпі діевчина не чула, бо будут горщкі, шклянкі і міскі бітіся».

Запрошуванє гості

На весіелє то ще у суботу тиждень перед весіельом ходят по селіе і просят. Молодая запрошує оддіельно своїх гості, а молодий своїх.

Тиждень перед весіельом пшеважнє ідут до споведі, і вже од споведі ідут просят. Їедут найперуч на чужиє сьола. У буддень десь чомсь невельмі їзділі. Все у недіелю їзділіли. Стараліся, жеб за двіе недіелі било весіелє, алє як било за тиждень, то мусілі об'їехаті.

Молодая мусіла запросіті зо старшою дружкою. Як на чужоє село, то з сватом – як треба било їехаті куоньмі.

Молодая і дружка убрани пуд моду – у кожухі довгі чи пальтечка колісні. Мусят биті у хустках або в червоних, або в біелих чи в квіткі, руовни, пуд бороду зав'язани. Пшеважнє так само. Як нема такого самого кожуха, то десь позичают в родові.

Такая била мода, што хата в хату старому і малому мусіла поклонітіся. Алє вони, тиї, которим вклонілася, не йшлі на весіелє. Оно входіт до хати і всіем кланяється, і то ще ж три рази на сьой буок за руку взяті і на сьой буок вклоніться три рази. І всіем, хто є в хаті, старому і малому.

То ще ж, як баби на лавках сідят, то молодая кланяється, їдучи коньом, і мусіт уклонітіся три рази тут і там на лавці, у ціелум селові.

Запрошувалося на весіелє найбліжшу родзіну. Ніхто мнуого молодьожи не просів, оно билі дядькі і тьоти. З роду билі і сусідкі, якаясь колєжанка била. То їх било і сіем, тих дружок. А то пшеважнє все билі родзіни. Ну і як сусіеди добре жилі через гуліцю, то той бив за свата чи вона за дружку. Алє десь далієй, чужиє, то ніе, не запрошувалі.

Продовження в наступних номерах

Людмила ЛАБОВИЧ

eprasa.pl 8d65bb32e7

З організованого життя над Бугом і Нарвою

Союз українців Підляшшя

Заняття у рамках програми «До джерел»

Кінець 2023 р. був насичений численними додатковими майстер-класами для дітей, які вивчають українську мову як мову національної меншини в Підляському воєводстві. Зокрема, в **грудні 2023 р**. учні з Підляшшя брали участь у різноманітних заняттях у рамках проєкту Союзу українців Підляшшя «Майстер-класи української культури для дітей і молоді „До джерел”».

І так, **1 грудня** діти зі Шкільно-дошкільного комплексу в Черемсі виїжджали на етнографічні майстер-класи до Підляського музею народної культури у Василькові. Заняття відбувалися в рамках дії «Ключі до історії». Того ж **1 грудня** учні 4-го класу Початкової школи № 4 ім. А. Міцкевича в Більську побували на заняттях у Музею Обох Націй у Більську, під час яких розмальовували рослинними орнаментами горнятка. Майстер-класи та лекції, присвячені м.інш. підляським тканинам, т.з. «макаткам», для учнів українських класів більської «четвірки» відбулися в Музею Обох Націй у Більську також **6, 13, 20** і **22 грудня**.

У грудні проходили й різдвяні майстер-класи для дітей з Більська, Черемхи і Білостока. У днях **1-22 грудня** Олександра Іванюк вела колядні майстер-класи, пов’язані з вивченням колядок і щедрівок для учнів, які вивчають українську мову в Початковій школі № 9 у Білостоці. У тому самому часі в Садочку № 9 Лісова поляна в Більську та в Початковій школі № 4 ім. А. Міцкевича в Більську відбувалися заняття підготовки різдвяних прикрас, які вела Єлизавета Томчук. А в Шкільно-дошкільному комплексі в Черемсі Йоанна Романюк випікала та прикрашувала з дітьми різдвяні пряники.

Напередодні святкової перерви відбулися ще майстер-класи з виготовлення іграшок та новорічних прикрас. Пройшли вони в днях **18-22 грудня** у Громадській початковій школі св. св. Кирила і Методія в Білостоці та в Початковій школі № 4 ім. А. Міцкевича в Більську. Заняття проводила Юлія Панасюк з Рівного.

Проєкт «Майстер-класи української культури для дітей і молоді „До джерел”» реалізовано дякуючи дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

«Концерт колядок» у Черемсі

17 грудня у Ґмінному осередку культури в Черемсі відбувся концерт українських колядок та щедрівок. Виступали ансамблі, які діють при Союзі українців Підляшшя, а також колядники з регіону. Співали як діти, так і дорослі. На сцені показалися місцеві гурти: дитячо-молодіжний колектив «Гілочка» та співочий ансамбль з Черемхи-Села, а також український фольклорний ансамбль «Родина» з Дуб’яжина, «Думка» з Більська, юна солістка Лідія Панасюк та гурт «Калина» з Білостока, в якому співають, в основному, воєнні біженці з України. На завершення всі привітали директор осередку культури – Варвару Кузуб-Самосюк та інших присутніх в залі Варвар з їхнім днем. З цієї нагоди артисти виконали разом популярну українську колядку «Святая Варвара».

Організаторами заходу були Союз українців Підляшшя та Ґмінний осередок культури в Черемсі. Пройшов він у рамках «Концертів української музики», які є частиною проєкту «Фестивалі української культури і традиції на Підляшші», реалізованого завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

Конкурс колядок і щедрівок

21 грудня в Більському будинку культури відбувся XIX Міжшкільний конкурс колядок «Бог ся рождає, зірка сіяє». Був він спрямований до виконавців українських колядок з початкових шкіл, у яких ведеться навчання української мови. У цьогорічних змаганнях взяли участь діти з Початкової школи № 4 у Більську, Шкільно-дошкільного комплексу в Черемсі та Громадської початкової школи св. св. Кирила і Методія в Білостоці. Хто став лауреатами змагань – можна читати на 7 стор.

Конкурс зорганізував Союз українців Підляшшя. Відбувся він у рамках проєкту «Майстер-класи української культури для дітей і молоді „До джерел”» дякуючи дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

Дотації на 2024 рік

22 грудня 2023 р. Міністр внутрішніх справ і адміністрації РП затвердив розподіл дотацій на діяльність організацій національних меншин (dotacje podmiotowe). Союз українців Підляшшя отримав кошти на проєкт «Діяльність Союзу українців Підляшшя».

Щойно **11 січня 2024 р.** був затверджений розподіл коштів на цільові дотації (dotacje celowe), тобто на проєкти, спрямовані на захист, збереження і розвиток культурної самобутності національних і етнічних меншин та збереження і розвиток регіональної мови. Головна українська організація на Підляшші отримала гроші на завдання: «Зустрічі з підляським фольклором, українською традицією і поезією»; «Видавання Українського часопису Підляшшя „Над Бугом і Нарвою”»; «Майстер-класи української культури для дітей і молоді „До джерел”»; «Фестивалі української культури і традиції на Підляшші»; «Діяльність аматорських художніх колективів»; «Поточне функціонування Інтернет-порталу Союзу українців Підляшшя»; а також «Інтернетні передачі українською мовою „Українське слово”».

Проєкти СУП у 2023 році

31 грудня 2023 р. завершилася реалізація щорічних проєктів Союзу українців Підляшшя. У 2023 р. українська організація зреалізувала загалом 13 завдань. Вісім проєктів відбулося завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП. Це були:

— «Діяльність Союзу українців Підляшшя»;

— «Зустрічі з підляським фольклором, українською традицією і поезією»,

eprasa.pl 8d65bb32e7

у рамках якого пройшли «Вечори колядок» у Більську та Білостоці, Декламаторський конкурс «Українське слово» у Більську та Конкурс української пісні «З Підляської криниці», також у Більську;

— «Видавання Українського часопису Підляшшя „Над Бугом і Нарвою”»;

— «Майстер-класи української культури для дітей і молоді „До джерел”»;

— «Фестивалі української культури і традиції на Підляшші», у рамках якого відбулися: «На Івана, на Купала» в Дубичах Церковних, Фестиваль української культури на Підляшші «Підляська осінь», «Джерела – Українські традиції і трансформації» в Черемсі та аж дев’ять концертів української музики та презентацій українського театру: в Милейчицях, Дубні, Рогачах, Нурцю-Станції, Мощоні Панській, Вуорлі, Кноридах, Красному Селі і Черемсі;

— «Діяльність аматорських художніх колективів»;

— «Поточне функціонування Інтернет-порталу Союзу українців Підляшшя», на якому продовжувалося творення інтернетної галереї фотографій та документів українського національного руху на Підляшші;

— «Інтернетні радіопередачі українською мовою „Українське слово”», які кожного тижня можна було слухати на каналі YouTube Союзу українців Підляшшя.

У 2023 р. підляська українська організація зреалізувала також три проєкти, фінансовані з бюджету Підляського воєводства. Маршалківське управління в Білостоці підтримало завдання:

— «Артистична діяльність українського ансамблю „Думка”»;

— «Діяльність танцювальної групи ансамблю „Гілочка”»;

— «Концерти художніх колективів у рамках XXXII Фестивалю української культури на Підляшші „Підляська осінь” та фестивалю „На Івана, на Купала” в Дубичах Церковних».

Окрім Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП та Маршалківського управління Підляського воєводства, заходи Союзу українців Підляшшя у 2023 р. підтримали м.інш. Місто Білосток (проєкт «XXXII Фестиваль української культури на Підляшші „Підляська осінь” – Білосток») та Міське управління в Гайнівці («XXXII Фестиваль української культури на Підляшші „Підляська осінь” – Гайнівка»), а також Посольство України в РП.

Колядні концерти в січні

У **січні 2024 р.** Союз українців Підляшшя зорганізував аж п’ять колядних презентацій. Вони пройшли у Більську, Дубні, Білостоці, Нурцю-Станції і Милейчицях.

16 січня у Більському будинку культури відбувся «Вечір колядок», на якому презентувалися діти, що вивчають українську мову в Початковій школі № 4 ім. А. Міцкевича в Більську та в Садочку № 9 Лісова поляна в Більську. Концерт є продовженням колядних заходів, які ще перед пандемією відбувалися окремо в садочку і школі. Зараз це велика колядна презентація з участю не лише дошкільнят і учнів українських класів, але й старших співаків. На заході виступив Український ансамбль пісні і танцю «Ранок» з Біль-

eprasa.pl 8d65bb32e7

ська. Окрім того заколядували колективи «Родина» з Дуб'яжина та «Думка» з Більська. Були гарні різдвяні та новорічні пісні, святочні побажання та повен зал людей, які прибули послухати виступів усіх поколінь виконавців українських колядок і щедрівок.

19 січня «Вечір колядок» відбувся в сільській світлиці в Дубні. Виступили на ньому «Родина» з Дуб'яжина, Хор православної парафії Успіння Пресвятої Богородиці з Більська та як запрошений гість «Горина» з Рівного. Концерт разом із Союзом українців Підляшшя зорганізували Сільська рада та Клуб «Senior Plus».

Черговий уже «Вечір колядок» **20 січня** в Центрі громадської активності в Білостоці зорганізував місцевий відділ Союзу українців Підляшшя (*на фото*). Виступили на ньому, перш за все, діти з пунктів навчання української мови. Заколядували хлопчики з міжсадочкової групи при Самоврядному садочку № 26 та діти з Початкової школи № 9 у Білостоці. Виступив також хор Громадської початкової школи ім. св. св. Кирила і Методія в Білостоці, в якому співають не лише діти, які вивчають українську мову, але й учні, що вчаться білоруської. На концерті при повному залі виступили й Молодіжний хор православної парафії Святого Духа у Білостоці, «Добрина» з Білостока, «Кресовки» з Гайнівки та жіноча група фольклорного колективу «Горина» з Рівного. Традиційно на заході був солодкий почастунок, підготовлений білостоцькими активістами.

Титульним партнером «Вечора колядок» було Місто Білосток. Приміщення Центру громадської активності було безкоштовно надано Містом Білосток.

Наступного дня, тобто **21 січня**, відбулися два колядні концерти. Перший із них пройшов у будинку Ґмінного осередку культури (колишній синагозі) в Милейчицях. Заспівали там: «Родина» з Дуб'яжина, Хор православної парафії Народження Пресвятої Богородиці з Рогачів, Хор православної парафії Успіння Пресвятої Богородиці з Більська та «Горина» з Рівного. Співорганізатором концерту був Ґмінний осередок культури в Милейчицях.

Останній «Вечір колядок» відбувся в Нурцю-Станції. Виступили там «Родина» з Дуб'яжина, «Горина» з Рівного, Хор православної парафії Успіння Пресвятої Богородиці з Більська, а також два місцеві колективи – «Незабудки» і «Tęcza» з Нурця-Станції.

Усі концерти пройшли дякуючи дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

Ялинка для українських дітей

20 січня в Початковій школі № 4 ім. А. Міцкевича у Більську відбулася ялинка для дітей, які вивчають українську мову як мову національних меншин. Традиційно були гри, забави і танці під українську музику. Школярів відвідав Святий Миколай, який подарував їм святкові подарунки.

Новорічні «пачки» підготував Союз українців Підляшшя дякуючи дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП в рамках проєкту «Майстер-класи української культури для дітей і молоді „До джерел"».

eprasa.pl 8d65bb32e7

Підляський науковий інститут

Родинний архів Миколаєвичів у Підляському архіві

Під час VII Підляської української наукової конференції один із її учасників-доповідачів – Роман Миколаєвич з Милейчич передав для Підляського архіву свій родинний архів. Серед переданих матеріалів цікаві документи, які стосуються історії Милейчич у різних епохах XX ст., починаючи з 1903 р., коли Милейчичи входили в склад Російської імперії, по дев'яності роки, тобто період Третьої Речі Посполитої. Архівні матеріали дуже різноманітні, це, зокрема, персональні документи, листування з різними установами, економічні документи, щоденник, приватне листування. Триває процес впорядкування та опрацювання переданих матеріалів.

Підляський архів діє в структурі Підляського наукового інституту з 2020 р. Його існування фінансується завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

Завершення публікації творів переможців Підляського літературного конкурсу «Пішемо по-своєму»

У **грудні 2023 р.** завершено публікацію творів лавреатів Підляського літературного конкурсу «Пішемо по-своєму» на Інтернет-сайті Підляського наукового інституту. Конкурс був організований Підляським науковим інститутом у партнерстві з Союзом українців Підляшшя. Його метою було заохочення людей, які знають і використовують українські говірки Підляшшя, до літературної творчості рідною мовою.

Конкурс відбувся у 2021-2023 рр. як одна із трьох дій публічного завдання «Промоція української мови та культури Підляшшя», що фінансувалося Національним інститутом свободи – Центром розвитку громадянського суспільства із коштів Урядової програми Фонд громадських ініціатив NOWEFIO на 2021-2030 роки.

Публікація творів лавреатів конкурсу на сайті ПНІ тривала з **червня** по **грудень 2023 р.** Останнім із них було оповідання Юрія Плеви «Жаворонок в Америку поїхав». Метою публікації була не лише популяризація конкурсу і промоція літературних творів, створених українськими говірками Підляшшя, але вихід до широкої аудиторії з літературою, написаною «по-своєму». Твори доступні на сайті Підляського наукового інституту у розділі Популяризація / Пудляські літературни конкурс «Пішемо по-своєму».

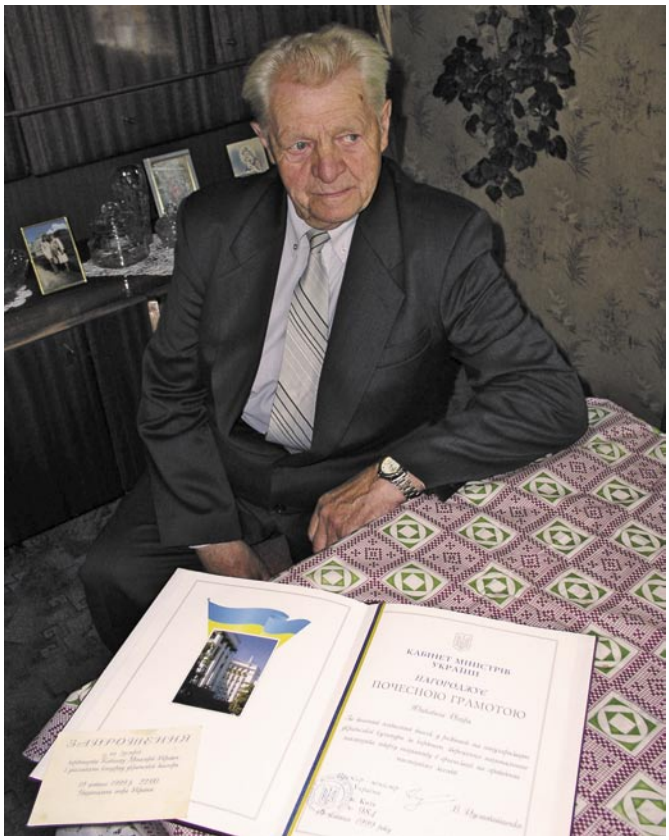
Підляський архів збагатився матеріалами по Петрові Юшкевичові

Підляський архів, що діє в рамках ПНІ, постійно збагачується новими матеріалами. **Наприкінці 2023 р.** передано до нього матеріали зі спадщини покійного народного скрипаля з села Збуч у гміні Чижі – Петра Юшкевича (*на фото 2004 р.*). Речі по народному музикантові передали нові власники його хати в Збучі. Серед матеріалів, переданих до Підляського архіву, є в першу чергу книжки, в тому числі цінні, архівні. Окрім того серед речей – дуже багато нотних записів пісень: церковних, а також білоруською, польською та українською мовами. Оскільки протягом свого довгого життя Петро Юшкевич вів церковний хор та працював з багатьма ансамблями, є й подяки та дипломи. Одна із нагород – це «Почесна грамота» Кабінету міністрів України: «За вагомий особистий внесок у розвиток, популяризацію української культури за кордоном, збереження національного мистецтва, творчу ініціативу в організації та проведенні мистецьких заходів». В переданих матеріалах знайшлися й дві автобіографії митця, в яких він описав своє довге життя – починаючи від біженства, під час якого в 1916 році він народився. Матеріали, які належали до скрипаля Петра Юшкевича, збагатять колекцію, пов'язану з підляськими народними митцями та важливими постатями з Підляшшя, яка знаходиться в Підляському архіві.

Існування та діяльність Підляського архіву фінансується завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

Промоція Підляської науково-літературної нагороди та популяризація її лавреатів за 2023 рік на порталі Інтернет-газети Bielsk.eu

На зламі **листопада** та **грудня 2023 р.** на порталі Інтернет-газети Bielsk.eu проводилася промоція Підляської науково-літературної нагороди та популяризація постатей її лавреатів за 2023 рік: Євгенії Жабінської (Категорія «Літературна творчість»), проф. Василя Назарука (Категорія «Наукова діяльність»), д-ра Мирослава Степанюка (категорія «Популярно-наукова діяльність»), Юрія Місіюка (категорія «Публіцистична творчість»). На головній сторінці порталу розміщено банер про Нагороду та її лауреатів за 2023 рік, опубліковано також спонсорську статтю про

eprasa.pl 8d65bb32e7

Премію з інформацією про лауреатів за 2023 рік з їх фотографіями.

Метою Підляської науково-літературної нагороди є промоція української мови та культури Підляшшя шляхом вшанування та нагородження людей, які відіграють важливу роль у функціонуванні, дослідженні та розвитку української культури та мови Підляшшя. Заснування та присуджування Нагороди у 2022-2023 рр. було однією із трьох дій публічного завдання «Промоція української мови та культури Підляшшя», що фінансувалося з коштів Національного інституту свободи – Центру розвитку громадянського суспільства в рамках Урядової програми Фонд громадських ініціатив NOWEFIO на 2021-2030 роки.

Голова Наукової ради та директор ПНІ підписантами листів у зв'язку з припиненням розслідування щодо акції «Вісла»

28 листопада було опубліковано комюніке Головної комісії розслідування злочинів проти польського народу про припинення розслідування щодо акції «Вісла». Акція «Вісла» охопила також Південне Підляшшя – повіти Біла Підляська та Володава, звідки місцеве українське православне населення переселено на північні і західні землі Польщі. Рішення про припинення розслідування щодо акції «Вісла» прокурором Інституту національної пам'яті з Відділової комісії з розслідування злочинів проти польського народу в Ряшеві та аргументи, використані для його виправдання, викликали обурення та протести. Кілька десятків істориків, громадських діячів, журналістів і діячів культури звернулися з відкритим листом з цього приводу до спікерів Сейму та Сенату. Позицію щодо припинення Інститутом національної пам'яті розслідування щодо акції «Вісла» прийняли також члени Українського історичного товариства в Польщі. Підписантами обох документів були також голова Наукової ради Підляського наукового інституту проф. Роман Висоцький та директор інституту д-р Григорій Купріянович.

Директор ПНІ взяв участь у Форумі європейських меншинних регіонів

1-2 грудня директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович взяв участь у VII Форумі європейських меншинних регіонів «Мови меншин і ринок праці – можливості та виклики», який цього разу відбувся в Польщі – в Ополі і Катовіцах (*на фото*). Це одна з найважливіших подій для меншин у Європі, організована Федералістичним союзом європейських національностей (FUEN), а цього року також Асоціацією німецьких громадсько-культурних товариств у Польщі (VGD).

Провідною темою цьогорічного форуму стала важливість мов меншин для ринку праці. Вказувалось на переваги двомовного ринку праці, на позитивні наслідки володіння мовою меншини, на те, наскільки місцева мова та культура є додатковою цінністю, котра може зробити регіон більш привабливим для інвестицій. У Форумі взяли участь експерти та представники різних меншин з багатьох європейських країн.

Національні та етнічні меншини з Польщі на Форумі представляли представники німецької, української, караїмської та лемківської меншин. Директор ПНІ д-р Г. Купріянович брав слово у дискусіях після кількох панелей під час Форуму: «Переваги використання мови меншин у приватному секторі», «Виклики для організацій меншин», а також після однієї з експертних лекцій.

Промоція Підляської науково-літературної нагороди та популяризація її лавреатів за 2023 рік на сторінках та на порталі українського тижневика «Наше слово»

Наприкінці 2023 р. на сторінках та на Інтернет-порталі українського тижневика «Наше слово» була проведена промоція Підляської науково-літературної нагороди та популяризація її лавреатів за 2023 рік. Обширна промоційна стаття про Нагороду та її лавреатів була надрукована у № 52 тижневика, з'явилася вона також на Інтернет-порталі nasze-slowo.pl. Відповідний пост, що промував Нагороду, з'явився також на акаунті тижневика у мережі Фейсбук.

Заснування та присуджування Нагороди у 2022-2023 рр. було однією із трьох дій публічного завдання «Промоція української мови та культури Підляшшя», що фінансувалося з коштів Національного інституту свободи – Центру розвитку громадянського суспільства в рамках Урядової програми Фонд громадських ініціатив NOWEFIO на 2021-2030 роки.

Другі роковини смерті Івана Киризюка (1949-2021)

21 грудня минули другі роковини смерті українського поета та громадсько-культурного діяча з Підляшшя Івана Киризюка (1949-2021). Цього дня представники Союзу українців Підляшшя та Підляського наукового інституту вознесли заупокійну молитву та засвітили лампадки на могилі Покійного на новому православному кладовищі при вул. Міцкевича в Більську.

Директор ПНІ виступив з лекцією у 85-ті роковини акції руйнування православних церков на Холмщині та Південному Підляшші в 1938 р.

31 грудня директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович виступив з лекцією «Акція руйнування православних церков на Холмщині та Південному Підляшші в 1938 р. – генезис, перебіг, наслідки» (*на фото*). Лекція відбулася під час традиційної зустрі-

eprasa.pl 8d65bb32e7

чі при чаю після Літургії у парафіяльній церкві Православної Парафії свт. Петра (Могили) в Люблині.

У 2023 р. минуло 85 років від однієї з найтрагічніших подій в тисячолітній історії Православної Церкви та українського етносу на Холмщині та Підляшші. Під час лекції д-р Г. Купріянович наблизив історичні обставини, хід та значення ревіндикаційно-полонізаційної акції, у рамках якої проведено руйнування православних храмів у 1938 р. Лекцію супроводжувала мультимедійна презентація, експонувалася також виставка «1938. Акція руйнування православних церков на Холмщині та Південному Підляшші».

Організаторами заходу були: Українське Товариство, Православна Парафія свт. Петра (Могили) в Люблині, Люблинський інститут православної культури. Була це вже тринадцята лекція з циклу україно-знавчих лекцій «Люблинські читання», які відбуваються з 2018 р.

З'явилася антологія україномовного письменства Підляшшя «Країна свойого слова» (Більськ 2023).

Вийшла друком антологія україномовного письменства Підляшшя «Країна свойого слова» (Більськ 2023), видана Підляським науковим інститутом у партнерстві з Союзом українців Підляшшя. Книга нараховує понад 500 сторінок і містить літературні твори понад 80 підляських авторів, які писали українською мовою: підляськими говірками або літературною мовою. У виданні знайшлися: обширний вступ, біографічна та бібліографічна інформація, вибрана літературна інформація, карти, а також резюме польською та англійською мовами. Упорядником антології та автором вступу є підляський дослідник та заступник директора Підляського наукового інституту Юрій Гаврилюк.

Підготовка та видання антології було однією із трьох дій публічного завдання «Промоція української мови та культури Підляшшя», що фінансувалося з коштів Національного інституту свободи — Центру розвитку громадянського суспільства в рамках Урядової програми Фонд громадських ініціатив NOWEFIO на 2021-2030 роки.

У 2023 р. ПНІ реалізував проєкт, присвячений іменним традиціям Підляшшя

Протягом 2023 р. Підляський науковий інститут продовжував реалізацію дослідницького проєкту «Іменні традиції підляського села XVIII-XX століть». Його метою було показати багату антропонімну спадщину Підляшшя на прикладі сіл з чотирьох парафій: Кленики, Чижі, Курашево та Нове Березово. Проєкт реалізувала підляська дослідниця та секретар Підляського наукового інституту Людмила Лабович.

У рамках проєкту реалізувалися такі дії: аналіз іменних форм із найдавніших парафіяльних метричних книг з XVIII ст., що зберігаються у парафії Успіння Пресвятої Богородиці в Чижах у Гайнівському повіті Підляського воєводства, фотографування та аналіз імен на надгробках на кладовищах у Клениках, Чижах, Курашеві і Новому Березові, а також збирання та опрацьовування іменного матеріалу, що функціонує в усній традиції найстаріших жителів сіл чотирьох парафій. Збирання антропонімного матеріалу відбувалося під час теренових експедицій, у ході яких фіксувалися місцеві назви, а також фотографувалися форми, що з'являються на цвинтарних надгробках. Зустрічі, спрямовані на запис різних говіркових назв, проводилися з людьми, народженими переважно в 1930-х, 1940-х і 1950-х роках. Розмови велися українською говіркою, якою користуються жителі досліджуваних сіл.

Результати досліджень були публіковані у формі статей на сайті Підляського наукового інституту в закладці «З досліджень Інституту». Завдання «Іменні традиції підляського села XVIII-XX століть» Підляський науковий інститут реалізував завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

Публічні завдання реалізовані в 2024 році завдяки дотації МВСіА

З **початком 2024 р.** Підляський науковий інститут, завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП, почав реалізувати три публічні завдання: «Поточна діяльність ПНІ», «Підляський архів і бібліотека», «Підляська українська наукова конференція».

Зустріч директора ПНІ з Генеральним консулем України в Любліні

3 січня 2024 р. Генеральний консул України в Любліні Олег Куць провів зустріч з директором Підляського наукового інституту д-р Григорієм Купріяновичем. Обговорювалися майбутні ініціативи та спільні проєкти у 2024 році у співпраці Генерального консульства України в Любліні та української громади. Директор ПНІ передав представнику української держави матеріали про ініціативи Підляського наукового інституту.

Лекція д-ра Григорія Купріяновича про події 1938 року на зустрічі молоді Перемисько-Горлицької єпархії

4 січня директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович виголосив лекцію під час зустрічі у циклі «Наші бесіди», організованому Братством православної молоді Перемисько-Горлицької єпархії. Лекція була присвячена темі «85 років від акції руйнування православних церков на Холмщині та Південному Підляшші 1938-2023».

eprasa.pl 8d65bb32e7

Зустрічі у циклі «Наші бесіди» відбуваються онлайн і бере в них участь не лише православна молодь з Перемишсько-Горлицької єпархії. Вибір теми лекції не був випадковий, адже минулого року випали 85-ті роковини акції руйнування церков. У доповіді представлено історичні обставини, перебіг та значення подій 1938 р. на Холмщині та Південному Підляшші. Лекцію супроводжувала мультимедійна презентація.

Директор ПНІ взяв участь у засіданні комісії меншин Сейму

9 січня директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович дистанційно взяв участь у засіданні Комісії національних та етнічних меншин Сейму Республіки Польща. Засідання було присвячене питанням Національного перепису населення та житлового фонду 2021.

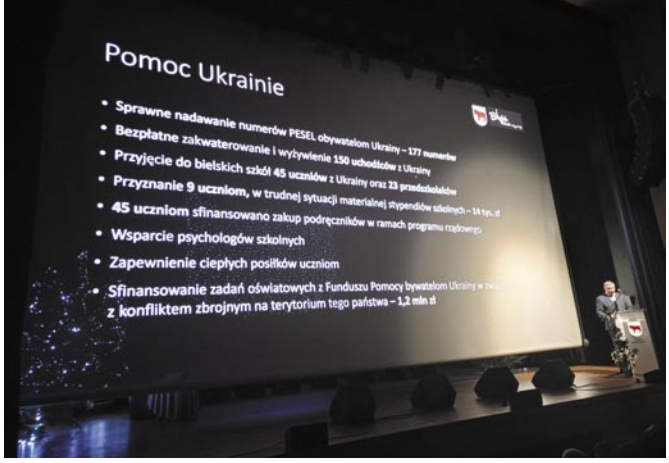
Інформацію про результати перепису щодо національної та етнічної ідентичності представив комісії голова Головного статистичного управління Домінік Розкрут. У дискусії взяв участь, зокрема, директор ПНІ. Звертав він увагу на необхідність надання інформації про чисельність національних та етнічних меншин, вказував на побоювання людей, які належать до меншин, щодо виявлення своєї національної ідентичності під час перепису, наголошував на методологічних обмеженнях перепису, що стає причиною того, що не завжди він відображає реальну ситуацію.

Директор ПНІ на новорічній зустрічі Президента РП з Церквами та меншинами

23 січня директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович – як співголова Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин та представник української меншини – взяв участь у новорічній зустрічі Президента Республіки Польща Анджея Дуди з представниками Церков і релігійних організацій та національних і етнічних меншин у Польщі. Д-р Г. Купріянович традиційно виступив з промовою-побажаннями від імені національних і етнічних меншин та громадськості, що користується регіональною мовою. (*Детальніше – на 6 стор.*)

Директор ПНІ взяв участь у Новорічній зустрічі бургомістра міста Більськ

24 січня директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович взяв участь у Новорічній зустрічі бургомістра міста Більськ. У зустрічі взяли участь представники державних властей, Церков, самоуправ сусідніх ґмін та міст, діячі культури, спроту, представники позаурядових організацій. Господарем Новорічної зустрічі був бургомістр Більська Ярослав Боровський, який представив підсумки 2023 р. у житті міста (*на фото*). Шість осіб та одну організацію бургомістр нагородив Медаллю «Заслужений для міста Більськ». Зі словом від імені Православної Церкви виступав Більський благочинний о. митр. прот. Леонтій Тофілюк. Під час зустрічі з концертом колядок виступав колектив «Фарт», який виконав також одну українську колядку.

Директор ПНІ взяв участь у засіданні комісії меншин Сейму

25 січня директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович дистанційно взяв участь у засіданні Комісії національних та етнічних меншин Сейму Республіки Польща. Засідання було присвячене питанням системи фінансування організацій національних меншин з державного бюджету, пріоритетам політики щодо національних та етнічних меншин у 2024-2026 рр. та проблемам словацької меншини в Польщі. Директор ПНІ взяв участь у дискусії у всіх пунктах програми засідання.

Бібліотека Інституту поповнилася виданнями Університету Адама Міцкевича в Познані

На **початку 2024 р.** бібліотека Підляського наукового інституту поповнилася виданнями Університету Адама Міцкевича в Познані, одного із найбільш визнаних вищих навчальних закладів у Польщі. Серед переданих Інститутові видань знайшлися цікаві наукові видання зі сфери культурології, мовознавства, економіки, соціології, педагогіки, політології. Частина переданих публікацій стосується українського питання та Центрально-Східної Європи. Серед переданих публікацій є також томи періодичних видань, таких як: „Studia Ucrainica Posnanensia", „Lituano-Slavica Posnanensia", „Balcanica Posnanensia", „Studia Historica Slavo-Germanica".

Бібліотека Підляського наукового інституту нараховує вже більше тисячі видань. Її існування фінансується завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

Стаття голови Наукової ради ПНІ про відбудову структур Православної Церкви на Холмщині та Південному Підляшші у 1939-1944 роках

На сторінках наукового журналу Інституту історії Університету Марії Кюрі-Склодовської в Люблині «Res Historica» (№ 56) з'явилася стаття голови Наукової ради Підляського наукового інституту д-ра габ. Романа Висоцького, проф. УМКС, п/н «Dążenia Kościoła prawosławnego do uregulowania sytuacji prawnej i odbudowy struktury parafialnej w dystrykcie lubelskim w latach 1939–1944. Wprowadzenie do problematyki». У понад 60-сторінковій статті дослідник родом із Підляшшя представляє процес відбудови та функціонування структур Православної Церкви

eprasa.pl 8d65bb32e7

на Холмщині та Південному Підляшші в роки Другої світової війни. Показано в ній шлях до відновлення та діяльність Холмсько-Підляської єпархії, яку в 1940-1944 роках очолював архиєпископ (згодом митрополит) Холмський і Підляський Іларіон (Огієнко). У статті детально показано парафіяльну структуру єпархії та процес її формування і еволюцію у складний воєнний період. Монографічна стаття проф. Р. Висоцького є першим таким детальним науковим опрацюванням історії Холмсько-Підляської єпархії в роки Другої світової війни.

Товариство Спадщина Підляшшя

Різдвяна зустріч у Добриводі

2 грудня в сільській світлиці в Добриводі, під гаслом «Підготовка до колядування», відбулися різдвяні майстер-класи. Учасники зустрічі робили колядну зірку, а потім вчилися місцевих колядок.

Як виконати традиційну підляську «ґвязду», показував Петро Богацевич. Учасники витинали витинанки з кольорового паперу, обклеювали ними роги та скелет цілої зірки, а також робили помпони, що їх на Підляшші звали кутасами. Зроблена колядна «ґвязда» осталася в Добриводі, де згодом використовувалася під час різдвяного колядування.

Петро Богацевич, який вів майстер-класи, це народний майстер з села Крив'ятичі у гм. Вуорля. З самого малку він робить витинанки з паперу та колядні зірки, що є його сімейною традицією. Це багатократний переможець конкурсів народної творчості, ведучий численних майстер-класів. Його праці презентуються в багатьох музеях у цілій Польщі.

Друга частина зустрічі в Добриводі була присвячена вивченню різдвяного репертуару. Співочі майстер-класи повели жінки з місцевого фольклорного колективу – Ніна Явдосюк та Валентина Климович, які вчили місцевих релігійних і народних колядок.

Організатором заходу в Добриводі було Товариство Спадщина Підляшшя, а партнерами – Міський осередок культури, спорту і рекреації в Кліщелях та Гурток сільських господинь у Добриводі.

Подія відбулася в рамках програми «Академія Кольберга 2023», що її веде Майстерня традиційної музики і танцю в Національному інституті музики і танцю у співпраці з Форумом традиційної музики. Програма співфінансується за кошти Міністра культури і національної спадщини РП.

Виставка в Гайнівці

10 грудня в Музею і осередку білоруської культури в Гайнівці відбулося відкриття виставки «З соломи і лози. Микола Петручук та його учениці». Презентовано на ній праці, які були підготовлені під час майстер-класів, що впродовж семи місяців 2023 року відбувалися як у Гайнівці, так і в інших місцевостях регіону, м.інш. в Козликах і Пухлах. Кільканадцятьох учасників зустрічей – як молодь, так і дорослі – вчилося на них соломоплетіння та плетіння з лози.

На виставці презентовано роботи майстра Миколи Петручука з Гайнівки, родом з Грабовця в ґм. Дубичі Церковні, який з ранньої молодості займається плетінням вжиткових виробів із житньої соломи. Показано також роботи його п'яти учениць – учасниць майстер-класів.

Виставку можна було дивитися до **20 грудня 2023 р.** Її організаторами були Товариство Спадщина Підляшшя та Музей і осередок білоруської культури в Гайнівці. Проєкт профінансовано з бюджету держави – за кошти Міністра культури і національної спадщини РП.

«Вечір колядок» у Добриводі

16 грудня в сільській світлиці в Добриводі відбулася чергова вже різдвяна зустріч. У першій частині проходили художні майстер-класи, а в другій – концерт колядок.

Протягом дня учасники події готували різдвяні прикраси з кольорового паперу, бібули та соломи, якими згодом прикрасили ялинку та світлицю. Майстер-класи повела Улита Харитонюк. А вже пополудні відбувся «Вечір колядок» з участю місцевих виконавців та запрошених гостей. Колядки співали, між іншими, хор православної парафії св. Параскеви з Добриводи, хор православної парафії Успіння Пресвятої Богородиці в Кліщелях, співочий ансамбль з Добриводи та Улита Харитонюк, Амелія Петручук, сімейна колядна група баби Гандзюлі з Черемхи і Білостока, фольклорний колектив «Добрина» з Білостока та співочий ансамбль, що діє при Гуртку сільських господинь у Добриводі. Колядували також талановиті діти та усі учасники концерту з Добриводи та околичних місцевостей.

Після офіційної частини Ірина Ядвосюк, солтис села та голова місцевого гуртка сільських господинь, запросила присутніх на частунок. Серед пропонованої їжі були й традиційні місцеві різдвяні страви: грушник, кутя, голубці, борщ та інші.

Подія пройшла в рамках програми «Академія Кольберга 2023» – Пущанська школа традиції за кошти Міністра культури та національної спадщини РП. Її організаторами були Товариство Спадщина Підляшшя та Гурток сільських господинь у Добриводі. Партнером «Вечора колядок» був Міський осередок культури, спорту і рекреації в Кліщелях.

Улита Харитонюк – стипендіаткою Міністра культури і національної спадщини РП

29 грудня 2023 р. рішенням Міністра культури і національної спадщини РП проголошено результати «Конкурсу творчих стипендій та стипендій у сфері поширення культури на 2024 рік». Серед нагороджених знайшлася культуроложка, співачка, вчителька традиційного співу, дослідниця фольклору та інструкторка народного рукоділля Улита Харитонюк з Товариства Спадщина Підляшшя, у минулому – стипендіатка Маршалка Підляського воєводства (2010), Президента Міста Білостока (2015, 2018), Міністра культури і національної спадщини РП (2015) та разом

eprasa.pl 8d65bb32e7

з Ніною Явдосюк з Добриводи – стипендіатка в рамках програми Національного інституту культури і спадщини села «Майстер-учень» (2022). Цього разу вона отримала річну стипендію Міністра культури і національної спадщини РП в ділянці «народна творчість».

Майстер-класи поліських пісень

20 січня 2024 р. в Галереї Слендзінських у Білостоці відбулися майстер-класи з Аллою Ковальчук, фольклористкою, співачкою та аніматоркою, пов'язаною з гуртами «Горина», «Сільська музика» і «Ранкова роса» з Рівного. Вчила вона кільканадцятиособову групу учасників українських народних пісень з Полісся. Тим разом протягом кількох годин вдалося вивчити три пісні: веснянку, кустову пісню (співану на Західному Поліссі під час дохристиянського весняно-літнього обряду водіння Куста, приуроченого до дня Святої Трійці) та ліричну родинно-побутову.

Це була друга зустріч з поліською співачкою, проведена Товариством Спадщина Підляшшя. Майстер-класи відбулися при нагоді концертів фольклорного гурту «Горина» з Рівного на Підляшші на запрошення Союзу українців Підляшшя.

(ред.)

Фото Л. Лабович, Ю. Гаврилюка, Архіву ПНІ

KOLPORTER

Na Podlasiu nasze pismo można kupować w kioskach i innych punktach sprzedaży prasy firmy „Kolporter" na terenie powiatu bielskiego, hajnowskiego, siemiatyckiego oraz miasta Białegostoku (np. w sklepach Arhelan, PSS Społem), a także w Centrum Kultury Prawosławnej w Białymstoku. W innych województwach: w Białej Podlaskiej, Chełmie, Gdańsku, Gorlicach, Górowie Iławeckim, Krakowie, Legnicy, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Przemyślu, Rzeszowie, Sanoku, Szczecinie, Warszawie, Włodawie, Wrocławiu. Najpewniejszy sposób to oczywiście prenumerata.

Український часопис Підляшшя «Над Бугом і Нарвою»
Ukraińskie Pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju"

Виходить шість разів у рік ❖ Ukazuje się sześć razy w roku
PL ISSN 1230-2759

ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, skr. poczt. 77
nadbuhom.pl nadbuhom@nadbuhom.pl (+48) 502 565 547

Редакція: Юрій Гаврилюк (головний редактор), Вікторія Гаць, Андрій Єкатеринчук, Людмила Лабович (секретар), Анна Паб'ян, Юрій Плева.
Redakcja: Wiktoria Gać, Jurij Hawryluk (Jerzy Gawryluk – red. nacz.), Andrzej Jekaterynczuk, Ludmiła Łabowicz (sekretarz), Anna Pabjan, Jerzy Plewa.

Видавець/Wydawca: Союз українців Підляшшя / Związek Ukraińców Podlasia, ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, skr. poczt. 77 E-mail: biuro@zup.org.pl WWW: zup.org.pl

Zrealizowano dzięki dotacji z budżetu państwa ❖ Зреалізовано завдяки дотації з державного бюджету РП.
Publikacja wyraża jedynie poglądy autora/ów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji ❖ Публікація виражає лише погляди автора/ів і не може ототожнюватися з офіційною позицією Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють погляди редакції. ❖ Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji.

Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає. ❖ Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Andare Studio Grafiki i Reklamy, ul. Senatorska 40/91, 00-095 Warszawa. Накład: 1200 egz.

eprasa.pl 8d65bb32e7

ПЕРЕДПЛАТА – 2024 – PRENUMERATA

Річна передплата на території Польщі коштує **60,00** злотих (PLN). (6 номерів). При замовленні передплати за коротший період число номерів треба помножити через 12,00 злотих. Архівні номери – 3 зл. (один номер) + витрати на доставку. **Річна передплата** в Україну та Білорусь – 100,00 PLN. **Річна передплата** у інші держави – 40 EUR або $50,00, або їхня рівновартість (авіапошта).

Банківський рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402 (у назві платежу просимо вказати ім'я, прізвище і точну адресу для висилки та період, якого стосується платіж).

Формат номера для перерахунків з-за кордону: PKOPPLPW PL 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Вплати з-за кордону просимо виконувати лише безпосередньо на банківський рахунок. Про інші варіанти, будь ласка, заздалегідь домовляйтеся з Видавцем.

Організації, парафії та інші колективи можуть робити замовлення потрібної кількості примірників за окремою домовленістю про умови пересилки і оплати. З усіма запитаннями звертайтеся на е-адресу nadbuhom@nadbuhom.pl, номери телефонів (+48) 502 565 547 або 609 048 496, або пишіть листи на адресу Видавця.

Roczna prenumerata krajowa kosztuje **60,00 zł** (PLN). W przypadku prenumeraty na okres krótszy liczbę numerów należy pomnożyć przez 12,00 zł. Numery archiwalne – 3 zł (sztuka) + koszt wysyłki.

Roczna prenumerata Ukraina i Białoruś – 100,00 PLN.

Roczna prenumerata do pozostałych krajów – 40 EUR lub 50 USD (poczta lotnicza).

Rachunek bankowy wydawcy: Związek Ukraińców Podlasia, ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402 (w tytule wpłaty prosimy podać imię, nazwisko i adres, na który ma być wysłana prenumerata oraz okres, którego dotyczy wpłata).

Format rachunku bankowego dla wpłat z zagranicy: PKOPPLPW PL 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402. Wpłat z zagranicy prosimy dokonywać wyłącznie na rachunek bankowy. Inne formy należy uzgadniać z Wydawcą.

Z pytaniami w sprawie prenumeraty indywidualnej, zamówień grupowych oraz pomocy w rozpowszechnianiu prosimy zwracać się na adres e-mail nadbuhom@nadbuhom.pl, numery telefonów (+48) 502 565 547 lub 609 048 496, a także listownie.

eprasa.pl 8d65bb32e7

ISSN 1230-2759
01
9 771230 275940

